

Nordens Välfärdscenter

Fokus på

DEN NORDISKE VELFERDSMODELLLEN

Forord

Oppdraget til Nordens Velfærdscenter er å bidra til å fremme utvikling av velferdspolitikken i Norden. NVC skal arbeide med å identifisere og sette velferdspolitiske utfordringer på dagsorden. Vi skal belyse forskjellige aspekter av modellen, utvikle effektive strategier for det nordiske samarbeidet og oppmuntre til utvikling og fornyelse av den.

NVC skal med andre ord bidra til å styrke det politiske grunnlaget for velferdspolitiske beslutninger. Med dette heftet ønsker vi å bidra til nettopp det. Derfor presenterer vi intervjuer med ministre som er ansvarlige for velferdspolitikken i sine respektive land og kronikker fra forskere i Danmark, Finland, Norge og Sverige – i tillegg til en faktadel.

Vi nordboere er vokst opp i velferdsmodellens ånd og de fleste av oss har lenge tatt den for gitt. Finans- og gjeldskrisen i Europa har fått oss på andre tanker. At land er på konkursens rand, at folk taper pensjoner og velferdsgoder, blir arbeidsløse og må forlate boligene sine, berører oss og står i sterk kontrast til situasjonen i Norden. Dette er kanskje bakteppe for den økte bevisstheten om vår egen velferdsmodell? Folk flest innser at velferdsmodellen vår er under press – intervjuer vi har gjort blant tilfeldige folk på gaten i alle landene våre viser det.

Vi tror på at mange må på banen og delta i ordskiftet om utviklingen av den nordiske velferdsmodellen. På den måten kan det bli en bred debatt som bringes inn i både gamle og nye fora. Vi håper du tar pennen, les PCen, fatt.

God lesing og god debatt!

Tone Mørk
Direktør
Nordens Velfærdscenter

Utgitt av
Nordens Velfærdscenter
www.nordicwelfare.org
Februar 2012

Ansvarlig redaktør og utgiver:
Direktør Tone Mørk
Redaktør: Gerd Vidje

Redaksjon:
Gerd Vidje
Helena Lagercrantz
Julius von Wright
Lasse Winther Wehner
Magnus Gudnason
Martina Lybeck
Nino Simic
Pia Rosenqvist

ISBN: 978-87-7919-067-2

Opplag: 1000

Grafisk design: www.aasebie.no
Forsidefoto:
T.M.Busch-Christensen
Trykk: Ineko AB

Nordens Velfærdscenter
Sverige
Box 22028
104 22 Stockholm
Sverige
Besöksadress:
Hantverkargatan 29
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens Velfærdscenter
Finland
Annegatan 29 A 23
FIN-00100 Helsingfors
Finland
Tel: +358 9 694 8082
nvcfi@nordicwelfare.org

Nordens Velfærdscenter
Danmark
Slotsgade 8
DK-9330 Dronninglund
Danmark
Tel: +45 96 47 16 00
nvcdk@nordicwelfare.org

1	NVC anbefaler	
	Nordens Velfærdscenter anbefaler	4
2	Fakta	
	Den nordiske velferdsmodellen	10
	En demografisk revolusjon og velferdsteknologi	18
	Pensionsalder og fattigdom sætter dagsordenen i Danmark.....	20
	Bred mediabatt om velferd i Norge	22
	Hovsa – der røg pensionsopsparingen!	24
	Sverige: Urholkas velfærdsmodellen?	26
	Finland förbereder sig för framtiden	28
3	Fra virkeligheten	
	De lärde sig konfliktlösningens ABC	31
	Familjecentralen ger stöd åt alla familjer	33
	På høy tid med innovasjon i eldreomsorgen	37
	Politikere i Norden	40
4	Politikk	
	Ministrene svarer	47
	Aktuelt fra de nordiske landene	57
5	Forskning og framtidens kunnskapsbehov	
	Välfärdsstaten har starkt stöd i Norden	63
	Beskæftigelsen – akilleshælen i den nordiske velfærdsmodell	66
	Den nordiska välfärdsmodellens utmaningar	70
	Den nordiske velferdsmodellens framtid – hva utgjør de største truslene?	74
	Spänningen mellan välfärdsstaten och konkurrensstaten i den nordiska modellen	78
6	Internasjonalt blikk	
	Efterlyser ny ekonomisk teori	83
	Världssamfundet arbetar för en stabilare värld	85
	Social sammanhållning nyckeln till välfärd.....	86
	Et blikk langveisfra på den nordiske modellen.....	88
7	Tips	
	Litteratur og lenker	91
8	Summary, samantekt, tiivistelmä	
	Sammendrag på islandsk, engelsk og finsk	93

Nordens Välfärdscenter anbefaler

Den nordiske velferdsmodellen kan sammenliknes med en humle: Med sin tunge kropp og spede vinger burde den ikke kunne fly – like fullt gjør den det. Det samme ble sagt om den nordiske velferdsmodellen; landenes høye skatter og store offentlige sektor kan ikke fungere i lengden. Fortsatt letter vi nordboere og flyr på en måte som mange i dag misunner oss.

Foto: Barbro Rutgersson

Hvert år er de nordiske landene blant de ti beste når World Economic Forum (WEF) rangerer den globale konkurransekraften. Landene våre toppler til og med

indeksen over livskvalitet, velferd og likestilling. Eller sagt på en annen måte: Å legge vekt på rettferdighet og likestilling står ikke i motsetning til økonomisk frem-

gang, tvert imot har det vist seg å være et godt grunnlag for en stabil økonomi.

For oss nordboere har velferdsmodellen vært trygg og god. Lenge. Inntil finanskrisen kom, gjeldskrisen kom og et Europa med økende arbeidsløshet, sosial uro og nyheter om at et helt land kan gå konkurs.

I Norden i dag mangler det ikke på advarsler om innsparinger og kutt i offentlige budsjetter for å sikre velferdsstatens bærekraft. At modellen må utvikles videre er det ingen uenighet om. Hvordan den skal utvikles videre og hvilke nye grep som må gjøres, er ikke like klart.

1. Styrk velferden gjennom inkludering

At alle grupper inkluderes på arbeidsmarkedet er viktig, både fordi velferdsmodellen i hovedsak er skatteinansiert og fordi arbeid skaper deltagelse i samfunnet.

Nordens Välfärdscenter mener at de nordiske landene bør lære av hverandres gode eksempler på dette området. Det gjelder særlig gode tiltak som settes i gang for ungdom som hverken er i arbeid eller går på skolen, personer med nedsatt funksjonsevne, eldre og innvandrere.

2. Sørg for bredde og åpenhet i debatten

Å sikre den nordiske velferdsmodellens fremtid bør ikke bare være et anliggende for forskere, sosiale entreprenører og politikere. Velferdsordningene berører oss alle og derfor er det viktig at mange og fra forskjellige ståsteder i samfunnet deltar i debatten.

Velferdspolitikken i Norden har de siste ti årene gått mot tilpasning og omlegging av offentlige ordninger. Summen av små endringer kan på lengre sikt få betydelige konsekvenser i de nordiske samfunnene – og for folks levestandard. Nordens Välfärdscenter anbefaler derfor at disse endringene i større grad løftes frem og settes inn i en større sammenheng og at vi får en åpen debatt om det som skjer og hvilke konsekvenser dette får for innbyggerne.

3. Skap en nordisk kraftsamling for å utvikle modellen

De nordiske landenes fremgang er delvis et resultat av hvordan landene håndterte krisene på 1980- og 1990-tallet. En rekke gjennomgripende reformer ble iverksatt, reformer som ofte krevde politisk mot for å sette ut i livet. Også fremtidige utfordringer som globaliseringen, vår aldrende befolkning og implementeringen av ny teknologi for å løse velferdsoppgavene, kommer til å kreve politisk mot.

Derfor er det en viktig oppgave for det nordiske samarbeidet å finne svar på hvordan modellen kan videreføres. Politikerne har verken råd til å la være å samarbeide om de gode løsningene eller til å være feige når det gjelder å ta i bruk nye løsningsmodeller. Den nordiske velferdsmodellen var fra begynnelsen av et modig prosjekt, en nyskapende innovasjon som forener effektivitet med aktiv sysselsettingspolitikk, sosialforsikringssystemer, fri mobilitet, familiepolitikk og ambisiøs omfordelingspolitikk. Samme handlekraft som etterkrigstidens politikere viste, kreves også i dag for å

håndtere dagens og morgendagens utfordringer. Det innebærer blant annet at dagens grenser for ansvar flyttes, at fagprofessionene utfordres og at samfunnsstrukturer endres.

4. Velferdsteknologi må etableres som et strategisk innsatsområde

Innen 2035 vil det være dobbelt så mange mennesker over 80 år sammenliknet med i dag. Mindre barnekull gjennom år fører til at vi ikke får tilsvarende vekst i arbeidstyrken. Det blir færre hender til å ta seg av de eldre. For å møte denne utfordringen må de nordiske landene ha velferdsteknologi som et strategisk innsatsområde.

En strategisk nasjonal satsing må til for å møte utfordringene. Uten styring og målrettet arbeid blir det tilfeldighetene som får råde. Dersom sentrale offentlige myndigheter ikke tar ansvar, vil andre aktører sko seg i markedet. Dette kan føre til store forskjeller, hvor personer med stor kjøpekraft vil kunne kjøpe seg bistand og velferdsteknologiske løsninger, mens den offentlige velferden lider. Å ta velferdsteknologien i bruk kan bety et være eller ikke være for velferdssamfunnet vårt. Velferdsteknologien åpner i tillegg for stor industriell utvikling. For å møte denne utfordringen må de nordiske landene ha velferdsteknologi som et felles strategisk innsatsområde.

5. Sikre universelle løsninger

Universelle løsninger er et av den nordiske velferdsmodellens kjennetegn, det vil si et stort offentlig ansvar og

omfattende sosiale rettigheter som gjelder for alle. Dette har vist seg å være en god strategi, også økonomisk.

Universelle løsninger legger grunnlaget for å oppdage og gjøre noe med sykdom og problemer på et tidlig stadium. Det er bra både for den enkelte og for samfunnet, enten det dreier seg om rusmisbruk, inkludering i arbeidsliv og samfunn eller problemer i familien. Tidlig innsats handler ofte om å gi hjelp til selvhjelp. Nordens Velfærdscenter er overbevist om at offentlig investering i tidlige år gir avkastning i voksen alder og at en sterkere innsats på dette området på sikt vil spare velferdssamfunnet for store summer.

6. Skap en nordisk simuleringsmodell for beregning av behov for fremtidige velferds-tjenester

At den nordiske befolkningen lever lenger og har bedre helse er en positiv utvikling som samfunnet må tilpasses til. For å gjøre det er et solid beslutningsunderlag nødvendig.

Den svenske regjeringen har utviklet en simuleringsmodell (SESIM) som viser hvordan en statistisk representativ befolkning eldes år for år i et 50-årsperspektiv og hvilke konsekvenser det får for velferdstjenester. Nordens Velfærdscenter mener at det innenfor det nordiske samarbeidet bør utvikles en liknende modell for å beregne hvilke samfunnsøkonomiske gevinst fra investeringer i folkehelse, velferdsteknologi og effektivisering av virksomheter, gir i de nordiske landene.

Fakta

1

Fakta

2

Fra
virkeligheten

3

Politikk

4

Fra
forskning

5

Internasjonalt
blikk

6

Tips

7

8

Summary
Samantekt
Tiivistelmä

FOTO: Svein Erik Dahl

«Det enestående ved den norske modellen er at den skaper stor vekstkraft gjennom investering i mennesker og sosial rettferdighet. Det handler om å skape og dele, og at det å dele også bidrar til at noe blir skapt. Likestilling, gode fødselspermisjoner, barnevern og barnehager bidrar ikke bare til bedre liv for de fleste, men har også direkte effekt på arbeidsdeltakelse, produktivitet, utvikling og fødselstall.»

Jens Stoltenberg, statsminister i Norge.

Den nordiske velferdsmodellen

Etter noen år i dvale har den nordiske velferdsmodellen fått vind i seilene. Det har ikke manglet på spådommer om dens død. Den kom ikke til å overleve, den var altfor dyr med sine sjenerøse universelle løsninger finansiert over offentlige budsjetter. Sa skeptikerne. Nå har disse stemmene forstummet. Modellen er på moten. Den nordiske modellen gikk ikke til grunne med finanskrisen, tvert imot, de nordiske landene ser ut til å klare seg bra når vi sammenlikner med andre land i Europa og USA. Nå trekkes den nordiske modellen frem som et forbilde.

Verdigrunnlaget i den nordiske modellen er at alle borgere skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine ressurser – uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn.

At alle mennesker er like mye verd kan de fleste land stille seg bak. Det spesielle ved den nordiske modellen er at verdigrunnlaget er blitt omsatt i politiske beslutninger og deretter i praksis. Skole- og utdanningssystemer, helsestell, eldreomsorg og forsikringer ved tap av arbeid og helse er noen stikkord her. Alle vet at det ikke bare er idyll i de nordiske landene, det er interessekonflikter og arbeidsløsheten har bølget frem og tilbake. Det er ingen statisk modell vi snakker om, den har vært gjennom kriser og utviklet seg videre og må igjen utvikle seg. Krisene har gjort de nordiske landene sterkere.

Hva er det som er så spesielt med den nordiske velferdsmodellen og hva er det som karakteriserer den? Kan vi snakke om én modell eller er det fem forskjellige modeller? De nordiske landene har en

politikk og en måte å organisere samfunnet på som bygger på et felles verdigrunnlag. Derfor mener Nordens Välfärdscenter at det er meningsfylt å bruke begrepet «den nordiske modellen» som fellesbetegnelse, selv om det er nasjonale forskjeller. Ifølge Kautto et al., 1999 (1) kan den nordiske velferdsmodellen karakteriseres med disse kjennetegnene:

- Et omfattende offentlig ansvar for grunnleggende velferdsoppgaver
- En sterk statlig rolle på alle politikkområder
- Et velferdssystem basert på høy grad av universelle løsninger
- En inntektsikring basert på en grunnsikring for alle
- Modellen favner bredt også utover sosial- og helseområdet
- De nordiske landene har en relativt jevn inntektsfordeling
- Likestilling mellom menn og kvinner er et ledende prinsipp
- Velorganisert arbeidsliv med stor arbeidsdeltagelse hvor treparts-samarbeid er sentralt
- Skattefinansiering og omfordeling

Mange vil eie modellen

Den nordiske velferdsmodellen har utbredt legitimitet i de nordiske landene, uavhengig av politisk farge. Alle hyller modellen, også de som tidligere angrep den og spådde dens undergang. Ikke minst var høyresiden i politikken og næringslivsledere kritiske til velferdsstatens omfang og manglende fleksibilitet. I dag gir både høyresiden og venstresiden sin tilslutning til den nordiske modellen. I Sverige fronter det moderate høyrepartiet den nordiske velferdsmodellen og gir klart uttrykk for at de ikke ønsker å nedbygge velferdsstaten slik de tidligere er blitt beskyldt for. I Norge ønsker Høyre å vise eierskap til velferdsstaten. Partiet mener det har vært med på å utvikle modellen på høyde med de sosialdemokratiske partiene. Samme utvikling ser ut til å ha skjedd i Finland der modellen er yngre og derfor ikke har hatt samme normative støtte som i Norge, Sverige og Danmark.

Sysselsettingen er jevnt over høy i Norden. Dette henger blant annet sammen med at kvinner er i arbeid i omtrent like høy grad som menn. Utbygging av barnehager og gratis utdanning har gjort dette mulig.

Nordisk velferdspolitikk skiller seg fra andre lands velferdspolitikk både når det gjelder innholdet i og organisering av velferdstjenester og utformingen og omfanget av velferdsytelser. I den nordiske velferdsmodellen er det forholdsvis sjenerøse universelle ordninger for inntektssikring. Det betyr at alle har rett til de samme tjenestene og at grunnleggende tjenester stort sett er gratis, for eksempel knyttet til helse og utdanning, og at den enkelte får forholdsvis gode ytelsjer ved arbeidsløshet, sykdom og barnefødsler. Velferdsordningene tilbys i all hovedsak gjennom en stor offentlig sektor.

Tilbakeblikk

Klas Eklund, seniorøkonom på SEB i Sverige, skriver i en artikkel i *The Nordic Way* (2) at det nettopp er lærdommen av de dype krisene i 1980- og 1990-årene som er årsaken til de nordiske landenes relative fremgang. Samtlige nordiske land utnyttet krisene til å modernisere sine økonomiske systemer, reformere dem og gjøre dem mer fleksible. På den måten er de nordiske landene eksempler på vellykket krisehåndtering. På bare et par tiår har de gått fra å være svake økonomier til i dag å være sterke.

Ifølge Eklund finnes det ikke et felles mønster i landenes krisestrategier. Danskene begynte å endre seg sent i 1970-årene, nordmennene hadde sin krise i 1980-årene mens svenskene ikke ble rammet før i 1990-årene. I både Finland og Sverige medførte 1980-årene høy inflasjon og svak valuta. Akkurat som i Norge hadde de problemer med å kontrollere

etterdønningene av dereguleringen på kreditmarkedet, og begge landene opplevde økonomiske sjokkbølger på tidlig 1990-tall. Samtidig kollapset Finlands handel med Sovjetunionen, og Sverige innførte høye renter for å beskytte den faste vekselkursen. Resultatet ble bankkrise fulgt av dramatisk

økonomisk tilbakegang med fallende bruttonasjonalprodukt og raskt voksende arbeidsløshet. Ikke før i 1992 kunne man legge grunnlaget for en snuoperasjon, men en periode med stram finanspolitikk gjorde innhentingten smertefull. Siden har Norden fått orden på økonomien. Ifølge Eklund er ikke årsaken at skattene ble høyere. Det er den økonomiske politikken i alle de fire landene som ble modernisert, ikke minst gjennom markedsreformer.

Hva kan vi lære?

Finnes det noe i den nordiske måten å håndtere kriser som kan overføres til andre land? Finnes det en spesiell nordisk erfaring som vi kan lære av?

Det er vanskelig, skriver Eklund, for de fire landene brukte forskjellige strategier. Men han peker på visse felles drag. Alle fire har en tradisjon for å oppnå konsensus i politiske løsninger, det tydeligste eksemplet er trepartssamarbeidet i Norge. Dessuten er deres økonomier åpne og mot alle former for proteksjonisme. Fagforeningene har en positiv innstilling til ny teknologi, og alle er innstilt på at syke- og arbeidsløshetsforsikringene skal være både sjenerøse og fremme vekst. Dette skaper et spesielt sosialt samhold som i sin tur har fordelaktige effekter på politikk og tilvekst. Kombinasjonen av en liberal arbeidslovgivning (det er relativt lett både å ansette og avskjedige folk), sjenerøse erstatningsnivåer og en aktiv arbeidsmarkedspolitikk kalles «flexicurity» ettersom man strever etter å kombinere både fleksibilitet, «flexibility» og trygghet, «security».

Systemet fungerer ifølge Eklund likevel ikke alltid som det var tenkt. Det har ikke hindret arbeidsløsheten fra å stige over tid og under de seneste krisene. Det har

heller ikke lykkes å hindre at en stor gruppe innvandrere har blitt rammet av strukturell arbeidsløshet. Det skaper kløfter i de tidligere så homogene landene. Men også med disse svakhetene er arbeidsmarkedspolitikken i vid forstand en viktig del av den nordiske erfaringen.

I et innlegg i DN.se (14. januar 2012) skriver Klas Eklund at vi trenger en ny kapitalisme, en «kapitalism 4.0» og den skal bygge på tidligere erfaringer. «Den skal fungera etter finanskapitalismens era och i en globaliserad økonomi – en mer ansvarstagande och inkluderande kapitalism.»

Rike og like

De nordiske landene utmerker seg ved å ligge svært høyt på en rekke internasjonale rangeringer enten det dreier seg om målinger av økonomisk utvikling, konkurranseevne, sysselsetting, utdanningsnivå eller økonomisk likhet. Norden har på samme tid både produktiv kapitalisme og et omfattende velferdssamfunn. Hvorfor fungerer den nordiske modellen så bra?

Lars Trägårdh er historiker og professor ved Ersta Sköndals högskola i Stockholm og er blant et knippe forskere (3) som har forsøkt å svare på nettopp det. Han mener at vektleggingen av sosial solidaritet i forståelsen av den nordiske modellen gjør at vi ikke har fått øye på en annen viktig side ved de nordiske landene. Nemlig at det er her vi finner verdens mest individualistiske mennesker. I Norden er de fleste blitt i stand til å frigjøre seg både fra familien og fra lokalsamfunnet rundt seg. Dette har hatt stor betydning, ikke minst for kvinnenes frigjøring. Svake patriarchalske strukturer og mindre avhengighet av andre gjør at de fleste i Norden føler at de har kontroll over egne liv. Flere er lykkelige. Trägårdh kaller det en

«svensk teori om kärlek». Virkelige kjærlighets- og vennskapsforhold er bare mulige mellom personer som ikke er avhengige av hverandre eller påvirket av et ubalansert styrkeforhold, skriver han.

Ut fra denne vurderingen er selvstendighet, likestilling og individualisme uløselig knyttet sammen. Hvilke politiske eller kulturelle ulemper som personlig frihet, en sterk stat og sosial likestilling enn må innebære – vanligvis har dette blitt kritisert for ensformighet, ensomhet og påtregende byråkrati – så bør man legge merke til fordelene: Borgere som føler seg motiverte, som er positive til nytenkning, som vil oppnå økonomisk effektivitet og som foretrekker godt planlagte beslutninger.

Ifølge Lars Trägårdh og Henrik Berggren i en artikkel i *The Nordic Way* (4) er en effekt av denne gjennomgripende individualismen at borgere i Norden relativt sett er mer villige til å akseptere markedsøkonomien både som konsumenter og produsenter. Samtidig viser det seg at den sosiale deltagelsen ikke er mindre, at følelsen av fremmedgjøring ikke har blitt større eller at den allmenne tiltroen til det sosiale systemet ikke har gått fra varm «Gemeinschaft» til kald «Gesellschaft».

Tillit og lav korruption

Den antagelsen som disse teoriene bygger på, skriver Trägårdh og Berggren, er at tillit oppstår i små tett sammenvevde fellesskaper som har høy grad av gjensidig avhengighet. Nyere forskning viser likevel at det nettopp er de mest moderne og individualistiske landene som kjennetegnes av en høy sosial tillit, en tillit som strekker seg utenfor familiens og venners sfære og som også inkluderer andre i samfunnet. Sammen

med dette hører en stor tiltro til samfunnets institusjoner, som rettssystem, offentlig administrasjon, statlige virksomheter osv.

Sosial tillit og tiltro til institusjoner henger også sammen med lav korruption. Historisk utmerker Norden seg som likhetssamfunn. «Landet skal med lov bygges» sto sentralt i den sosiale kontrakten som var grunnlaget for utviklingen av staten. At kongen og hans administrasjon sto under og ikke over loven, var avgjørende for statens legitimitet.

Karl Ove Moene, professor ved Universitetet i Oslo, er inne på det samme i Dagens Næringsliv 22. oktober 2011, i en artikkel om Produktivitetens paradoks (5).

Han skriver: Til forskjell fra de fleste søreuropeiske land har Norge lange tradisjoner med en hederlig statsadministrasjon. Små forskjeller mellom folk og store organisasjoner i arbeidslivet innebærer dessuten en kollektiv bevissthet om betydningen av en offentlig tjenesteproduksjon. De sammenpressede lønnsforskjellene innebærer at den offentlige virksomheten, som benytter mye høyt utdannet arbeidskraft, blir billigere. Den høye yrkesdeltagelsen innebærer et bredere skattegrunnlag.

Motivasjon skaper vekst

Det er blitt hevdet at omfattende universelle velferdsordninger og

Skeptikerne til den nordiske velferdsmodellen har hevdet at våre sjenerøse velferdsordninger bare passer i land som allerede er rike.

Ifølge Karl Ove Moene, professor ved Universitetet i Oslo, har de nordiske landene ikke etablert disse ordningene fordi de var rike. De ble derimot rike med disse ordningene.

Hva med Island?

At Island for et tiår siden forlot den nordiske modellen, er noe islendingene nå får unngjelde for, konstaterer þróstur Olaf Sigurjónsson, lektor ved Reykjavík Universitet.

Ved overgangen til 2000-tallet hadde islendingene en regjering som omfavnet thatcherismen og solgte ut mye offentlig eiendom. Slik vokste det fram banker i Island som rådde over nesten ti ganger så mye penger som det islandske nasjonalbudsjettet.

– I Island så vi for noen år siden på velferdsstaten som utgått på dato. Vi så også på oss selv som mer moderne enn resten av Norden. Vi innførte lave skatter, bygde ned velferdsstaten og satte eldre og andre trengende til side. Så kom sammenbruddet i 2008.

Det var et kjempeslag mot samfunnet i Island. Sigurjónsson tror ikke alle har forstått omfanget av det som skjedde: Sammenbruddet i Islands tre store banker danner til sammen den tredje største bankkollapsen i verdenshistorien. Det skjedde i et land med halvparten så mange innbyggere som Oslo.

Nå øker Island skattene, og ifølge Sigurjónsson har islendingene på nytt rettet blikket mot resten av Norden.

Kilde: Forskning.no

høyt skattenivå koster så mye for virksomhetene og for den enkelte borger at det virker demotiverende på økonomisk virksomhet og arbeidsinnsats og går på bekostning av effektivitet. Ifølge en rapport fra den norske forskningsinstitusjonen Fafo (6) med kilde OECD Stat, er det ikke tilfelle. Rapporten slår fast at tallenes tale er klar, det er ikke grunnlag for å hevde at de nordiske velferdsstatene er kontraproduktive.

Kanskje henger det sammen med at personlig frihet, en sterk stat, likestilling og sosialt samhold kan resultere i borgere som føler seg motiverte, som er positive til nytenkning, som vil oppnå økonomisk effektivitet og som foretrekker godt planlagte beslutninger? Som Trägårdh peker på (se side 13).

Mange forhold har medvirket til at de nordiske landene ligger høyt både på levestandard og velferd. Viktige fellestrekker ved de nordiske landene er knyttet til arbeidsliv – og velferdsordninger med grunnlag i politiske mål som økonomisk vekst og sosial likhet og et arbeidsliv der sterke parter på begge sider har stor innflytelse.

Den nordiske modellen etter 2000

I Fafo-notatet «De nordiske modellene etter 2000 – en sammenliknende oppsummering» (7) beskrives utviklingstrekk etter årtusenskiftet i Danmark, Sverige og Norge. Hovedtrekkene i utviklingen på 2000-tallet:

Utviklingen av samfunnsmodellene følger samme spor i de tre nordiske landene selv om det er synlige forskjeller i endringsgrad, timing og konkrete tiltak. Det viktigste fellestrekket ved den politiske utviklingen er i velferds-politikken hvor alle landene legger sterkere vekt på arbeidslinjen. Alle er blitt hardere i klypa overfor dem

som står utenfor arbeidsmarkedet, og det stilles oftere krav til opp-læring og aktiv deltagelse for å få hjelp og støtte. Det er også klare fellestrek i landenes pensjonsreformer og i politikken for å kombinere familieliv og arbeid.

Alle har fortsatt sterke arbeidslivsorganisasjoner, avtalesystemer, og i varierende grad et aktivt trepresentssamarbeid som bidrar til videreføring av grunnpilarene i den nordiske arbeidslivstradisjonen. Likevel er det betydelige forskjeller i utviklingen i fagorganisering. Sverige og Danmark har opplevd en historisk nedgang i organisasjonsgraden, en nedgang som er nært knyttet til reformer i A-kasse-systemene og reduserte skattefordeler for medlemskontingent.

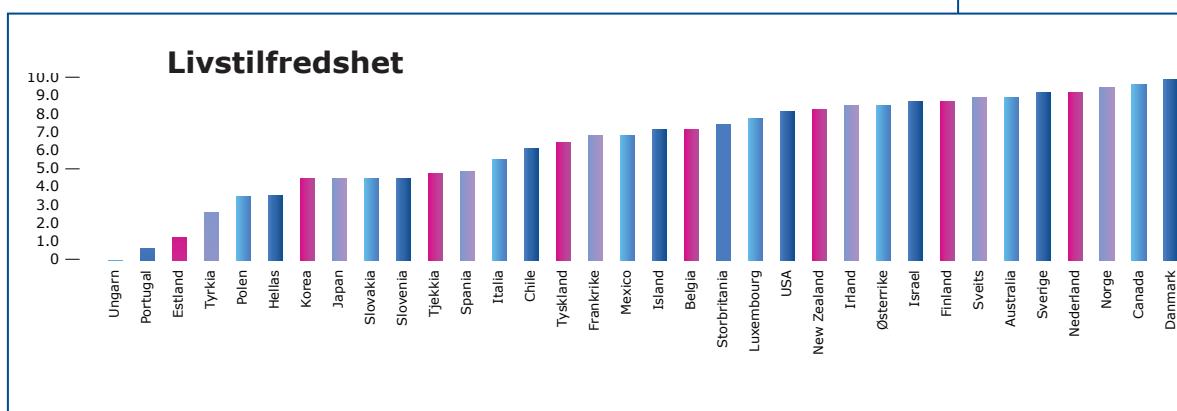
På en del felter er det synlige forskjeller i politikk mellom høyre- og venstrepolitikk, knyttet til blant annet hvor tøft arbeidslinen praktiseres, synet på midlertidige ansettelsesvilkår, virkemidler til fornyelse, konkurransesetting og privatisering av offentlig virksomhet og endringer i skattenivå. Klare forskjeller kommer til uttrykk i

synet på staten og det offentliges rolle når det gjelder bruk av markedsmekanismer i produksjon av offentlige tjenester, også innenfor kjerneområder som skole, helse og omsorg.

Kjernen har bestått

Til tross for synlige politiske forskjeller konkluderer Fafo-rapporten med at endringene i den nordiske modellen det siste tiåret ikke har roket ved systemets grunnpilarer. Kjernen i den nordiske modellen har bestått. Velferds-politikken i Norden har de siste tiårene ikke vært preget av systemkritikk og alternative, liberalistiske modeller, men har snarere vært orientert mot tilpasning og forsiktig omlegging av offentlige ordninger.

Summen av små endringer på lengre sikt kan få betydelige konsekvenser for de nordiske modellene. Liberalisering er som oftest et resultat av små og gradvise endringer, ikke av store, dyptgående reformer. Marginale endringer i folks økonomiske intensiver, for eksempel ved å velge offentlige eller private

Hver gang OECD utgir sin indeks for livskvalitet, er det tradisjon for at de skandinaviske landene ligger helt i toppen, og i den siste målingen ligger alle tre blant topp fem. Danmark er nummer én, Norge nummer tre og Sverige nummer fem. Selv om måling av følelser kan være veldig subjektivt, fungerer det som et nyttig supplement til de mer objektive dataene, når man sammenligner livskvalitet land imellom. Lykke/tilfredshet med livet er definert som tilstedeværelse av positive opplevelser og følelser, og/eller fravær av negative opplevelser og følelser. Sett i lys av OECDs figur kan man argumentere for at befolkningen i land med en velutviklet nordisk velferdsmodell selv opplever at de har høy livskvalitet.

Kilde: <http://oecdbetterlifeindex.org/topics/life-satisfaction/>

løsninger, eller i fordelingen av makt, for eksempel på arbeidsmarkedet, er det som kan drive fram en utvikling i liberal retning. Selv om de politiske endringene på 2000-tallet ikke synes å ha rokket ved grunnpilarene i den nordiske modellen, kan slike politiske veivalg vise seg å få større betydning for hvilken retning utviklingen tar i tiden fremover.

Signaler for framtiden

Politiske signaler varsler om en tydeligere arbeidslinje og en spareorientert konservativisme. Ordningene bør gjøres mindre sjenerøse, og det bør legges mer vekt på behovsprøving og større kommunal innflytelse.

Omslaget i befolkningsutviklingen er stadig oftere i fokus. Det betyr mange flere pensjonister og færre i jobb og etter hvert vil det

bli en kraftig endring i forholdet mellom statens inntekter og utgifter. Samtidig er det ikke noe som tyder på at kravene til velferdstjenester vil avta.

Hvilke konsekvenser en voksende innvandrerbefolkning har for velferdspolitikken er også et tema i de nordiske landene.

I tillegg er det finanskrise og gjeldskrise i Europa. Det mangler ikke på advarsler om store innstramninger og kutt i offentlige budsjetter for å sikre velferdsstatenes bærekraft.

Hvordan Norden vil klare seg og hvor lenge krisen vil vare, er det ingen som vet svaret på. Uansett vil krisen bli en kraftig prøve på hvor robust og motstandsdyktig den nordiske modellen er og om de nordiske landene er i stand til å takle utfordringene bedre enn andre land.

En sammenlikning med WHO

Arbeidsliv

- Et velorganisert arbeidsliv med høy arbeidsdeltakelse der trepartssamarbeidet står sentralt

Sosialt sikkerhetsnett gjennom hele livet

- Et velferdssystem som i høy grad bygger på universelle løsninger
- En inntektssikring basert på et sosialforsikringssystem for alle

En sterk statlig rolle på alle politikkområder

- Et omfattende offentlig ansvar for grunnleggende velferdsoppgaver
- Skattefinansiering og fordelingspolitikk

Figuren viser at anbefalingene som WHO kommer med i rapporten «Closing the gap in a generation» (2008) samsvarer godt med de sentrale elementene i den nordiske velferdsmodellen. Rapporten analyserer en rekke faktorer som påvirker helse som oppvekstvilkår, miljø, arbeidsforhold, sosial velferd og betydningen av tilgang på helse- og sykehustjenester.

Referanser

1. Mikko Kautto et al. 1999, *Nordic Social Policy*
2. *Nordisk kapitalism: Vad har vi lärt oss? The Nordic Way*, World Economic Forum, Davos 2012.
3. *The Nordic Model: Is it Sustainable and Exportable?* Atle Midttun (ed.), Nina Witoszek (ed.), Carlos Joly, Sylvia Karlsson-Vinkhuyzen, Per Ingvar Olsen, Lennart Olsson, pröstur Olaf Sigurjónsson, Asle Toje, Lars Trägårdh and Uffe Østergård. UiO og BI, januar 2011. Publisert på www.forskning.no
4. *Vad är det som är så speciellt med de nordiska länderna? The Nordic Way*, World Economic Forum, Davos 2012. Henrik Berggren och Lars Trägårdh är begge historikere, Trägårdh är professor ved Ersta Sköndals högskola i Stockholm.
5. *Produktivitetens paradoks*, artikkel i Dagens Næringsliv 22. oktober 2011. Karl Ove Moene leder et forskningsprogram ved Senter for studier av likhet, sosial organisering og økonomisk utvikling (ESOP).
6. *De nordiske modellene etter 2000 – bakgrunn og fellestrekks*. Espen Løken, Fafo-notat 2009–2008
7. *De nordiske modellene etter 2000 – en sammenliknende oppsummering*: Øyvind Berge, Johan Christensen, Jon Erik Dølvik, Tone Fløtten, Jon M. Hippe, Hanne Kavli og Sissel Trygstad. Fafo-notat 2009–2011
Fafo-notatet bygger på bidrag fra Jon Kvist, professor ved Center for Velferdsforskning i Odense og Joakim Palme, VD ved Institutet för Framtidsstudier i Stockholm.

Den nordiske modellen må fornyes

Den nordiske modellen møter i dag nye utfordringer som demografiske forandringer, klimaendringer og økt global konkurransen. Dette krever nye løsninger og ideer. Vi initierer derfor i dag et nytt forskningsprosjekt som blant annet skal handle om bærekraftig vekst, framtidige avtalemodeller og integrasjon.

Det sier ti sosialdemokratiske og faglige ledere i Norden til DN Debatt (Sverige) 31. januar i år på et toppmøte i samarbeidskomiteen for de nordiske sosialdemokratiske partiene og fagbevegelsen, SAMAK.

Å møte framtiden gjennom å presse ned lønninger er et skritt tilbake. En slik økonomi vil ikke skape den velstandsøkningen som er nødvendig for å kombinere sterk vekst med ambisjonen om et likeverdig velferdssamfunn av høyeste klasse, skriver de ti som er Stefan Löfven, partiledet for Socialdemokraterna i Sverige, Wanja Lundby-Wedin, leder av LO i Sverige, Helle Thorning-Schmidt, statsminister og partiledet for Socialdemokraterna i Danmark, Jens Stoltenberg, statsminister og partiledet i Arbeiderpartiet i Norge, Roar Flåthen, leder av LO i Norge, Jutta Urpilainen, visestatsminister og partiledet for Socialdemokraterne i Finland, Lauri Lyly, leder av SAK/FFC i Finland, Jóhanna Sigurðardóttir, statsminister og partiledet for det socialdemokratiske Samfylkingin i Island og Camilla Gunell, partiledet for Socialdemokraterne på Åland.

En basisrapport skal ta fram hjørnesteinene i den nordiske modellen og samtidig belyse og analysere de indre og ytre forandringene som modellen står overfor. Deretter kommer flere landspesifikke rapporter og fem tema-rapporter. Temarapportene skal behandle områdene bærekraftig vekst, velferdens framtid, finansiering og bærekraft, anstendig arbeid – framtidens avtalemodell, integrasjon og utfordringer samt demokrati og delaktighet.

Det norske forskningsinstituttet Fafo har fått oppdraget.

En demografisk revolusjon og velferdsteknologi

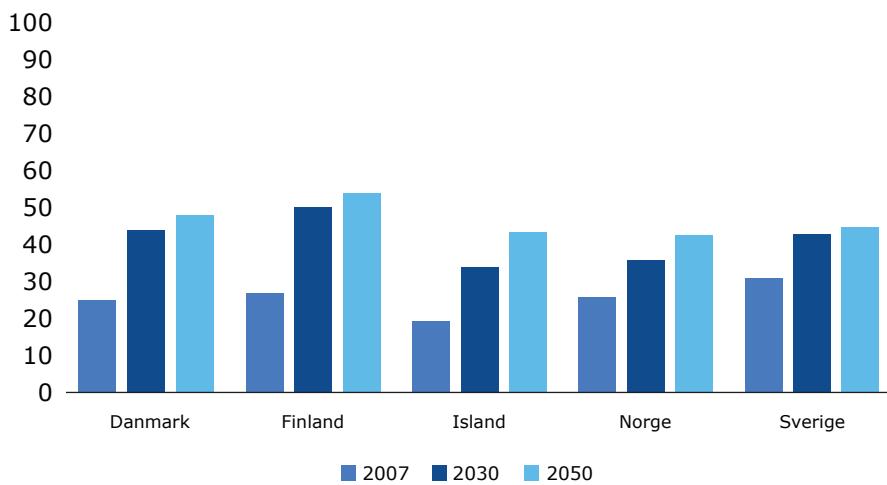
De nordiske landene står overfor en dobbel demografisk utfordring. Det innebærer at en stadig større aldrende befolkning vil trenge bistand samtidig som mindre barnekull gjennom mange år fører til mangel på arbeidskraft. Skal samfunnet i fremtiden klare å gi den samme servicen som i dag, krever det nye løsninger på omsorgsfeltet.

Velferdsteknologi introduseres stadig mer i de nordiske landene. Velferdsteknologi er teknologi som brukes for å forbedre og effektivisere velferdssamfunnets ytelsjer og tjenester til borgerne. Velferdsteknologi er ikke avgrenset til et bestemt område, men er teknologi som brukes innenfor en rekke sektorer, som helse- og sosial-

sektoren, i skole- og utdanningssammenheng og i arbeidslivet.

Velferdsteknologi omfatter tekniske løsninger som først og fremst støtter borgeren. Teknologien effektiviserer også arbeidet for dem som yter bistand og leverer tjenester og er på den måten et redskap for å øke produktiviteten i samfunnet.

Eldrerater i de nordiske landene

Figuren viser antall personer på 65 år og eldre i prosent av antall personer i alderen 20–64 år. I 2050 antas eldreandelen å utgjøre 40 prosent i Norge, 43 prosent i Island, 44 prosent i Sverige og 52 prosent i Finland.

Kilde: Nordisk Sosialstatistisk Komité (Nosoko), Rapport 35: 2009 Old-age Pension Systems in The Nordic Countries.

Velferdsteknologiske løsninger har altså både et individuelt og et samfunnsmessig perspektiv.

Velferdsteknologi skal ikke erstatte personlig omsorg. Poenget med teknologien er å gjøre brukerne mer selvhjulpe, at den skal gjøre det lettere å tilegne seg kunnskap, skape trygghet og økt livskvalitet.

Vinn-vinn

Velferdsteknologi og brukerdrevne innovasjon henger tett sammen. Teknologien skal være positiv både for dem som får bistand og for dem som gir hjelp. For å lykkes godt i denne utviklingsprosessen er det viktig at både brukere og personale trekkes med. Fra Danmark vet vi at brukerorganisasjonene er pådrivere i å ta i bruk den teknologien som finnes. Fagprofesjonene er mer skeptiske og holder igjen på utviklingen (Fokus på velferdsteknologi, NVC, 2010). Også de må se potensialet for å lette egen arbeidssituasjon slik at de kan bruke mer tid på de brukernære og omsorgsrelaterte tjenestene. Dette vil også bidra til at de etiske utfordringene ved bruk av teknologi, vil bli enklere å møte.

Ikke tid til å nøle

I norske medier leser vi om en demografisk revolusjon (Aftenposten, leder 7. februar 2012) som stat og kommune ikke er i stand til å makte uten å tenke nytt. Noen i Norge tar til orde for å avvante situasjonen. Det vi trenger, skriver lederskribenten i samme avis, er en mer realistisk debatt om utfordringene. Nå – for det haster.

Les mer i «På høy tid med innovasjon i eldreomsorgen» side 37.

FAMILJEPOLITIK OCH UPPVÄXTVILLKOR

Familjepolitik är ett viktigt fundament i den Nordiska välfärdsmodellen och brukar ofta sägas vara en av de faktorer som har gynnat utvecklingen både vad gäller jämställdhet och ekonomisk tillväxt i de nordiska länderna. NVC har sedan våren 2011 byggt upp verksamhet som strävar till att följa upp, utveckla samt sprida kunskap om den nordiska familjepolitiken. Ett permanent familjepolitiskt forum, Nofam har etablerats. Nätverket kommer att lyfta fram aktuellt lagstiftnings- och utredningsarbete samt forskning som tangerar familje- och barnpolitik.

Fakta

2

TIDIGT STÖD TILL FAMILJER MED BARN

Nordens Välfärdscenter har ett pågående projekt om tidigt stöd till barnfamiljer i risk för marginalisering. Universellt stöd till barnfamiljer är en viktig del av den nordiska välfärdsmodellen. Utbudet av tidiga insatser i de nordiska länderna är brokigt och kunskapen om effekterna är begränsad. Projektets mål är att sprida best practice och forskning mellan länderna. En modell för implementering av tidigt stöd på olika nivåer presenteras som inkluderar kunskap om risk och skyddsfaktorer. Förslag på förbättringar inom familjecentralsverksamheten tas fram och ungdomars förslag till politiker lyfts fram.

Media i de nordiske landene er opptatt av velferdspolitikk. På de neste sidene gir vi et lite innblikk i hva som er skrevet det siste året.

TEKST: Lasse Winther Wehner
FOTO: Yuri Arcurs

Pensionsalder og fattigdom sætter dagsordenen

Sager fra det velfærdspolitiske område fylder godt i det danske mediebillede. Senest har især fattigdom, tilbagetrækningsreform og en halvering af den periode, man kan modtage arbejdsløshedsunderstøttelse, præget debatten.

I Danmark har man i 2011 besluttet at hæve pensionsalderen fra 65 til 67 år over en årrække og samtidig forkortes den periode, man kan modtage efterløn, fra fem til tre år. Denne tilbagetræknings-reform blev præsenteret af den forhenværende højreregering ledet af Venstre, men konsolideret af den nuværende socialdemokratiske. Det er med andre ord en reform, der nyder bred oppbakning

i Folketinget, selvom der var stor ståhej i medierne, da forslaget blev præsenteret.

Samtidig blev perioden, man som medlem af en a-kasse kan få dagpenge, halveret fra fire år til to. At man netop under en lavkonjunktur, hvor mange mister deres job valgte at forringe sikkerhedsnettet væsentligt, medførte også stor mediedækning.

Findes der fattigdom i Danmark?

Den nok største mediestorm i sidste del af 2011 kom dog i forbindelse med fattigdomsdebatten. Den højreorienterede danske politiker og tidligere eliteidrætsudøver Joachim B. Olsen kom med en række udtalelser, der kategorisk benægtede, at der findes materiel fattigdom i Danmark. At hvis man har et tag over hovedet og penge til enkel mad og intet andet, så er det ifølge Olsen et anstændigt liv – også i et af de mest velstillede lande i verden.

Özlem Cekic fra Socialistisk Folkeparti ville overbevise Olsen om det modsatte ved at finde en fattig dansker at konfrontere ham med. I en efterfølgende debat mellem de to på landsdækkende tv viste det sig dog hurtigt, at «Carina» (navn opdigtet), som Cekic havde fundet, var langt fra fattig. Sammen med sin sør har hun på ren overførselsindkomst et rådighedsbeløb på omkring 6000 kroner – endda med bopæl i et ganske attraktivt kvarter i København og luksusvaner som rygning og hund.

Fokus blev flyttet

Carina-sagen, der i skrivende stund giver 1,7 mio. hits på Google, blev en rigtig tabersag for de venstreorienterede partier og den nye danske regering generelt. Den flyttede fuldstændig fokus fra, om der findes mennesker i Danmark, der kun kan føre et uanstændigt liv. Man blev ved med at vende tilbage til Carina, selvom det var tydeligt at sagen var opstået grundet dårlig research fra Cekics side og ikke fordi Carina er repræsentativ for de allerdårligst stillede i landet. Carinas indtægt ligger 3000 kroner over OECD's fattigdomsgrænse på 12.773,-.

Velgørenhedsorganisationen Mødrehjælpen, der giver julestøtte

til trængte, oplevede i den efterfølgende tid et fald i bidrag på 35 % i forhold til året før. Mediebilledet var med til at skabe en illusion af, at en typisk kontanthjælpsmodtager i Danmark har et rådighedsbeløb, der overstiger det, en medborger i et lavtlønnet job har.

Færre fattige i Norden

– men flere i Danmark

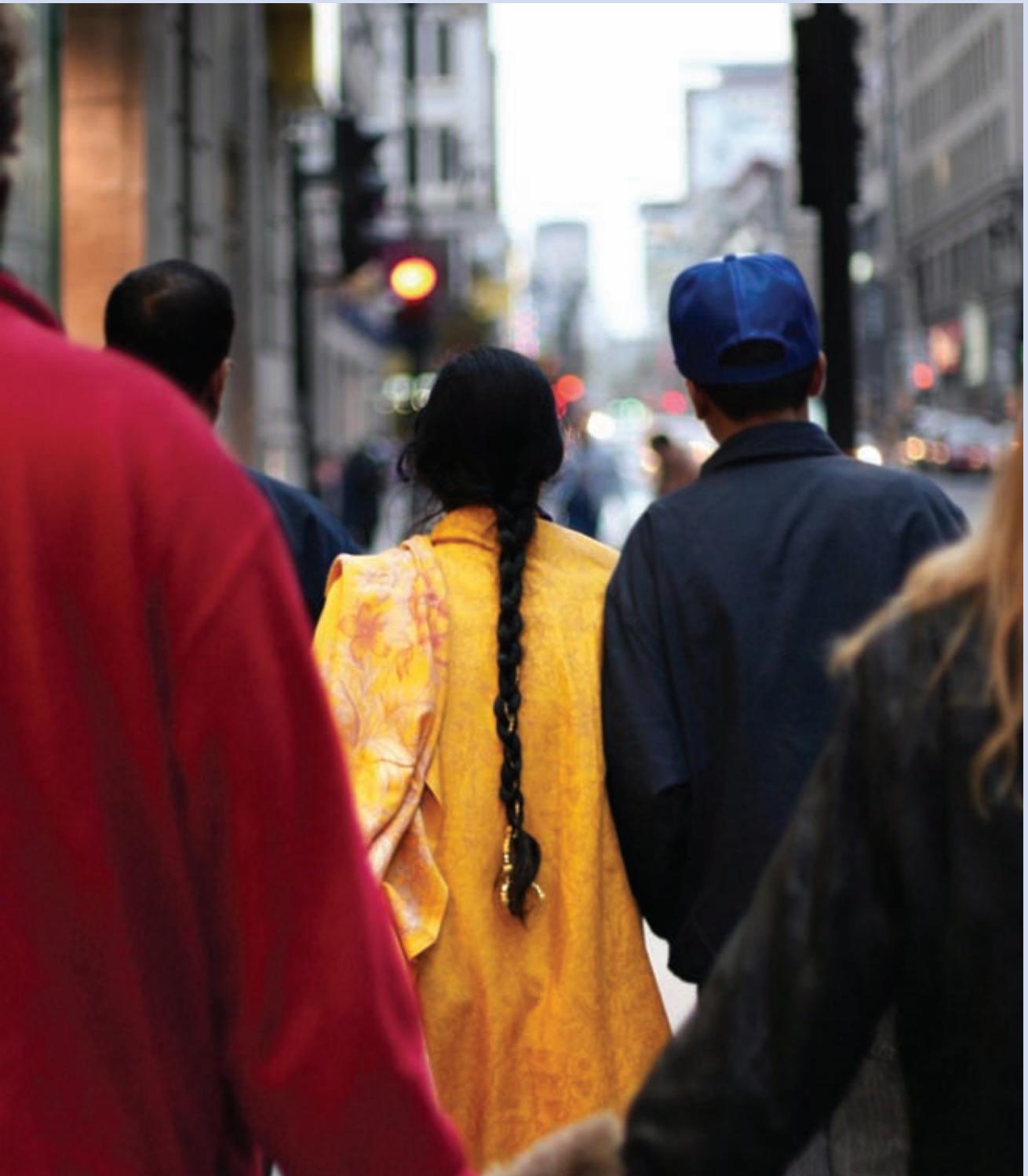
Uden at få noget nær samme mediefokus, viste aktuelle tal fra EU's statistiske bureau Eurostat i januar 2012, at fra 2001–2010 er antallet af fattige i Danmark rent faktisk fordoblet – fra 4 procent til 7,9 procent. I den forbindelse udtalte fattigdomsforsker ved Aalborg Universitet, Morten Ejrnæs, til Politiken, at skiftende regeringer siden 1999 har haft som strategi at gøre de fattigste danskere endnu dårligere stillet. En strategi, der må siges at være lykkedes: I de omkringliggende lande såsom Sverige, Norge, Finland, Holland og England er fattigdommen faldende, men i Danmark stiger den altså.

Måske skal man bare lade tabu være tabu?

Som en slags etterspil til fattigdomsdebatten, fik den 22-årige universitetsstuderende Sofie V. Jensen et debatindlæg i Politiken, 7. januar 2012, hvor hun offentlig gjorde sit budget med en indtægt på 5.184,- inkl. 200,- i bidrag fra hendes mor – og helt gængse faste udgifter for 4.852,-. Indlægget er i skrivende stund det mest debatterede på Politiken.dk nogensinde. De fleste af kommentarerne gik på, at Sofie skal tage sig sammen, holde op med at beklage sig og få et job ved siden af sit fuldtidsstudium. Nogle dage efter hendes indlæg, blev hun interviewet af avisens og konstaterede tørt, at «måske skal man bare lade tabu være tabu».

Bred mediadebatt om velferd i Norge

Nytt pensjonssystem og innvandringens utfordringer for norske stønader har vært to av flere temaer som er blitt mye omtalt i norske medier det siste året.

Tåler den norske velferdsstaten internasjonal mobilitet? Hvor mye trygdepenger eksporteres ut av landet? Er velferdssystemet vårt tilpasset økt innvandring fra Øst-Europa? Hemmer stønadsordninger integrering? Dette var noen av spørsmålene som det såkalte Brochmann-utvalget utredet.

Rapporten som ble lagt frem i mai 2011, konkluderte med at Norge bør videreføre de fleste ordninger – og fortsette likebehandling av alle som hovedprinsipp – samtidig som man vrir enkelte virkemidler fra kontante ytelsjer til tjenester – for å fremme yrkesdeltakelse.

Også et annet offentlig utvalg, Integreringsutvalget, som så på tiltak som kunne styrke integreringen, la like etterpå frem en omfattende utredning med forslag om blant annet ti års ekstra innsats for å få flere i jobb. Utvalget foreslo også rett og plikt til gratis språkopplæring i barnehage.

Begge utvalgene foreslo å fjerne kontantstøtten (pengeoverføring til barn under tre år som ikke benytter seg av offentlig støttet barnehagetilbud). Utvalgene mente støtten bidrar til at innvandrerkvinner ikke kommer i jobb.

Fleksibel pensjonsreform

Pensjonsreformen, som ble iverkstatt fra 2011, har ført til at flere enn forventet har benyttet seg av økt fleksibilitet til å ta ut pensjonen sin fra 62 år. På kort sikt har dette ført til en uventet økning i folketrygdens utgifter. Regjeringen trøster seg med at alt tyder på at seks av ti som tar ut pensjonspenger tidlig, fortsetter å jobbe, men følger utviklingen nøye. Reformens hovedmål er på lang sikt et økonomisk bærekraftig system, samt et system som gjør det lønnsomt å jobbe lengst mulig.

I juni ble det lagt frem forslag til ny uførepensjon tilpasset pensjonsreformen. Uføretrygden for nye

uføre etter 2015 skal ligge på 66 prosent av tidligere inntekt, noe høyere enn i dag, men den skal skattlegges som lønn. Det skal bli enklere å kombinere arbeid og trygd – og alltid lønne seg å jobbe mer ved siden av trygden.

Bekjempe fattigdom

Å bekjempe fattigdom, særlig barnefattigdom, er en av regjeringens viktigste målsettinger i velferdspolitikken. Høye barne-tillegg til uføretrygdede er et virkemiddel, men omdiskutert fordi tilleggene ikke stimulerer lavtlønnede med mange barn til å jobbe fremfor å motta trygd. I forslaget til ny uførereform opprettholder regjeringen inntil videre høye tillegg, men i lys av Brochmann-utvalgets rapport kan dette bli endret.

Eierskap til modellen

Hvem kan ta patent på den nordiske modellen? Spørsmålet er stilt av den liberale tankesmien Civita, som i oktober slo fast at «viktige elementer i modellen så dagens lys allerede før Arbeiderpartiet ble en politisk kraft, den er blitt politisk fellesgods.» Nå i 2012 gjentar Høyre budskapet. Høyres utspill tolkes som et forsøk på å overbevise velgere om at deres politikk ikke på noen måte er en trussel mot velferdsstaten.

Arbeidsliv

«Adecco-skandalen» avslørte at vikarer, ofte utenlandske, jobbet ulovlig lange vakter på private sykehjem. Flere kommuner sa opp kontrakter med Adecco, men senere ble det avdekket svært mange brudd på arbeidsmiljøloven også på kommunale sykehjem.

Saken bidrar til ytterligere skepsis mot EUs vikardirektiv. Landsorganisasjonen i Norge og Sosialistisk Venstreparti ber nå regjeringen om å benytte seg av

reservasjonsretten mot å innlemme direktivet i norsk lov. Senterpartiet åpner også for dette, om ikke visse vilkår kan innfris. Arbeiderpartiet er altså under sterkt press.

Helse og forebyggende arbeid

Statsministerens såkalte kreftgaranti fra juni – der han ga inntrykk av at alle skulle få behandling innen 20 dager – ble etter hvert presisert som en målsetting for 80 prosent av pasientene – og ingen garanti. Mediene har vist at mange kreftpasienter må vente mye lenger.

Fra januar i år ble samhandlingsreformen iverksatt – en reform som tar sikte på at flere kan behandles der de bor. Målet er å forebygge mer lokalt og «reparere» mindre på sykehus. Flere og mer spesialiserte tjenester skal bygges opp i kommunene, men mange frykter at staten bygger ned tjenester raskere enn kommunene bygger dem opp.

Krisen i Europa

Det store spørsmålet ved starten av 2012 er hvor hardt rammet Norge blir av krisen ute i Europa. Statsminister Jens Stoltenberg har den siste tiden gjentatt budskapet om at følgene av den europeiske gjeldskrisen kommer til å ramme Norge.
– Finanskrisen som startet i 2008, har endret karakter. Den har blitt en jobbkrise, en statsgjeldskrise og en politisk krise, sa han i en tale på en næringslivskongress i Oslo i starten av januar.

Hovsa – der røg pensionsopsparingen!

Finanskrisen i 2008 var en kæmpelussing mod det islandske samfund. Pludselig var der behov for store statslige udgifter i kølvandet på bankernes kollaps samtidig med et fortsat velfærdsbehov.

Da det værste chok havde lagt sig, fik man et regeringsskifte i Island (2009). Den nye venstreorienterede regering har blandt andet reageret ved at lave omfattende ændringer af skattesystemet, hvilket har resulteret i et højere skattetryk for alle. En del afgifter er også blevet sat op og heftigt debatteret i medierne.

Pensionsbomben

En bombe sprang så her i det tidlige 2012, da der på et pressemøde den 3. februar i år blev oplyst tal om, hvor meget pensionsfondene havde mistet i perioden 2008–2010 under den økonomiske krise. Ifølge public service-kanalen RÚV, mistede pensionsfondene knap ISK 480 milliarder i denne periode. Der fremkom oplysninger om, at folk reelt havde mistet, hvad der svarer til 12 års indbetalinger til pension.

Repræsentanter for pensionsfondene har i avisens *Morgunblaðið* påpeget, at islandske pensionsfonde mistede omtrent det samme procentvis, som mange andre europæiske pensionsfonde

TEKST: Magnus Gudnason
FOTO: Rio Patuca

under krisen. Til gengæld kommer en halvering af valutaen, den islandske krone, oveni, hvilket pludselig gør regnestykket dybt alvorligt for de islandske pensionsopspare.

Velfærdens vilkår i en turbulent tid

Myndighederne har ikke nogen nem rolle med disse udsigter på pensionsfronten og de øvrige udfordringer i velfærdssystemet. Man fastholder dog den nordiske velfærdsmodel og arbejder mod løsninger, som tilgodeser de svageste grupper i samfundet.

Konferencen «Welfare and professionalism in Turbulent Times» blev afholdt i Island i august 2011. Velfærdsminister Guðbjartur Hannesson henviste i sin åbningstale blandt andet til en mulig tredeling af den nordiske velfærdsmodel:

1. Social retfærdighed med vægt på lighed, individets personlige frihed, offentlige sundheds- og uddannelsessystemer, specialiserede tjenester til dem, der har behov for det på grund af sygdom, fattigdom eller andre årsager.
2. Statens rolle med hensyn til bevarelse af demokrati og menneskerettigheder. Gensidig tillid mellem almenheden og det offentlige er vigtig.
3. Holdningen til virksomhedsdrift og statsfinanser, hvor økonomien er baseret på høje skatter og høje offentlige udgifter. Fagforeningerne er stærke, der er aktiv arbejdsmarkedspolitik og kollektive overenskomster.

Modellen er fleksibel efter Hannessons mening, og der er behov for løbende innovation.

TEKST: Nino Simic
FOTO: Mark Thornton

Sverige: Urholkas välfärdsmodellen?

Även om ingen ifrågasätter välfärdsmodellen i sig, hörs det allt fler röster som påpekar att den håller på att urholkas. Flera teman som har varit aktuella i media har berört centrala delar i samhällets service.

Störst enskild uppmärksamhet fick utgivningen av forskningsrapporten «Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd?», en brett upplagd studie från Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, SNS. Rapporten utarbetades mot bakgrund av att den svenska välfärden har genomgått ett

omfattande systemskifte under de senaste 20 åren: från starka offentliga välfärdsmonopol har Sverige gått långt i att tillåta privata vinstdrivande aktörer. Den offentliga finansieringen är kvar, men nära en femtedel av alla anställda inom välfärdssektorn arbetar numera i privat regi; bortåt

hälften inom handikappomsorgen samt ungdoms- och missbruksvården, 20 procent inom förskolan och 10 procent inom grundskola och äldreomsorg. Rapporten, som har utarbetats av några av Sveriges främsta välfärdsforskare, landar i två slutsatser: dels att det råder brist på bra forskning om konsekvenserna av privatiseringarna, trots att marknaden är värd många miljarder kronor efter en av de mest genomgripande förändringarna någonsin på välfärdsområdet i Sverige. Dels att den forskning som ändå finns, inte ger belägg för att den ökade konkurrensen har lett till förbättringar av välfärden.

Diskussionen som földe efter publiceringen fokuserade mindre på konkurrensens konsekvenser än på de interna striderna inom SNS och konsekvenserna för några av de inblandade: SNS dåvarande forskningschef samt en av rådgivarna avgick vilket strax därefter följdes av att även vd:n tvingades sluta.

Nedskärningar inom sjukförsäkringen

Det har också förekommit en debatt om nedskärningar inom sjukförsäkringen, som bl.a. har lett till att allt fler människor köper kompletterande privata försäkringar mot inkomstbortfall vid långtids-sjukskrivning och för att kunna gå före i köerna till sjukvården. Detta kan ses som en utmaning av den nordiska välfärdsmodellen som traditionellt har inneburit offentlig finansiering och tillgång till vård på samma villkor för alla. Trots det, ses den nordiska välfärdsmodellen inte som hotad – omfattningen på de privata försäkringarna har inte nått en sådan nivå att modellens grundstruktur har börjat ifrågasättas.

Rent mjöl i påsen?

Privata vårdbolags vinster har

hamnat i fokus under senare delen av 2011. Debatten väcktes när ett privat vårdbolag anklagades för att ha utsatt äldre för kränkande behandling på flera av sina vårdboenden och att medicinskt kunnig personal ersatts av lågtutbildad arbetskraft. Kritiken skärptes när det samtidigt uppdagades att företagets vinst hade stigit med cirka 390 procent mellan 2007 och 2009 samtidigt som omsättningen ökade med 37 procent. Till råga på allt hade ägarna, två riskkapitalbolag, sina säten i det s.k. skatteparadiset Jersey. Debatten om vinstuttag från offentligt finansierad verksamhet har spridit sig till att omfatta också motsvarande vinstuttag från privatägda offentligt finansierade skolor. Röster höjs för att förbjuda vinster, inte minst mot bakgrund att svenska skolelevers resultat har blivit allt sämre under en längre tid och att pengarna därmed bättre behövs i skolan.

Fair play

I grunden är det dock inte privatiseringarna i sig som ifrågasätts utan hur vinsterna används och vem som äger vård- och skolföretagen. Det tycks finnas en uppslutning bakom möjligheterna att välja men också en starkare vilja att förbjuda eller åtminstone begränsa vinstuttagen. Man kan sannolikt förvänta sig en debatt om hur verksamheterna i fortsättningen ska kunna kontrolleras på ett effektivare sätt, krav kommer att ställas på att kommunerna måste göra bättre upphandlingar och det är möjligt att riskkapitalbolagen kommer att pressas tillbaka som följd av kravet på låga eller inga vinstmarginaler.

Det förekommer ingen diskussion i Sverige om den offentliga finansieringen. Uppslutningen är stark bakom den offentliga finansieringen av välfärden, oavsett vem som erbjuder tjänsterna.

Finland förbereder sig för framtiden

En kommunreform, en oro för privatiseringen av vård och en allt äldre befolkning. I finländska medier diskuteras den osäkra framtiden. Hur ska Finland behålla den universella välfärdsmodellen?

Under hösten 2011 uppdagades missförhållanden inom äldre-vården, som satte privatisering av vård på löpsedlarna. Hur kommuner sköter upphandlingen

av sina tjänster synades i sömmarna och privata företag belägna i skatteparadis kritiserades hårt för de medel de använder för att maximera vinst.

Viveca Dahl, bland annat ledarskribent för lokaltidningen Vasa-bladet, riktar kritik mot den privatisering som skett av kommunala tjänster.

– Service som människor inte kan säga nej till, som vård eller skola, får inte drivas med vinst om inte den används för att utveckla servicen, säger Dahl. Hon tar upp vikten av en stark offentlig sektor som kompletteras av den privata och frivilliga. Dahl påpekar att särskilt den frivilliga sektorn har fallit i glömska och uppmärksammas alltför lite.

Precis som i de andra nordiska länderna går Finland mot en förändring i befolkningsstrukturen. Andelen äldre blir större jämfört med den arbetsföra befolkningen. Arbets- och näringsministeriet konstaterade nyligen att om sysselsättningsgraden stannar på samma nivå som idag, kommer de arbetsföra inte att kunna ersätta de som lämnar arbetslivet. År 2020 kommer det att behövas 150 000 nya arbetsstagare i Finland.

– En stor utmaning är att locka arbetskraft till vårdyrken. Arbetsvillkoren borde bli bättre i branschen. Diskussionsklimatet om de äldre borde också förändras. Istället för prata om äldre som en belastning, så borde de ses som en resurs, säger Dahl.

Ifrågasatt kommunreform

– Vi letar efter de bästa sättet att säkerställa välfärden på sikt, säger Finlands statsminister Jyrki Katainen under en presskonferens, då han motiverar strategier för inbesparningar under året 2012. En omdiskuterad kommunreform har länge varit på tapeten i Finland. Regeringen vill fokusera service till de stora städerna för att skapa större enheter. 320 kommuner ska bli närmare 70. Motiveringen är att säkerställa servicen i kommunerna. Strategin

får understöd av OECD, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling. I en färsk landsrapport klassas den finländska hälsovården som ineffektiv. Domen från OECD är den samma: kommunerna måste bli större och färre.

Men större kommuner låter inte bra i alla öron och sammanslagningen har fått hård kritik. Katainen försöker försäkra finländarna om att det inte handlar om en centraliseringsideologi, men många är oroliga för sämre service och mera byråkrati i framtiden. Svenskspråkiga orter i sin tur är rädda för att förlora den svenska servicen ifall de tvingas ihop med större städer.

Välfärd som begrepp

Den offentliga debatten i Finland kring välfärdsfrågor fungerar i stort tycker Dahl, men säger att det finns brister. Överhuvudtaget då beslut ska fattas, så är det svårt som medborgare – och journalist – att få information.

– Beslutsfattare har en tendens att inte vilja skapa en kritisk diskussion före beslut fattas. En upprörd motreaktion hjälper inte att få igenom beslut. Antingen är «det för tidigt att säga» eller så betonar de att «inga beslut är ännu tagna» då de blir tillfrågade om aktuella frågor.

Dahl konstaterar att begreppet «välfärd» är ett trendord. Ingen politiker är emot välfärd. Dahl jämför det med att vara emot fred: ingen är det. I Norden är «välfärd» ett positivt laddat uttryck, som går hem hos många. Men vad innebär uttrycket «välfärd»?

– Att säga att man är emot välfärd är lika med politiskt själv-mord. Välfärd är ett väldigt diffust begrepp. Alla talar gott om den, men då det kommer till kritan så fattas ändå beslut som gör den illa, säger Dahl.

Fra virkeligheten

3
KAPITTEL

De lärde sig konfliktlösningens ABC

- *Vi hade många konflikter inom familjen, med dåligt humör och frustration, berättar Madelen Kling när hon minns hur det var innan hon gick ABC-kursen på Spånga Tensta familjcentral.*
- *Det som hade fungerat med vår äldre flicka när hon var liten, fungerade inte alls med Ebba. Vi behövde helt enkelt nya redskap för att sätta gränser.*

Madelen och Magnus Kling genomgick ABC-utbildningen tillsammans på familjcentralen Spånga-Tensta. Utbildningen är ett generellt erbjudande som går till alla familjer som har barn mellan 3 och 12 års ålder. Familjen kände till Spånga-Tensta familjcentral sedan tidigare och besöken på mödravårdscentralen. Beslutet att komma till familjcentralen var därför inte svårt och det öppna och generella erbjudandet sänkte tröskeln ytterligare. Utbildningen omfattade fyra tillfällen och gick till stor del på att de fem deltagande paren diskuterade olika situationer och hur man skulle hantera dem.

– Vi fick reflektera över oss själva och varandra och hade även rollspel för att tydliggöra vardags-situationer, säger Madelen.

Magnus berättar om en tillsyns-liten men ytterst viktig kunskap som han har fått med sig från utbildningen:

– Jag lärde mig att det är jätteviktigt att spendera åtminstone lite kvalitetstid med sitt barn

innan man kastar sig över andra vuxna arbetsuppgifter, berättar han. När jag kom hem var det tidigare typiskt att man kastade sig över andra sysslor, matlagning eller liknande. Men det blir stor skillnad om jag i stället ägnar Ebba lite genuint intresse innan jag fortsätter med annat.

Både Madelen och Magnus uppskattar det generella erbjudandet till föräldrastödsutbildning. De vet att det finns andra, riktade utbildningar men då blir inträdes-tröskeln genast högre.

– Det är nog svårt att både inse och säga att man har problem och att man därför vill gå en viss utbildning, säger Madelen. Den här utbildningen är nog till nytta i många vardagssituationer utan att man för den skull har särskilda problem.

Hon ser redan framåt, mot tonårstiden.

– Då skulle jag vilja ha något liknande, säger Madelen. Jag kan mycket väl tänka mig att man vill ha det.

Bilde til venstre: Magnus, Ebba och Madelen pusslar ihop Nalle Puh under en liten kvalitetsstund på Spånga-Tensta familjcentral i Stockholm. ABC-utbildningen har gett föräldrarna värdefull kunskap både om barn och om sig själva.

Gerd Lundquist, projektledare för Föräldrakraft Spånga-Tensta.

FOLK PÅ GATA

Pia Haugaard, Hjørring, Danmark

- 1. Hvad tænker du på, når du hører begrebet «den nordiske velfærdsmodel»?**
 - Jeg tænker på social sikkerhed først og fremmest.

– Jeg mener, at stort set alle er sikret et økonomisk fundament. Det kan aldrig gå helt galt. Der er selvfølgelig nogen, der ryger ud, men jeg tror måske ligeså meget det skyldes mangel på vilje fra deres egen side.

- 3. Hvad synes du så måske fungerer mindre godt?**

– At der måske er for meget bureaukrati i det. At der er for mange regler og især for mange indviklede regler. Så det hele kan være svært at finde ud af.

- 4. Hvis du ser fremad, hvilke udfordringer vurderer du så, modellen står overfor?**

– Der bliver flere og flere ældre, der skal forsørges og færre og færre unge.

Den generella modellen Familjecentralen ger stöd åt alla familjer

Spånga-Tensta Familjecentral finns i mittpunkten mellan Spånga, ett gammalt villaområde med främst svenskfödda och Tensta med många utlandsfödda, hyreslägenheter och större omsättning på mäniskor. Här arbetar Gerd Lundquist, projektledare i Föräldrakraft i Spånga-Tensta, med att utveckla olika former av föräldrastöd.

– Det är ett spännande område där familjecentralen är en viktig mötesplats. Vi har den vanliga typen av problematik som finns i många områden, hög arbetslöshet där föräldrar under lång tid inte kommer in på arbetsmarknaden, här finns barnfattigdom, mycket trångbodda familjer, familjeväld och stress, både på grund av arbetslöshet och på grund av för

Familjecentraler är ett av välfärdsstatens senaste erbjudanden av generell karaktär. Verksamheten är hälsofrämjande, tidigt förebyggande och stödjande och riktar sig till föräldrar och barn. Fler olika yrkesgrupper arbetar tillsammans. För personalens del är tanken att samarbetet ska bli bättre, för familjernas att samhällets service blir lättillgängligare och mer sammanhållen. Nya familjecentraler växer fram över stora delar av Norden med stora förhoppningar om bättre stöd till familjer under en sårbar tid av deras tillvaro.

Fra
virkeligheten

mycket arbete, säger Gerd Lundquist

Familjecentralen har en omfattande verksamhet som är öppen för alla föräldrar och barn. Universaliteten, med innebördens att samhällets service erbjuds utan särskild prövning, präglar en stor del av de nordiska välfärdssamhällena och är ett av välfärdsmodellens främsta kännetecken. Det

Motoko Ishikawa, studerande och i arbete vid ett japanskt företag i Finland

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?
– Den är bra. Den garanterar medborgarna i sin helhet ett gott liv.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?
– Det är en svår fråga. Det är väldigt bra att skolorna är gratis. De finansieras med hjälp av skatter. Det är möjligt att få god service vilket möjliggörs av att alla är tvungna att betala skatter.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?
– Jag har bott fyra år i Finland och jag är nöjd.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Ekonomin förändras i rasande snabb takt och måste anpassa sig. I dag finns mera utmaningar än för ca 30 år sedan.

Tomas Brismar, ljudtekniker, Sverige**1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?**

– Det står för ett samhälle med ett socialt skyddsnett som finansieras med höga skatter.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Det är bra att det fortfarande finns ett socialt skyddsnett med a-kassa, socialbidrag och trygghetsrådet om man blir arbetslös. Det är bra att det finns institutioner som kan ta hand om mäniskor som hamnar utanför.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Problemet är att det som är bra håller på att urholkas och säljas ut för kort-siktiga vinster. Det är viktigt att slå vakt om våra skyddsnät. Det är mycket

tycker Gerd Lundquist är en viktig egenskap:

– Det är lättare att nå mäniskor om vi har generella erbjudanden, säger hon. I allmänhet vill man inte identifiera sig som problem-förälder. Det hindrar ju inte att vi också kan göra extra satsningar och rikta dem dit de behövs.

Gerd Lundquists erfarenhet är att det kan vara svårt att bjuda in till verksamheter som enbart riktar sig till familjer som av någon anledning befinner sig i en speciellt sårbar situation. Inbjudan blir lätt stigmatiserande och lockar inte många föräldrar.

– Hur skulle vi överhuvudtaget veta vem som ska bjudas in, undrar hon retoriskt och påpekar att många aktiviteter har preventivt syfte och erbjuds för att problem helst inte alls ska uppstå. Genom att bjuda in alla föräldrar när vi fler, även de som behöver mer stöd och då kan vi slussa vidare till mer riktade insatser. Vi behöver erbjuda både generella och riktade insatser, både i grupp och enskilt – mångfalden är viktig för att föräldrar ska kunna hitta något som passar just dem!

ABC-träffarna som familjen Kling deltog i, är ett representativt exempel på ett erbjudande som ges till alla föräldrar med barn mellan 3 och 12 år. Föräldraträffarna Alla Barn i Centrum består av fyra träffar och bygger på forskning kring föräldraskap och barns utveckling. Rubrikerna för de fyra träffarna är Visa kärlek, Vara med, Visa vägen och Välja strider. Syftet med träffarna är att stärka relationen mellan barn och föräldrar.

Materialet till ABC-träffarna har arbetats fram under två års tid tillsammans med metodutvecklare från Stockholms Stad och forskare vid Karolinska institutet. Föräldrar och gruppledare från 13 samverkande kommuner har varit delaktiga i utvecklingsarbetet genom att delta i föräldragrupperna och ge synpunkter efter varje träff.

Tanken var att skapa ett metodologiskt skelett utifrån forskningen om relationer mellan barn och föräldrar. ABC-träffarna erbjuds överallt där det är lätt att nå föräldrar: Förutom på familjecentralen även på stadsdelens förskolor, skolor och SFI, Svenska för invandrare.

viktigare än att öka vår konsumtion. Tryggheten i samhället går inte att få tillbaka om vi en gång förlorar den.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Det har skett ett skifte i synsättet i alla fall i Sverige, från en socialdemokratisk värdegrund till en borgerlig. Det är svårt i dag att slå vakt om den generella välfärden och säga nej till ökad konsumtion och snabba vinster.

FAKTA om Spånga-Tensta

Familjcentral

Familjcentralen erbjuder samlad service riktad till alla föräldrar och barn. Kvinnor kan därutöver få annan service av familjcentralens barnmorskolor. Här finns barnmorskemottagning, barnavårdscentral, föräldrarådgivning och öppen förskola. Bland aktiviteterna kan nämnas öppna föräldragrupper, pappagrupper, ABC-träffar (se separat artikel), Kometcirklar, träffar för barn till skilda föräldrar. Därutöver kan personal på familjcentralen förm-

edla kontakter till andra aktiviteter i stadsdelen.

FAKTA om projektet Föräldrakraft i Spånga-Tensta

Stadsdelen har fått projektmedel från Folkhälsoinstitutet för att utveckla olika former av föräldrastöd. Stöd riktar sig till alla föräldrar och ska erbjudas i de naturliga sammanhang där föräldrar möts, det vill säga familjcentral, förskolor, skolor, föreningar, fritidsverksamheter etc. Läs mer på www.stockholm.se/foraldrakraft-spanga-tensta

Ingemar Nygren, konstnär, Sverige

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– Det står för ett samhälle som tar hand om sina medborgare och som har resurser att ta hand om dem. Jag tänker på skattefinansierad sjukvård, arbetslösheitsersättning och barntillsyn.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Min erfarenhet är att sjukvården fungerar bra i Sverige och i de övriga nordiska länderna.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

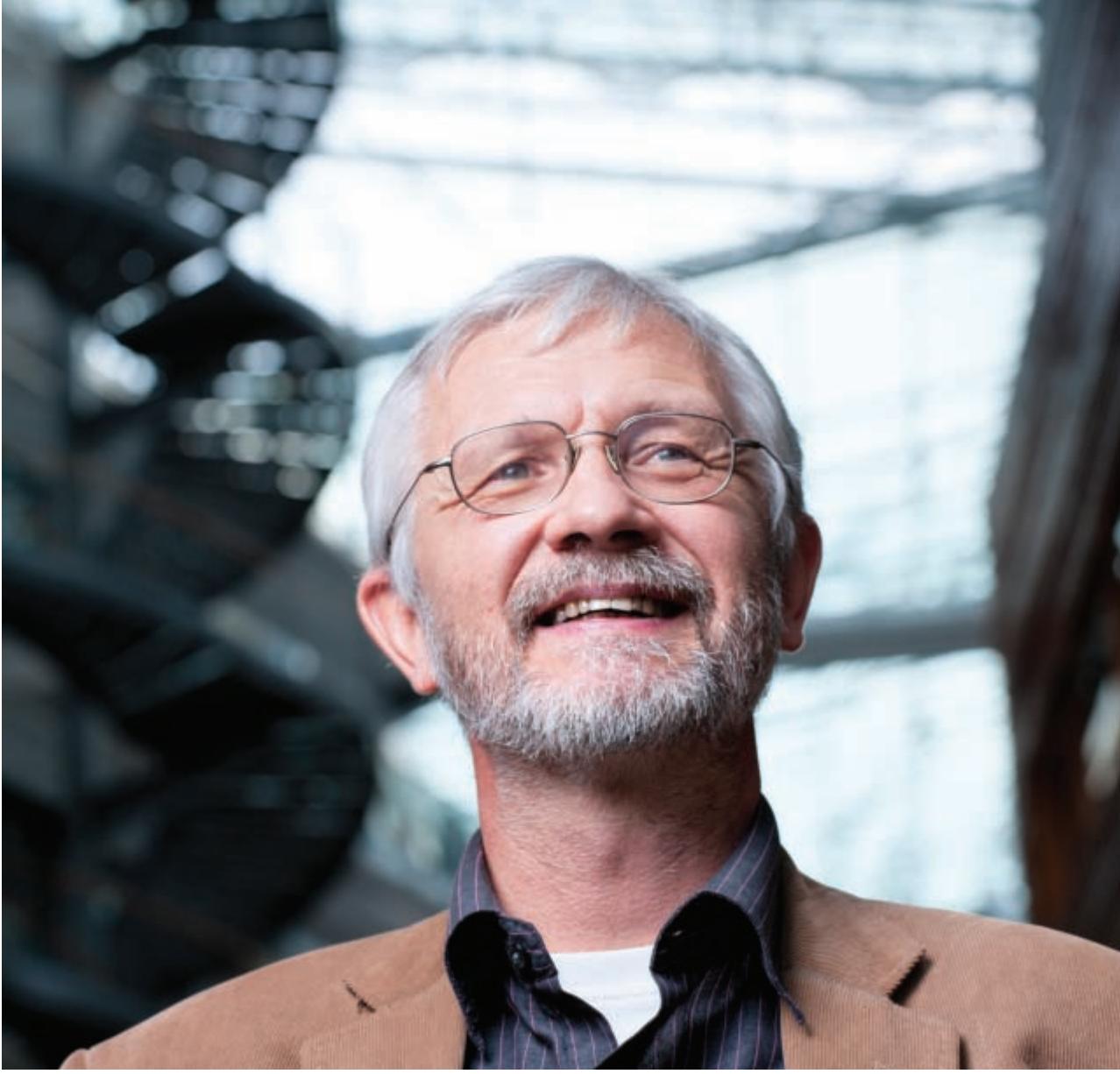
– Problemet är att välfärden har urholkats på senare tid. Rapporter om brister i äldreomsorgen är exempel på det. När det

gäller pensionerna finns det också brister i dag. För mig som konstnär är pensionen mycket låg.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Den stora utmaningen blir att klara finansieringen för att kunna ta hand om en åldrande befolkning. Det ligger en stor utmaning att se till att det finns personal och resurser till detta.

– Holdningen til velferdsteknologi har gått fra å være bastant imot til å bli litt mer nysgjerrig. Det er ikke helsvart, mener Kåre Hagen, førsteamanuensis ved Handelshøyskolen BI, som ledet arbeidet med «Innovasjon i omsorg».

FOLK PÅ GATA

A portrait of Terje Fredriksen, a man with glasses and a blue jacket, framed by a yellow border.

Terje Fredriksen, bedriftsrådgiver, Norge

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?

– Jeg tenker at dette er den viktigste politiske ambisjonen, og at velferdsordningene er et ektefødt barn av de skandinaviske

sosialdemokratiske partiene tankegods. Ideen er at velferd skal omfatte alle borgere, uansett privatøkonomiske forutsetninger og familieformue. Det

er vesentlig at velferdsordningene skjer i offentlig regi uten hensyn til privatøkonomiske lønnsomhetsmål. Fellesfinansiering gjennom et rettferdig skattesystem er derfor en nødvendig forutsetning.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdsstaten?

– Den skaper i første rekke trygghet for helse og omsorg og sikrer en prioritering i samsvar med det samfunnet krever. Politikere og samfunnsaktører må stå til ansvar for beslutninger som til syvende og sist angår hver enkelt av oss.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Jeg er ikke fornøyd med at det er blitt politisk opportunt å skyve ansvar over på

På høy tid med innovasjon i eldreomsorgen

– Omsorgskrisen skapes ikke av eldrebølgen. Den skapes av forestillingen om at omsorg ikke kan gjøres annerledes enn i dag, sier Kåre Hagen, førsteamannen ved Handelshøyskolen BI.

Hagen ledet utvalget som la frem rapporten «Innovasjon i omsorg» i fjor. Utvalget slår fast at det er på høy tid med innovasjon i eldreomsorgen og ett av mange forslag handler om å øke bruken av teknologiske virkemidler. Teknologien finnes, men i Norge tas den nesten ikke i bruk. Hagen mener det er mange årsaker til det og ramser opp:

– Fordommer mot teknologi, holdninger som går på at teknologi er et fremmedelement i eldreomsorgen, teknologien er liksom kald i motsetning til hendene som er varme. Enkelte mener til og med at det er umoralsk å ta i bruk teknologi i eldreomsorgen og får støtte fra norsk lovgivning som blant

annet forbyr bruk av sporings-teknologi, for eksempel GPS for mennesker med demens. Media bidrar til å blokkere fakta om hvordan velferdsteknologi kan brukes ved alltid å dra fram roboten – som bare virker fremmedgjørende – eller å fremstille sporingsteknologi som negativ overvåking i stedet for noe som er nyttig og kan redde liv, sier han.

Datatilsynet i Norge har ved lov gjort det ulovlig å ta i bruk teknologi som kan krenke personvernet.

– Dette ulykksalige vedtaket førte til at en mann med demens ikke fant veien hjem og frøs i hjel i natt, forteller Hagen og peker videre på manglende kunnskap om teknologiske løsninger og at

forvaltningsenheter, styrer- og de administrativt ansvarlige. Velferdstilbuet er og bør være et politisk ansvar, og politikere skal ta ansvar dersom de kutter ned på grunnleggende velferdsråder. Kritikken og oppmerksomheten mot nedskjæringene i helse- og omsorgstilbuet må derfor rettes mot landets politiske ledelse og regjeringen. Det er her de økonomiske rammene bestemmes, og det er her vi finner dem som løper fra sitt politiske ansvar.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer ved den nordiske modellen?

– Vi har aldri hatt bedre forutsetninger for å realisere velferdmålene innen helse og omsorg enn i dag. Det gjelder både kunnskaps- og ressursmessig. Dette til tross opplever vi at det daglig tegnes et

skremmende bilde av eldrebølger og sosial kravmentalitet, og det stilles spørsmål ved om det offentlige har økonomisk bæreevne til å opprettholde velferdsordningene. Slik jeg ser det, må velferdsordningene være det viktigste av alle prioriterte politikkområder og det må være et hovedanliggende å videreutvikle velferdsordninger i takt med behovene som eksisterer og vil melde seg. Dette er den beste måten vi kan bruke våre nasjonale inntekter og investere vår offentlige formue, fordi velferdsordningene i siste instans kommer oss alle til gode når vi trenger det som mest.

Sini Hyytiäinen, studerande, Finland

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– Den ger samma förutsättningar åt alla. Samtliga medborgare får samma stöd eller egentligen stöder samhället mera dem som har mera behov av stöd. På så sätt ges alla likvärdigt samma möjligheter och medborgarnas potential används bättre.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Alla ges likvärdiga möjligheter att studera. Det är mera frågan om var och ens intellekt än om pengar.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Skattesystemet fungerar i sig inte riktigt beträffande finansieringen. Systemet är lite tunggrott. Antingen är vi tvungna att ge avkall på välfärdsmodellen eller så

lederen for fondet. – Det er noe å tenke over, mener Hagen.

Han har mer på hjertet som han synes vi bør tenke over.

– I Norge er vi rike. Når det virkelig knirker i eldremøsorgen er Stortinget på pletten og bevilger en «eldremilliard». Det fører til at man gjør litt mer av det man alltid har gjort og på samme måte.

I Danmark er det ikke økonomi til en ekstramilliard, derfor er man nødt til å utvikle nye løsninger. Hver milliard i Norge fører om-sorgsfeltet et skritt tilbake.

Gode råd

Hva skal til for å komme videre, fra å SE til å GRIPE mulighetene? Kåre Hagen har tre hovedpoenger, det første er: Tenk normalt! Tenk på hvor omgitt vi er av teknologi som vi opplever som et gode og som er nyttig. Fra moderne teknologi på kjøkkenet til banktjenester online hjemme.

Teknologien er nær oss, det handler om selvbetjening, om mestring, om forebygging og den kan få folk til å leve lenger i eget hjem og samtidig være tryggere.

– Teknologi har samme selvsagte

borde vi betala mera skatter. Det finns ingen bra lösning.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Finland kommer åtminstone inte att avstå från modellen. Den är nog så starkt präntad in i vårt tankesätt. Hellre betalar vi mera skatt. Utmaningarna har att göra med ett globalt perspektiv; det att vi får flera invandrare och hur de kommer att acceptera samma tankesätt. Utmaningarna har att göra med EU och globalisering. Vi borde förenhetliga våra system. Kanske man där (i Europa) också börjar tala om modellen.

Rapporten
«Innovasjon i omsorg»
(NOU 2011: 11)

Fonden for
Velfærdsteknologi:
www.abtfonden.dk

rolle i omsorgstjenestene som i all annen virksomhet – til å gjøre folk selvhjulpne, til å øke de profesjonelles produktivitet og til å produsere bedre tjenester, sier han.

Det neste er: Bruk markedet riktig! – Det er vanlig å hevde at det bare er konkurranseutsetting som skaper nytenkning og utvikling. Jeg mener det er feil. Det vi oppnår med konkurranseutsetting er at gamle løsninger blir levert litt billigere – og ikke innovasjon. Markedet kan brukes som underleverandører på samme måte som for eksempel sykehus-

ene bruker farmasøytsk industri, bygningsindustri osv. Kommersielle aktører, konkurransen og marked kan, vil og bør bidra som underleverandører til kompetente offentlig ansvarlige for tjenestene.

Det siste er at omsorgsfeltet må utvikles som næring. Over hele næringslivet må aktørene spørre: Hvordan kan vi som næring være nyttige for en aldrende befolkning – i individmarkedet og overfor offentlig sektor? Og samtidig må det offentlige få hjelp til å bli en stor og krevende næring.

Guðríður Baldvinsdóttir, forstkandidat og fåreavler, Island

1. Hvad tænker du på når du hører begrebet «den nordiske velfærdsmodel»?

– Sundhedstjeneste for alle og god omsorg for alle. At ingen skal nyde særlige privilegier, og at ingen bliver ladt i stikken.

2. Hvad synes du fungerer godt ved den nordiske velfærdsmodel i dag?

– Jeg synes for eksempel, at alle de basale tjenester for børn fungerer godt, eksempelvis sundhedstjeneste for børn. Og sundhedstjenesten, som jeg har erfaring medude på landet, fungerer godt. Man har god adgang til læger, om det så er på et lægecenter, hos praktiserende læger eller hos specialister.

3. Hvad synes du fungerer mindre godt ved den nordiske velfærdsmodel – hvad er du utilfreds med?

– Jeg kan ikke lige komme på noget specielt. Det vil da måske mest være

ældreomsorg og ældreservice i Island. Her mener jeg for eksempel demente og andre, som er meget omsorgskrævende. Jeg synes, man lægger alt for store byrder på den enkeltes familie her i Island. Omsorgen havner alt for ofte hos familien. På den måde bliver det ikke ens for alle. Nogle mangler måske helt et kontaktnet.

4. Ser du nogen udfordringer i fremtiden for den nordiske velfærdsmodel?

– Ja, man må droppe privatiseringen. Det er vigtigt med fælles grundlæggende tjenester. Man må sørge for, at sundhedstjenesten i provinsen ikke skal lide på bekostning af højteknologiske hospitaler i Reykjavik. Der er en vis frygt for, at denne prioritering kan gå ud over de grundlæggende tjenester i provinsen, som for eksempel det at nedlægge et fødeafsnit på et sygehusude på landet.

Politikere i Norden

Nordisk råd avholdt sin 63. sesjon i København i november 2011. Vi grep fatt i noen politikere mellom utvalgsmøter og plenumsforedrag i Folketinget – og stilte fire spørsmål om den nordiske velferdsmodellen.

**BILLY GUSTAFSSON,
SOCIALDEMOKRATERNA,
SVERIGE**

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– Då tänker jag på ett väl utbyggt trygghetssystem vid sjukdom och arbetslöshet som bygger på två dimensioner. Dels ska systemen ge inkomstrygghet när det oväntade och oönskade händer, dels ska de finansieras gemensamt, för att åstadkomma maximal riskspridning.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Jag tycker att trenden går åt fel

håll. Men det är klart, att om vi jämför vår välfärd med många andra länder så har vi tveklöst ett fungerande samhälle i Sverige.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Jag ser överordnade tendenser på att honnörsbegreppen eroderar. Häromdagen såg jag oroande siffror på ökade klassklyftor mellan oss som har jobb och dem som inte har. Det är inte en bra utveckling när ersättningsnivåerna är på väg mot ett grundtrygghets-system. Jag ser inkomstrelaterade ersättningar som en grundbult i vår välfärdsmodell.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Grunden för den nordiska välfärdsmodellen är en fungerande arbetsmarknad med en hög syssel-sättningsgrad i samhället. Detta ställer stora krav på utbildning och forskningsutveckling eftersom vi bara kan konkurrera med kvalité och kompetens på en globaliserad marknad.

Sverige möter dessutom en utmaning genom vår demografiska profil. Färre händer ska försörja fler som inte jobbar, vi har en ogynnsam ålderspyramide.

**OLEMIC
THOMMESSEN,
HØYRE, NORGE**

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– För mig är den nordiska välfärdsmodellen tanken på ett välutvecklat stöd till medborgarna. Det innebär ett erkännande att det offentliga har ett brett ansvar, men sedan är det en politisk diskussion i vilken grad det är den privata eller offentliga sektorn som ska utföra tjänsterna. Jag menar att det är viktigt att använda även privata aktörer men det fråntar inte det offentliga från ansvaret för finansiering, lagstiftning, infrastruktur-anläggningar.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Vi lever i ett samhälle där mänsklig känsla stor trygghet och har mat och kläder. Norden ligger i världstoppen när det gäller exempelvis skola och äldreomsorg. Det är en genomgående hög nivå på tjänsterna för helt vanliga mänsklig.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Förmågan att tala och läsa är nyckel till att kunna fungera i vårt samhälle. Om vi slår samman de nordiska länderna, är vi bland de 10–12 största ekonomierna i världen. Vi har alltså mycket att försvara i den internationella konkurrensen. Om vi ska kunna upprätthålla standarden måste vi

också kunna förstå varandra, vi måste skapa fler gemensamma nordiska offentliga rum, delta på samma villkor. Skavlans program är ett exempel där vi lär känna varandras länder, varandras politik och kultur. Hans program är otroligt effektivt för att stärka det nordiska samarbetet.

Svenska ungdomar åker både till Danmark och till Norge för att arbeta. Det stärker de nordiska ländernas ekonomier men förutsättningen är att vi förstår varandra, nyckeln är den ömsesidiga förståelsen. Här ser jag en väldigt stor utnyttjad potential till mycket större samarbete. Vi skulle exempelvis kunna stärka universitet och högskolor om vi byggde upp ett gemensamt system med högre specialisering.

Nu, när EU har problem både finansiellt och politiskt, finns det ett stort intresse för vår samarbetsmodell. Jag vill på ett djupare plan se samarbete som handlar om gemensamma värderingar inom nordisk politik, ett samarbete som stärker Norden som ett gemensamt marknadsområde.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Jag ser två generella problemställningar. Den moderna hälsovården som bygger på allt bättre medicinsk kunskap, medför stora kostnader. Det är en stor utmaning. Det andra är att vi måste möta äldrevågen. Vi har framför oss en generation äldre som också kommer att behöva mer medicinsk hjälp. Det är två områden där problemen ännu inte har blivit så stora men är under uppsegling.

**PAULA RISIKKO,
social- och hälsovårdsminister,
SAMLINGSPARTIET, FINLAND**

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– För mig är den nordiska välfärdsmodellen synonymt med jämlikhet och lika möjligheter. Nu måste vi utveckla den ytterligare så att den kan fortsätta vara stark. Det finns utmaningar mot modellen, de är olika i de olika nordiska länderna men våra grundvärderingar är desamma.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Jag tycker att den preventiva hälsovården fungerar relativt bra, den som försöker förebygga sociala- och hälsoproblem. Prevention är det allra viktigaste och även om det också där finns brister så finns det en stark medvetenhet om dess vikt.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Primärvården har hamnat lite mer i skottgluggen, den fungerar inte så bra som man önskar. Långa avstånd är svåra att överbrygga.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Ekonomi, utan vidare. Pengarna måste räcka till kroniska sjukdomar som drabbar alltför många, cancer, diabetes, stroke, astma. Vi har också livsstilsjukdomar, alkoholrelaterade sjukdomar, övervikt etc. Vi kommer inte att kunna upprätthålla servicenivån om folk blir sjukliga tidigt i livet. Att finansiera detta är en utmaning.

Ytterligare ett problem är hur vi ska locka kunnig och motiverad personal till välfärdssektorn.

**MARTIN KOLBERG,
ARBEIDERPARTIET, NORGE**

1. Vad tänker du på när du hör begreppet «Nordisk välfärdsmodell»?

– Den nordiska välfärdsmodellen är en stor succé med relativt välstånd, hög produktivitet och produktion av utbildning, hälsovård och ekonomiskt överskott.

2. Vad tycker du fungerar bra i välfärdssamhället?

– Det grundläggande i samhället fungerar bra. Vi har samhällen där människor har relativt lika möjligheter, med hög sysselsättning och med en rättvis fördelning av utbildningen.

3. Vad tycker du fungerar mindre bra?

– Inga viktiga funktioner fungerar direkt dåligt men det finns svagheter i systemen. Vi har svårt att klara av äldreomsorgen, det finns för mycket byråkrati i organisationen.

4. Ser du framtida utmaningar för den nordiska välfärdsmodellen?

– Finansiering över tid är utan tvekan den största utmaningen. Här skiljer sig vänsterns och högerns åsikter markant från varandra. Enligt socialdemokratisk analys riskerar man att med för låg skatt ödelägga välfärden. Hög kvalitet på tjänsterna garanterar förtroende för offentliga organ, medborgarna kan ha hög utbildningsnivå och tillgång till bra sjukhus. Privatiseringar har en tendens att leda till uppkomsten av nya klasskillnader. Vi kan bara föreställa oss vart 20 procents ungdomsarbetslöshet leder, så som det är i Sverige.

Tricket måste vara att synliggöra vad politik handlar om, exempelvis arbetsmarknadspolitik – det måste bli lättare för ungdomar att komma in i politiken.

**SIV FRÍÐLEIFSDÓTTIR,
FRAMSÓKNARFLOKKURINN,
ISLAND**

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?

– Da tenker jeg på et samfunn som tar vare på alle og deler på godene – enten du er syk, frisk, ung eller gammel. At vi alle er inkludert i samfunnet og ikke aksepterer et klassedelt samfunn.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdssamfunnet?

– Vårt fantastiske helse- og sosialsystem som hjälper de som är syke eller har sosiale problem. Att alla i samfunnet har lik mulighet till utdanning, er jag också spesielt fornøyd med.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Jeg er opptatt av helse, derfor tenker jeg først på å øke innsatsen for å forebygge sykdom. Særlig folkesykkommene som følger av tobakk, alkohol og usunn mat. Vi trenger et kulturskifte når det gjelder alkoholbruk. Jeg er for mindre tilgjengelighet, mindre synlighet og høyere priser på alkoholholdige varer. Og jeg vil legge større vekt på aktivitet blandt ungdom, for eksempel idrett og musikk som får unge vekk fra PCen, vekk fra inaktivitet og isolasjon.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer ved den nordiske modellen?

– Det er mange utfordringer, men det første jeg kommer på er den demografiske utviklingen. Eldre folk er en ressurs med sine erfaringer og kunnskap, men samtidig trenger mange eldre omsorg, service og hjelp – og det koster penger. Vi må ha penger til å gi dem velferd, og det må vi gjøre uten å importere utdannet arbeidskraft fra fattige land. Vi må oppmuntre folk i Norden til å få flere barn og legge tilrette for barnefamilier.

Foto: Johannes Jansson/norden.org

**RIGMOR AASRUD,
Fornyings-,
administrasjons-
og kirkeminister,
ARBEIDERPARTIET,
NORGE**

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?
– Gode sikkerhetsordninger hvor alle bidrar etter evne og hvor arbeidstaker, arbeidsgiver og staten samarbeider.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdssamfunnet?

– At det er lik tilgang på ordninger som helsetjenester, utdanning og barnehager.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Vi er ikke effektive nok – jeg er ikke fornøyd med verken helsekøer eller andre køer.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer for den nordiske modellen?

– Utfordringen er blant annet at vi rettighetsfester for mye, da blir det lett fokus på individuelle rettigheter i stedet for universelle løsninger.

BJARNE LAUSTEN, SOCIAL-DEMOKRATERNE, DANMARK

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?

– At det er like tilbud og lik tilgang til helsevesen, eldreomsorg og utdanning for alle og at vi alle lever i et stort fellesskap.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdssamfunnet?

– Mye fungerer bra; ikke dermed sagt at ikke saker og ting kan bli bedre. Det er avhengig av hvem man sammenlikner med. I forhold til Uganda for eksempel, er det veldig bra hos oss.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Vi er nødt til å skjære ned på en del goder for å bevare velferdssamfunnet vårt. Borgerne må for eksempel i stigende grad betale egenbetaling ved helsekonsultasjoner. Globaliseringen gjør også at modellen fungerer mindre bra. Høyt lønnsnivå hos oss og lavt i for eksempel Kina, gjør at produksjonen flyttes til land med lavere kostnader og vi mister arbeidsplasser og skatteinntekter. Globaliseringen fører også til at folk fra Øst-Europa kommer og jobber hos oss, og vi opplever sosial dumping. Vi har ikke nådd målene når det gjelder å hindre at ungdom faller ut av skolen.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer ved den nordiske modellen?

– Velferdsmodellen er under press. Noen er mer opptatt av å mele sin egen kake enn å bidra til fellesskapet. Egoismen er på marsj fremover. Utfordringen er å holde fast ved universalismen og likhetsprinsippet.

**KAREN
ELLEMANN,
VENSTRE,
DANMARK**

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?

– Jeg tenker på et velfungerende sosialt sikkerhetsnett som hjelper folk som blir syke eller mister arbeidet. Det gir deg beskyttelse og oppfølging – som du ikke skal bli avhengig av.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdssamfunnet?

– Jeg er spesielt fornøyd med at sikkerhetsnettet er stabilt og forutsigbart for den som rammes og trenger hjelp og at det er høyt nivå på hjelperne, både faglig og menneskelig.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Jeg liker ikke at de statlige organene som styrer velferden, er blitt tunge byråkratier som kan undergrave borgernes selvbestemmelse. Det kan føre til at folk mister styringen selv og ikke får bestemme over eget liv.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer for den nordiske modellen?

– I vår godhet utvikler og etablerer vi stadig nye ytelser og de er kostbare. Utfordringen fremover er å finne en balanse mellom de som yter og de som nyter. Den demografiske utviklingen med stadig flere eldre er en utfordring.

**PER OLAF LUNDTEIGEN,
SENTERPARTIET, NORGE**

1. Hva tenker du på når du hører begrepet «den nordiske velferdsmodellen»?

– Jeg tenker på jevnbyrdighet, gjensidig respekt mellom folk, mellom forskolelærere og gardbrukere, mellom fiskere og administrerende direktører.

2. Hva mener du fungerer bra i velferdssamfunnet?

– At vi har idealer og tenker langsigtig – og tar vare på hverandre.

3. Hva mener du fungerer mindre bra?

– Det negative i dag er at vi lar kapitalkreftene undergrave holdninger og verdier som velferdssamfunnet bygger på, uten et skarpt ordskifte. At vi ikke kritiserer motkreftene.

4. Ser du noen fremtidige utfordringer ved den nordiske modellen?

– Utfordringen er krisa som vi er i nå. Jeg er bekymret for at den spekulativa økonomien skal utløse udemokratiske krefter. Og at disse skal få innflytelse og en sterkt politisk stilling i samfunnet, sånn som nazismen i 1930-årene.

Politikk

4
KAPITTEL

Ministrene svarer

Ministrene legger vekt på arbeidslinjen og fokuserer på utfordringen med at store grupper i arbeidsfør alder er utenfor arbeidslivet. De vil lette overgangen mellom utdanning og jobb for ungdom, og særlig ungdom med nedsatt funksjonsevne.

Alle tar opp utfordringen med den demografiske utviklingen. Den danske ministeren peker på bruk av velferdsteknologi som et aktuelt virkemiddel for å gjøre eldre mer selvhjulpne og mindre avhengig av hjelp. Ministrene har et positivt syn på innvandring og er opptatt av inkludering i arbeids- og samfunnsliv. Innvandrernes ressurser bør utnyttes bedre, også knyttet opp mot mangelen på arbeidskraft som følge av den demografiske utviklingen.

Social- og integrationsminister
Karen Hækkerup
Danmark

Foto:
Claus Bjørn Larsen

Arbeidsminister
Hanne Bjurstrøm
Norge

Foto:
Ilja C. Hendel

Velfærdsminister
Guðbjartur Hannesson
Island

Foto:
Johannes Jansson/norden.org

Barn- och äldreminister
Maria Larsson
Sverige

Foto:
Johan Oedmann

Karen Hækkerup svarer

FOTO: Claus Bjørn Larsen

– Hvad er dine umiddelbare associationer, når du hører begrebet «velfærdsmodellen»?

– Jeg associerer velfærdsmodellen med særligt Europa og de forskellige velfærdsmodeller, der her eksisterer. Det særlige ved velfærdsmodellerne er, at de indeholder mere eller mindre omfordeling. Det skaber en sammenhængskraft og solidaritet, som er særlig. Som socialdemokrat er jeg ikke overraskende begejstret for den skandinaviske velfærdsmodel, hvor der er høj grad af omfordeling, og hvor de universelle ydelser i uddannelsessystemet og sundhedssystemet giver lige muligheder for et godt liv.

– Hvilke elementer ser du som de mest centrale i modellen?

– Fri og lige adgang til uddannelse og sundhedsvæsenet. Og det

Karen Hækkerup (f. 1974) er social- og integrationsminister fra Socialdemokratiet. Ministerposten fik hun i efteråret 2011, da regeringsmagten i Danmark skiftede. Hun har sidet i Folketinget siden 2005, og fra 2005-2007 bestred hun posten som forbrugerpolitiske ordfører, hvorefter hun har været retsordfører siden. Karen Hækkerup er cand.scient.pol fra Københavns Universitet.

økonomiske sikkerhedsnet der sikrer, at når mennesker bliver ramt af en krise – arbejdsløshed, sygdom – så hjælper vi dem, uden at de skal gå fra hus og hjem.

– Hvad mener du, er de største udfordringer, velfærdsmodellen står over for?

– Den største udfordring for de europæiske velfærdsmodeller er det demografiske, hvor der bliver færre på arbejdsmarkedet i forhold til, hvor mange der er til rådighed for arbejdsmarkedet. I Danmark har vi ligeledes det særskilte problem, at en meget stor gruppe i den arbejdsgygtige alder står udenfor, fordi de er syge eller ikke har de fornødne kompetencer til at bestride et job.

– Hvordan tror du den europæiske krise kommer til at påvirke modellen?

– Som udgangspunkt betyder en krise nedskæringer i velfærden, og som regel er det ikke godt. Mange, der har slidt og slæbt på arbejdsmarkedet, får skubbet tidspunktet for, hvornår de kan gå på pension. I Danmark gør vi alt for ikke at skære på utsatte grupper, men i stedet løfte dem, så de kan

bidrage. Kriser kan nogle gange have en positiv effekt, fordi man får stillet spørgsmål til, om vi grundlæggende har indrettet os på den rigtige måde. Vinduet til at lave reformer er større, og det skal vi udnytte. På den måde kan der komme noget godt ud af krisen. Men jeg ville bestemt hellere have været den foruden.

– Indvandring er både blevet fremstillet som en trussel mod velfærdsmodellens overlevelse – og dens redning. Hvordan ser du på dette?

– Jeg ser indvandring som et potentiale for velfærdssamfundet – ikke en trussel. Potentialet ligger både i den vækst, som kvalificerede udenlandske arbejdstagere er med til at skabe for danske virksomheder og dermed det danske samfund. Men det ligger også i en bedre udnyttelse af de ressourcer, som indvandrere og efterkommere, der allerede er i landet, har. Mange flere i den gruppe bør få mulighed for at blive flyttet fra passiv forsørgelse til aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet. Og sådan at vi aktivt udnytter den mangfoldighed, som indvandringen har skabt.

Det kræver, at vi har styr på indvandringen, og at vi styrker integrationsindsatsen. Mange indvandrere klarer sig jo glimrende og har ikke brug for særlig støtte eller indsatser. Men der er også en del, der har problemer. Jeg tænker ikke mindst på de mange unge nydanskere uden arbejde og uddannelse. Det skal vi have gjort noget ved, ikke bare for deres egen skyld, men også fordi det ellers kan blive et alvorligt samfundsøkonomisk problem. Den udfordring vil blive central i meget af det reformarbejde, regeringen nu sætter i gang. Vi vil gennemføre reformer på både uddannelsesområdet, beskæftigelsesområdet og integrationsområdet.

– Alle de nordiske lande står over for en spirende dobbelt demografisk udfordring med flere og flere ældre og færre og færre til at tage sig af dem, der har brug for det. Hvordan står velfærdsmodellen rustet til at håndtere denne udfordring?

– Der er ingen tvivl om, at den demografiske udvikling med flere ældre og færre i den arbejdedygtige alder, er en udfordring for vores velfærdssystem.

Det må betyde ændrede behov og ønsker til pleje og omsorg. Samtidig ved vi også, at der blandt de kommende generationer af ældre vil være mange, som vil være både økonomisk, socialt og helbredsmæssigt stærkere end tidligere generationer. Hvis vores velfærdssystem, som bygger på den nordiske model, skal bibeholdes, er det derfor vigtigt, at vi både forholder os til de ændrede behov og til de mange muligheder og ressourcer, som de kommende ældregenerationer repræsenterer.

Vi skal finde ud af, hvordan vi kan få folk til at blive i længere tid på arbejdsmarkedet. Der er ganske enkelt behov for, at vi får flere hænder til at løfte de kommende års velfærdsopgaver.

Ud over at skaffe flere hænder, tror jeg som socialminister især på velfærdsteknologi og målrettet fokus på forebyggelse og eget ansvar. I min verden handler velfærdsteknologi først og fremmest om selvbestemmelse, selvhjulpenhed og værdighed – det, jeg vil kalde for livskvalitet. Velfærdsteknologien kan hjælpe den ældre til at blive mere selvhjulpen. En spiserobot kan for eksempel hjælpe en med at spise, når man har lyst – frem for at vente på, at personalet har tid. Et vaske-tørre toilet kan give mulighed for, at man kan klare toiletbesøg uden hjælp.

En anden forudsætning er, at

de ældre, der skal bruge velfærds-teknologi, er fortrolige med den. Og her har vi i Danmark taget det første skridt i den retning ved at sætte 28 mio. kr. af til initiativer, der skal hjælpe bl.a. ældre med at blive mere fortrolige med forskellige medier. Ikke kun for at skabe grundlag for en bredere udrulning af velfærdsteknologien, men også for at sørge for at alle borgere kan fungere og føle sig trygge i vores digitale samfund.

Forebyggelse er en anden vigtig ingrediens i opskriften på et bæredygtigt og fremtidssikret velfærdssamfund. I Danmark er langt hovedparten af landets kommuner begyndt at tænke i træning, forebyggelse og aktiv

aldring frem for kompenserende hjælp til ældre. Og i mange kommuner har man opnået rigtig gode resultater. Det er en vigtig udvikling, som regeringen gerne vil bakke op om og understøtte fremadrettet.

Jeg har været med til at skyde *Det europæiske år for aktiv aldring og solidaritet mellem generationerne* i gang. Jeg håber, at vi kan bruge 2012 til også i international sammenhæng at sætte turbo på den udvikling og til at drøfte og inspirere hinanden til at finde nye måder at fremme aktiv aldring og solidaritet mellem generationerne. Begge dele er afgørende, hvis vi skal bevare sammenhængskraften i velfærdssamfundet.

FOTO: Ilya C. Hendel

Hanne Bjurstrøm svarer

Hanne Bjurstrøm (f. 1960) er arbeidsminister fra Arbeiderpartiet. Hun er ofte i media på debattsidene med konkret og klar tale. Hun er cand. jur. fra Universitetet i Oslo, har vært aktiv i politikken i flere år og har varieret yrkeserfaring fra både nasjonalt og internasjonalt arbeid. I 2009 ble hun statsråd i Jens Stoltenbergs regjering.

– Hva er dine umiddelbare assosiasjoner når du hører begrepet «velferdsmodellen»? Hvilke elementer ser du som det mest sentrale i modellen?

– Selv om det er innbyrdes forskjeller mellom de nordiske landene, har naboskapet her i nord noen fellestrekker som i internasjonal sammenheng gjør det naturlig å snakke om en egen nordisk velferdsmodell. Universelle velferdsgoder som sikrer lik tilgang til utdanning, helse- og omsorgs-

tjenester og arbeidsmarkeds-tjenester for hele befolkningen, er selve grunnsteinen i velferdsstaten. Sammen med gode ordninger som sikrer inntekt ved for eksempel arbeidsledighet og sykdom og omfordeling gjennom skatessystemet gir dette samfunn med relativt små forskjeller. For at modellen skal være bærekraftig over tid, er vi avhengig av høy sysselsetting og verdiskaping for å finansiere velferdsgodene. Poenget er at disse elementene henger sammen og er gjensidig avhengig av hverandre. Gode velferdsordninger som foreldrepermisjon, barnehage og eldremomsorg bidrar til å øke sysselsettingen blant kvinner, og dermed skatteinngangen, som i sin tur finansierer barnehagene. Det den nordiske velferdsmodellen har bevist, er at det ikke trenger å være noen motsetning mellom konkurransekraft og gode velferdsordninger.

– Hva mener du er de største utfordringene velferdsmodellen står overfor?

– Jeg vil trekke fram følgende utviklingstrekk. Økt levealder gir flere eldre. Dermed blir det relativt færre til å skape verdiene som skal finansiere velferden. Økt globalisering gjennom framvekst av multinasjonale selskaper og økt migrasjon setter nasjonale arbeidslivsreguleringer under press. Anstendig arbeidsliv på tvers av landegrenser blir stadig viktigere. Klimakrisen er likevel den aller største trusselen, fordi den truer hele vårt eksistensgrunnlag. Klimakrisen stiller oss overfor store omstillingsutfordringer jeg tror vi i dag ikke fatter rekkevidden av. Jeg kan også legge til at de gode ordningene må balanseres slik at det lønner seg å jobbe og at ikke mange blir stående utenfor arbeidslivet på grunn av det høye tempoet i omstillinger og økte krav

til kompetanse og produktivitet. Hele velferdssystemet vårt er bygd på tillit og at folk flest er lojale mot de reglene som gjelder. Blir det for mange som står utenfor, kan tilliten svekkes.

– Hvordan tror du krisen i Europa vil påvirke velferdsfunnet vårt?

– Det er umulig å ikke bli menneskelig berørt av det som skjer sør i Europa. Det er nå like mange arbeidsledige i Spania som hele Norges befolkning. Halvparten av ungdommene er uten jobb. Mange er kastet ut i fattigdom. Det er dypt tragisk for den enkelte, men også kritisk for samfunnet. For Norges del er det per i dag ingen indikasjoner på økt arbeidsledighet, men situasjonen i Europa gjør prognosene usikre, og ting kan fort snu. Vi er en liten, åpen økonomi som påvirkes av konjunkturene i resten av Europa. Vi må også være forberedt på økt tilstrømning av arbeidskraft fra sør. Norge har innen enkelte bransjer et arbeidskraftbehov, og Arbeids- og velferdsetaten (NAV) bistår næringslivet blant annet med å rekruttere ingeniører fra Portugal. Jeg er svært opptatt av at de som kommer hit, skal ha en jobb å gå til. En tilstrømning av arbeidskraft som ikke har den kompetansen arbeidslivet etterspør, er svært uheldig. Da står vi i fare for å utvikle svarte arbeidsmarkeder med utnytting av ansatte og undergraving av det seriøse næringslivet som resultat.

– Innvandring blir både fremstilt som en trussel mot velferdsmodellens overlevelse – og dens redning. Hvordan ser du på dette?

– Innvandring til Norge har to utgangspunkt. Det første er humanitært. Når vi tar imot flyktninger, er det individets behov for beskyttelse som er avgjørende.

Tilsvarende gjelder innvandring som følge av familiegrenforening. Det andre er økonomisk. Når vi tar imot arbeidskraft, er det arbeidslivets behov for ekstra hoder og hender som styrer, ikke den enkeltes behov for jobb. Dette gir ulike utgangspunkt og utfordringer. Når det gjelder den første gruppen, er det viktig med god integreringspolitikk, slik at innvanderne kommer raskt i jobb og kan bli økonomisk selvhjulpne. Arbeidsinnvanderne, som har vært den tallmessig største innvandergruppen i Norge de siste årene, kommer hit fordi de har en jobb. Det gir grunnlag for økt yrkesdeltakelse og er slik med på å styrke grunnlaget for velferdsstaten. Det er bare hvis vi mislykkes med å ta innvandrernes kompetanse i bruk at innvandring kan bli en trussel mot velferdsmodellen.

Jeg vil likevel peke på to utfordringer. Innvandrere er overrepresentert blant lavinntektsfamiliene, og de er overrepresentert i bransjer med dårlige arbeidsvilkår. Vårt samfunn bygger på små forskjeller. Vi må forhindre at innvanderbefolkningen blir en ny underklasse.

– Alle de nordiske landene står overfor en spirende dobbel demografisk utfordring med flere eldre og færre og færre til ta seg av dem som har bruk for hjelp. Hvordan mener du velferdsmodellen står rustet til å ta denne utfordringen?

– For det første vil jeg påpeke at Norge og Norden er bedre stilt

enn de fleste vestlige land. Gode velferdsordninger gjør at nordiske kvinner klarer å kombinere barn og jobb. Dermed har vi både høye fødselstall og høy sysselsetting. Men levealderen øker også hos oss og gjør det nødvendig å ta nye grep. Vi ønsker å legge til rette slik at årene som eldre blir best mulig. I Norge har vi gjennomført en pensjonsreform som gir økt mulighet til å kombinere pensjon og arbeid. I tillegg er det økonomisk fordelaktig for den enkelte å stå lenger i arbeid. Vi ønsker å få flere i arbeid og aktivitet og færre på trygd. For å oppnå dette er samarbeid med partene i arbeidslivet viktig. Samarbeidet om et inkluderende arbeidsliv er et slikt samarbeid. Det har som mål å hindre utstøting fra arbeidslivet. Jeg er særlig bekymret for veksten i unge uføre og har derfor lansert en egen jobbstrategi som skal bidra til å lette overgangen mellom utdanning og jobb for unge med nedsatt funksjonsevne.

Skal vi lykkes med å inkludere flere i arbeidslivet, må også arbeidslivet endre seg og tilpasse seg den arbeidskraften som er tilgjengelig. Engasjement fra partene gjennom avtalen om et inkluderende arbeidsliv og en ambisiøs arbeidsinkluderingspolitikk legger et godt grunnlag for at vår velferdsmodell vil være tilstrekkelig robust til å møte eventuelle framtidige mangler på arbeidskraft. Det hindrer selvsagt ikke at vi hele tiden må vurdere om vi bør tilpasse modellen til nye utfordringer.

Guðbjartur Hannesson svarer

Guðbjartur Hannesson (f. 1950) er velfærdsminister fra det socialdemokratiske parti Samfylkingin. Hannesson har sidet på ministerposten siden september 2010, først som sundhedsminister og social- og socialsikringsminister, og siden 1. januar 2011, efter sammenlægning af de fornævnte ministerier, som velfærdsminister. Han har en mastergrad fra «Institute of Education, University of London», og har været aktiv i parlamentarisk sammenhæng siden 2007.

4

Politikk

– Hvad er dine umiddelbare associationer, når du hører begrebet «velfærdsmodellen»?

– Social retfærdighed og lighed, menneskerettigheder, høje skatter med tilsvarende høje offentlige udgifter, som sikrer et stærkt socialt sikkerhedsnet og offentlige undervisnings- og sundhedssystemer. Generelt ydes der service uafhængigt af økonomi og bopæl, men ofte indtægtsafhængigt. Skattesystemet bliver således brugt til at skabe økonomisk lighed. Samtidig er modellen kendetegnet ved et liberalt økonomisk system, stærke fagforeninger (både for privatansatte og offentligt ansatte) og et trepartssam arbejde, og gode overenskomster. Ydermere kan der tilføjes, at modellen er baseret på stor tillid til myndighederne, ærlighed og gennemskuelig forvaltning. Denne tillid er gået tabt i Island efter det økonomiske kollaps. Tilliden må genoprettes ved hjælp af ydmyghed, ærlighed og en gennemskuelig og mere åben forvaltning.

– Hvilke elementer ser du som de mest centrale i modellen?

– Uden tvivl retfærdighed og lighed, hvor det sociale sikrings-system sikrer stærk grundlæg-

gende service uafhængigt af økonomi. Vi Islændinge har endnu ikke lært, at der er en sammenhæng mellem skatter og velfærd. Det fælles sociale sikkerhedsnet er en meget vigtig del af modellen.

– Hvad mener du, er de største udfordringer, velfærdsmodellen står over for?

– Individualisme er den største trussel mod velfærdsmodellen, hvor man hele tiden beregner hvor meget «jeg» får ud af systemet, ikke hvordan det sikrer almenvellet og skaber lige vilkår. Man kan også nævne de demografiske ændringer i landene med stigende levealder. Det stiller udfordringer til det fælles sociale sikkerhedsnet, og i Island spiller pensionsfondene en fortsat vigtig rolle, til trods for pres og modgang, og lige fra starten af havde de som formål at sikre

ældres og faktisk også invalide-pensionisters vilkår. Et socialt sikkerhedsnet skal til dels være baseret på statsfinansiering og til dels på ydelser fra pensionsfondene. Forhåbentlig undgår vi den blinde tillid til privatisering, som dominerede totalt før kollapset, men satser i stedet for på et blandet økonomisk system.

– Hvordan tror du den europæiske krise kommer til at påvirke modellen?

– Den vil ikke få direkte indflydelse, hvis vi er bevidste om ikke at lade det ske. Vi må lade krisen hjælpe os til at støtte den nordiske velfærdsmodel. Vi bør kunne vise andre europæiske lande, hvor vigtigt et stærkt fælles socialt sikkerhedsnet er, og vigtigheden af lighed og retfærdighed. Flere og flere lande har indset, at den øgede ulighed, forskelsbehandling, som voksende i de såkaldte gode år, er en decideret trussel mod verdensfreden. Retfærdighed og lighed er nøglen til fred i verden.

– Indvandring er både blevet fremstillet som en trussel mod velfærdsmodellens overlevelse – og dens redning. Hvordan ser du på dette?

– I mine øjne beriger indvandring generelt set det pågældende lands kultur og daglige liv. Der er nogle, som betragter indvandring kun

som et nyttigt supplement til arbejdskraften; den gruppe der mange steder bidrager til at oppebære velfærdssystemet. På kort sigt kan man betragte det sådan, men de fleste indvandrere bliver også en del af vores samfund og behøver almindelig service som andre Islændinge, også i alderdommen.

– Alle de nordiske lande står over for en spirende dobbelt demografisk udfordring med flere og flere ældre og færre og færre til at tage sig af dem, der har behov for det. Hvordan står velfærdsmodellen rustet til at håndtere denne udfordring?

– Det varierer. I Island har vi bevaret meget høj arbejdssdeltagelse til trods for kollapset og stærkt øget arbejdsløshed. Både arbejder Islændingene længe, dvs. til 67–70-årsalderen og nogle længere, og kvinders arbejdssdeltagelse er meget høj i Island. Dette, sammen med pensionsfondene, vil gavne os i fremtiden. Man kan sige, at folk betaler i deres unge år på denne vis omkostningerne til deres pension efter endt arbejdsliv. Men så må vi sikre, at pensionssystemet fortsat bliver et fælles socialt sikkerhedsnet, og ikke et særesystem, og at det imødekommer behovet for forsorgelse, uanset om vedkommende bliver 70 eller 100 år gammel.

Maria Larsson svarer

Maria Larsson (f 1956) är barn- och äldreminister sedan 2010. Sin första ministerpost fick hon 2006 i regeringen Reinfeldt som äldre- och folkhälsominister. Maria Larsson är utbildad mellanstadielärare och jobbade som det fram till 1995. 1988 invaldes hon som ledamot i kommunfullmäktige för kristdemokraterna i Gnosjö kommun i Småland. 1998 blev hon riksdagsledamot och har varit aktiv i bl.a. arbetsmarknadsutskottet och näringsutskottet.

4

Politikk

– Vad är dina omedelbara associationer när du hör begreppet «välfärdsmodellen»?

– De omedelbara associationerna rör främst de värden som är förknippade med vår välfärdsmodell; dvs trygghet under livets alla skeden, rättvis och solidarisk fördelning av välfärdens insatser och, inte minst, ambitionen att ge alla likvärdiga förutsättningar.

– Vilka element ser du som de mest centrala i modellen?

– Att det finns en gemensam och solidarisk finansiering – huvudsakligen via skatter – och att människor får tillgång till välfärds tjänsterna efter behov.

– Vilka är de största utmaningarna som modellen står inför?

– Eftersom modellen huvudsakligen finansieras av skattemedel, så är självklart skatteintäkterna helt centrala. Det är därför väldigt viktigt att politiker hela tiden

strävar efter att upprätthålla och värna arbetslinjen. Många mänskor i arbete är grunden för att säkra den framtida välfärden. Jag vill också peka på behovet av att hela tiden utveckla välfärdsverksamheterna – det måste finnas en tydlig ambition att öka kvaliteten i insatserna och möta människors behov.

– Hur tror du att den europeiska krisen påverkar modellen?

– Än så länge ser vi ingen markant påverkan på människors förtroende och tillit till modellen. Men vi vet också att Sverige inte kommer att stå oberört i händelse av en större ekonomisk kris. Vi är ett litet land och omvärlden påverkar också den inhemska situationen. Den ekonomiska politik som regeringen driver – med fokus på överskott och amorteringar av statsskulden – har

flera syften; ett är att skapa marginaler och handlingsutrymme vid en större ekonomisk nedgång. På så sätt kan vi minska riskerna för svåra målkonflikter inom modellen och i stället låta välfärden sköta sitt uppdrag, dvs tillhandahålla den trygghet, vård och omsorg som människor behöver.

– Invandring har framställts som både hot mot modellen och som en förutsättning för dess överlevnad. Hur ser du på det?

– Jag ser inte invandring som ett hot mot modellen, snarare då ett viktigt inslag i hur demografins påfrestningar ska kunna hanteras. Men det är en utmaning att få invandrare i utbildning och arbete, så att alla kan bidra. Regeringen vinnlägger sig om att förbättra det här området – bland annat har en etableringsreform genomförts, som innebär att Arbetsförmed-

lingen, istället för socialtjänsten, har fått huvudansvaret för introduktionen av invandrare.

– Samtliga nordiska länder står inför en dubbel demografisk utmaning med alltför äldre och allt färre som kan ta hand om dem. Hur är välfärdsmodellen rustad att hantera denna utmaning?

– I grunden är våra länder rustade genom ett väl utbyggt utbildningssystem, välutvecklat näringsliv och flexibla välfärds-system. Men inget är en gång för alla givet, utbildningarnas kvalitet måste vårdas, företag och företagande måste ständigt utvecklas och kvalitén i de välfärdstjänster som erbjuds måste vinna tilltro. Framförallt måste det demokratiska projektet leva, att alla ges möjlighet att påverka den välfärd som ska ges och att alla är med och bidrar till samhällets utveckling.

S varumärkesskyddar «Nordiska modellen»

Den nordiska modellen är nu ett varumärkesskyddat begrepp i Sverige som tillhör Socialdemokraterna. Det har det svenska Patent- och Registreringsverket, PRV, bestämt.

Bakgrunden till ansökan om att varumärkesskydda den nordiska modellen är det stora forskningsprojektet som Samak, Socialdemokraternas nordiska organisation, nyligen presenterade. En viktig utgångspunkt för forskningsprojektet är att definiera och lyfta fram vad den nordiska modellen står för.

Ansökan till PRV lämnades in för ett år sedan. Socialdemokraterna

lämnade in en mängd dokument för att visa den nordiska modellens historiska bakgrund. PRV har nu gjort bedömningen att det är den socialdemokratiska modellen det handlar om.

– Den nordiska modellen väcker mycket intresse internationellt och är något vi ska vara stolta över. Men samhället ser annorlunda ut i dag än då den nordiska modellen växte fram. Forskningsprojektet ska undersöka vad vi ska göra för att modellen ska fungera lika bra i framtiden. Varumärkesskyddet är ett första led i det arbetet, säger Inger Segelström, generalsekreterare i Samak.

Aktuelt fra Danmark

Efter to valgperioder med en blå regering, skiftede magten i Danmark i efteråret 2011 til, hvad der nok bedst kan betegnes som en lilla midt-venstre regering under ledelse af socialdemokraten Helle Thorning-Schmidt. I regeringsgrundlaget nævnes flere gange, at man ønsker at satse på de nye velfærds-teknologiske løsninger, som Nordens Velfærdscenter også er fortaler for.

For at skabe varige jobs, ønsker regeringen at bruge den offentlige sektors efterspørgsel aktivt til at fremme innovation og problemløsning, eksempelvis hvad angår udvikling og udnyttelse af moderne velfærdsteknologi. Planen er, at dette skal gøre de private virksomheder mere konkurrencedygtige, og gøre den offentlige sektor i stand til at levere bedre service til borgere. Kvaliteten af de velfærdsteknologiske løsninger skal bl.a. sikres ved at integrere dem i undervisningen på professionshøjskolernes velfærdsuddannelser.

Velfærdsteknologi skal betragtes som et muligt eksportområde med stort potentiale, hvis det lykkes at gøre Danmark til et innovationsland. Dette skal ske i samspil mellem det offentlige og det private.

Behandling over afstand

Telemedicin skal tænkes ind i de kommende supersygehuse, og man vil undersøge, om bl.a. kronikere eventuelt skal kunne kræve at vælge telemedicin som en del af deres behandling. Velfærdsteknologi tænkes også at gøre mange ældre mere selvhjulpne og samtidig bidrage til at dæmpe manglen på arbejdskraft i plejesektoren.

En solidarisk sundhedsvision

Astrid Krag, minister for sundhed og forebyggelse, præsenterede i en

kronik i Information i oktober 2011 sin vision for sundhedsområdet. Krag ønsker at sikre mindre ulighed i sundhed, da hun betegner principippet om fri og lige adgang til gode sundhedsydeler som en hjørnesten i det danske velfærdssamfund.

Regeringen ønsker at finde solidariske løsninger på den kommende tids udfordringer – dette via et fælles sundhedsvæsen som garant for den fri og lige adgang til sundhed. Ambitionen er, at de offentlige hospitaler over en årrække kan styrkes så meget, at de overflødiggør de private.

Astrid Krag ønsker at fastholde vores skattefinansierede, offentligt funderede sundhedssystem, der sikrer alle lige behandling. Den politik, hun ønsker at føre, vil følge et princip om afbalancerede investeringer i sundhed, så alle tilgodeses samlet set. Konkret vil regeringen derfor bl.a. prioritere det psykiatriske område og sidestille psykiatriske sygdomme med fysiske.

Fokus på forebyggelse

Regeringen ønsker overordnet set at forhøje afgifterne på cigaretter, øl, vin, fedt og andre usunde varer, så forbruget af dem mindskes. Der skal igangsættes målrettede indsatser for udsatte for at komme den stigende forskel i levetid

4

Politikk

melleml højtuddannede og uuddannede til livs.

Derudover planlægges en række konkrete tiltag:

- Regeringen vil indføre en differentialt behandlingsgaranti, der giver sygehusene bedre mulighed for at prioritere de patienter, der har størst behov.
- Gratis reagensglasbørn – afskaffe brugerbetaling på fertilitetsbehandling – ikke mindst i lyset af, at Danmark som

samfund har brug for, at danskerne får flere børn.

- Gebyr på glemsomhed – for at gøre patienterne lidt bedre til at huske deres aftaler med sundhedsvæsnet oprettes et gebyr for udeblivelse uden afbud.

Overordnet set er målet at få de mest presserende lidelser behandlet først, prioritere de psykiatriske sygdomme og skabe mindre ulighed.

Aktuelt fra Norge

– Budsjettforslaget for 2012 er innrettet for å trygge arbeidsplasser, verdiskaping og velferd framover. Budsjettet er tilpasset en økonomisk situasjon med stor internasjonal uro, sa finansminister Sigbjørn Johnsen, da han la fram budsjettet.

– De offentlige velferdsordningene skal fornyes og utvikles, og regjeringen vil bidra til et arbeidsliv der alle kan delta. Budsjettforslaget for 2012 gir kvalitetsheving og økt omfang av de brede fellesskapsløsningene innen helse, omsorg, skole og barnehage. Det legges til rette for rettferdig fordeling og økt verdiskaping og utvikling i hele landet, sa Johnsen.

Disse satsingene gjelder velferden:

- Arbeid gir den enkelte økonomisk selvstendighet og er det viktigste for å motvirke fattigdom, utjevne sosiale forskjeller og oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Det legges derfor opp til å videreføre det høye tiltaksnivået fra 2011 på om lag 71 200 tiltaksplasser i 2012. Regjeringen foreslår en jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne slik at flere skal komme i ordinært lønnet arbeid. Dette krever en langsigkt innsats. Regjeringen foreslår en økning på 1000 tiltaksplasser for personer med nedsatt arbeidsevne sammenlignet med 2011, og at 500 tiltaksplasser knyttes til jobbstrategien.
- En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Kommunesektoren har fått et betydelig økonomisk løft under denne regjeringen. I 2012 legges det opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på om lag 5 milliarder kroner, tilsvarende en realvekst på 1,4 prosent, og hvor 3,75 milliarder kroner er økte frie inntekter.
- Regjeringen prioriterer omsorg for eldre og et godt helsetilbud. Eldreomsorgen skal gi trygghet og tjenester tilpasset den

enkeltes behov. Regjeringen vil gi tilskudd til 12 000 sykehjem- og omsorgsplasser innen utgangen av 2015. I 2012 foreslås det å gi tilslagn om tilskudd til 1500 flere plasser. Det foreslås videre et øremerket tilskudd på 150 millioner kroner til kommunene til etablering av 2300 dagaktivitetsplasser, slik at om lag 5000 flere personer med demens kan få et tilbud deler av uken.

- Regjeringen vil styrke sykehusenes økonomi slik at pasientbehandlingen kan økes med om lag 1,4 prosent. Samhandlingsreformen følges opp med bevilningsforslag på til sammen 740 millioner kroner, som er 150 millioner kroner mer enn i saldert budsjett 2011. I tråd med reformen foreslår regjeringen å overføre om lag 5,6 milliarder kroner fra helseforetakene til kommunenes rammetilskudd.
- Regjeringen satser på utdanning og framtidens arbeidstakere, fra grunnopplæring til voksenopp-læring. Det er et viktig mål at flest mulig gjennomfører videregående skole. Vi foreslår å videreføre og øke innsatsen for

å motvirke frafallet, blant annet gjennom tiltak på ungdomstrinnet. For å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og utfordrende foreslås det å innføre valgfag for åttendetrinn på ungdomsskolen fra høsten 2012. Det foreslås et høyt nivå på bevilgningen til kvalitetstiltak i grunnopplæringen. Regjeringen har økt utdanningskapasiteten for å ta høyde for økningen i ungdomskullene i årene fremover. I 2012 foreslås det bevilget 240 millioner kroner til om lag 2600 nye studieplasser som følge av tidligere opptrappinger og nye studentkull. Videre foreslår regjeringen å bevilge 242 millioner kroner til bygging av om lag 1000 nye studentboliger i 2012.

- Regjeringen vil videreføre satsingen på barnehager og foreslår å øke rammetilskuddet til kommunene med om lag 637 millioner kroner til barnehageformål i 2012. Av dette er om lag 383 millioner kroner knyttet til nominell videreføring av maksimal foreldrebetaling for barnehageplass.

Aktuelt fra Island

Velfærdsministeriet i Island har for nylig fremlagt en ny handicappolitisk handlingsplan for årene 2012–2014. Handlingsplanen er i overensstemmelse med regeringens løfter om fortsatte gode tilbud og udvidede tilbud til samfundets mest utsatte grupper, til trods for nedskæringer på de fleste andre områder.

Handlingsplanen er delt op i otte hovedområder: tilgængelighed, beskæftigelse, social beskyttelse/et

selvstændigt liv, sundhed, synlighed og oplysning, ligestilling, uddannelse og inklusion.

Beskæftigelsen er et af de meget vigtige områder, idet det med stigende arbejdsløshed ikke bliver nemmere for personer med handicap at komme i arbejde. Blandt tiltagene er øget og styrket samarbejde i regi af Arbejdssdirektoratet om arbejde til personer med handicap på det åbne arbejdsmarked. Man vil sikre, at personer med handicap kan arbejde på det åbne arbejdsmarked med særlig støtte. Endvidere vil man oprette et projekt, hvor 10 virksomheder deltager i et projekt under overskriften «samfundsmæssig

ansvarlighed», hvor personer med handicap vil få mulighed for deltagelse på arbejdsmarkedet.

Blandt andre tiltag på beskæftigelsesområdet er aktiveringstiltag, hvor personer med handicap skal tilbydes aktivering, innovations- og iværksætterarbejde på forsøgs-værksteder rundt i landet og øget deltagelse af personer med handicap på software- og teknologiområdet. Samlet set er der tale om en ambitiøs plan, som vil kunne gøre en forskel hos personer med handicap i Island.

Aktuellt från Sverige

*Maria Larson, Barn- och äldreminister,
sammanfattar välfärdspolitiska satsningar
som planeras i 2012.*

- Inom äldreområdet genomförs just nu en satsning på att få vården och omsorgen att fungera väl för de mest sjuka äldre personerna. Under mandatperioden avsätts sammanlagt 3,75 miljarder kronor. Det handlar om att med den äldre i centrum få de två huvudmännen att samverka och att utveckla kvaliteten i omhändertagandet.
- För närvarande genomförs en kompetenssatsning – Omvårdnadslyftet – inom äldreomsorgen. En miljard kronor avsätts under mandatperioden för att medarbetarna inom äldreomsorgen ska förbättra sina grundläggande och specialiserade kunskaper.
- En värdegrund för äldreomsorgen har införts i lag. Nu sker utbildning av personal, utvecklade av värdighetsgarantier på kommunala nivå samt utveckling av värdegrundsmärkning.
- Investeringsstöd för byggande av äldreboende och trygghetsboende för äldre fortsätter.
- Vi arbetar med förslag för att göra den sociala barn- och ungdomsvården mer trygg och säker.
- Arbete pågår med att tillskapa en möjlighet för personer, som under tiden 1920–1980 som barn var placerade i samhällsvård och då utsattes för vanvård och övergrepp att få en ekonomisk ersättning.
- Inom beroendeproblematiken har vi för denna mandatperiod formulerat en strategi för alkohol-, narkotika-, doping- och tobaksområdet, för perioden 2011–2015 där en mängd åtgärder ingår, bl a en kampanj mot cannabis.
- Vi har en ny strategi för funktionshindringspolitiken för 2011–2016, för att bl a öka tillgängligheten och öka deltagande i arbetsliv.

Aktuellt från Finland

Finland fick en ny riksdag och regering år 2011 och regeringen har inlett sin mandatperiod. Social- och hälsovårdsministeriet ställer upp välfärdspolitiken enligt den år 2011 utgivna strategin «Ett socialt hållbart Finland 2020» och enligt regeringsprogrammet för mandatperioden 2011–2015.

Ett av de centrala målen i regeringsprogrammet är att bekämpa fattigdom, ojämlikhet och utslagning. För att nå målet har regeringen startat ett åtgärdsprogram; ett administrativt samarbete på tvärs. Programmets mål är att skapa en bestående modell där hälsa, välfärd samt bekämpning av fattigdom tas i beaktande inom allt samhälleligt beslutsfattande. Åtgärdsprogrammet har sju teman och sammanlagt 30 strategiska projekt som ligger under olika ministeriers ansvarsområden.

Nyckelfrågor med tanke på den finska välfärdsmodellen inom den ovan nämnda strategin och regeringsprogrammet är unga och långtidsarbetslöshet, bekämpning av marginalisering, kommun- och servicestrukturreformen, nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovård (KASTE) 2012–2015, förbättring av jämlikhet mellan män och kvinnor.

Målet för KASTE-programmet är att minska hälsoskillnader bland befolkningen och förbättra tillgången till social- och hälstjänsterna. Programmet utförs genom finansiering av projekt i bl.a. kommunerna och av tredje sektorn. Temaområden är delaktighet, välfärd och hälsa, barn, unga och barnfamiljer.

Därtill har Social- och hälsovårdsministeriet startat flera omfattande lagförändringsförslag

och enskilda åtgärder genom vilka man vill förnya socialskyddet och förbereda sig för de utmaningar en åldrande befolkning för med sig för finansieringen av social- och hälsovården. Förslag på åtgärder är bl.a.:

- Förnyelse av lagen beträffande organisering av social- och hälsovårdstjänster och en mera grundläggande förnyelse av socialvårdslagen, vilket inkluderar åldringsvården och funktionshinderfrågor
- Förbättring av närliggande vårdarnas situation
- Att befrämja både långtidsarbetslösas och partiellt arbetsförmögnas möjligheter att delta i arbetslivet
- Förnyelse av alkoholpolitiken
- Revidering av lagstiftningen med anknytning till familjevärd
- Förbättring av hemtjänster för barnfamiljer
- Förberedelse av regeringens jämställdhetsprogram vars målsättning är att reducera löneSkillnaderna mellan män och kvinnor.

(Sammanställt av utvecklingsdirektör Klaus Halla och finansråd Marja-Liisa Parjanne vid Social- och hälsovårdsministeriet i Finland.)

4

Politikk

Forskning og framtidens kunnskapsbehov

Välfärdsstaten har starkt stöd i Norden

Den nordiska modellen har ett starkt stöd bland nordborna. Också de som är mest i behov av de tjänster som erbjuds tycker att välfärdsstaten lyckas i sin uppgift att skapa säkerhet i vardagen. Det här visar en stor europeisk studie om attityder mot välfärdsstaten.

- 1 NVC anbefaler
- 2 Fakta
- 3 Fra virkeligheten
- 4 Politikk
- 5 Fra forskning
- 6 Internasjonalt blikk
- 7 Tips
- 8 Summary Samantekt Tiivistelmä

Helena Blomberg-Kroll är professor i socialpolitik vid Helsingfors universitet. Artikeln baserar sig på ett föredrag som Helena Blomberg-Kroll höll under konferensen «What role will the Nordic Welfare Model Play in Globalization?» i Helsingfors 5–6 april 2011.

Foto:
Julius von Wright

Det har inte alltid funnits ett stort intresse att studera marginaliserade gruppars attityder till välfärdsstaten. Många har kanske alltför ofta dragit slutsatsen att det är i deras självintresse att stödja den, och därför har det inte varit viktigt att forska vidare i. Men på senare tid har detta tankesätt ändrats.

– Välfärdsstatens legitimitet beror också på hur de som är mest beroende av den uppfattar den. Välfärdsstaten behöver förstås stöd från medel- och arbetarklassen, som utgör en stor del av skattebetalarna, men den behöver också stöd från de som är mest beroende av den, de som lever i marginalen av samhället, säger Helena Blomberg-Kroll, professor i socialpolitik vid Helsingfors universitet. Blomberg-Kroll är en av forskarna bakom undersökningen «Welfare Attitudes in a Changing Europe». Studien undersöker attityder bland europeér till välfärdsstaten.

I undersökningen definieras marginaliserade som de som lever med sjukdom eller under svåra ekonomiska förhållanden. Resultat-

en i undersökningen visar att den nordiska modellen har lyckats bra med att skapa en känsla av säkerhet bland de nordbor som riskerar social marginalisering. Den kontinentala modellen har också starkt stöd. I Sydeuropa, England och Östeuropa har dock motstående grupper en negativ uppfattning om hur välfärdsstaten fungerar i sina länder. Inställningen till en stark stat skiljer sig också mellan olika områden i Europa. I södra och östra Europa och i Norden stöder en stor del av dem risk för marginalisering en stark stat. I kontinentala Europa och England är attityden den motsatta.

Trots skillnader mellan olika riskgrupper i Europa, så påpekar ändå Blomberg-Kroll att de delar samma positiva attityd mot välfärdsstaten i sin helhet.

– Den traditionella välfärdsstaten har ett starkt stöd bland de som bor i Norden. Studien tyder på att nordbor ännu vill ha ett kollektivt ansvar, och att de är solidariska. Oberoende av var i Europa du är bor, tycks det finns ett relativt

Om studien «Welfare Attitudes in a changing Europe»

- utfördes bland 50 000 europeér
- är baserad på enkätsvar
- är en del av European Science Foundations forskningsprogram Cross-national and Multi-level Analysis of Human Values, Institutes and Behavior (HumVIB).

starkt stöd för ett välfärdssamhälle som tar hand om dig ifall du blir sjuk, arbetslös eller fattig.

Immigranter rätt till förmån

Blomberg-Kroll tar upp vad nordbor anser om immigrationens inverkan på välfärdssystemet. Då de nordiska länderna blir allt mer mångkulturella, har det funnits en oro att stödet för den universella välfärdsmodellen skulle minska. Ifall man tänker sig att det krävs en relativt homogen befolkning som delar samma grundvärden för att lyckas hålla den nordiska modellen fungerande, så kan man tänka sig att immigration kan vara ett hot mot den. Men enligt Blomberg-Kroll, så anser en relativt liten del av nordborna att migranter är ett hot mot välfärden.

– I Norden anser väldigt få att migranter inte ska ha tillgång till sociala förmåner. Bara ungefär 2 procent av nordborna stöder så kallad välfärdschauvinism. Jämfört med andra europeer så har nordborna den positivaste inställningen till migranter.

ALKOHOL- OCH NARKOTIKAFORSKNING

De nordiska ländernas arbete med alkohol- och narkotikafrågorna har mycket gemensamt och tar sin utgångspunkt i ländernas välfärdspolitik. Samarbetet mellan de nordiska länderna ger värdefull kunskap. Det kan handla om jämförelser om bruk, missbruk, skador och insatser. Nära kontakt mellan forskning, praktik och beslutsfattare hör till förutsättningarna för att kunskap och erfarenhet på området skall kunna användas i förebyggande syfte. Målsättningen för NVC:s arbete på området är att bidra till en aktuell kunskap på alkohol- och narkotikaområdet. NVC skall starta, låta utföra och delta i nordiska och internationella projekt på området, samt bidra med underlag till politiker och andra beslutsfattare inom alkohol- och narkotikaområdet.

5

Fra
forskning

FOTO: S.V. Lima

KRONIKK

Av Torben M. Andersen, professor,
School of Economics and Management,
Aarhus Universitet

Beskæftigelsen – akilleshælen i den nordiske velfærdsmodel

Den nordiske model forudsætter et højt beskæftigelsesniveau, altså at en tilstrækkelig stor andel af befolkningen er i beskæftigelse. Selvom udfordringer for at sikre den økonomiske bærekraft for den nordiske model er store, så er løsningen af disse problemer under politisk kontrol. Med de rigtige tilpasninger og reformer kan bærekraften for den nordiske model sikres. Det skriver Torben M. Andersen.

Den nordiske velfærdsmodells fremtid debatteres løbende, og der rejses især spørgsmål til modellens økonomiske bærekraft. Listen af udfordringer og problemer er lang. Den demografiske udvikling betyder flere ældre og øgede udgifter til pension, pleje og sundhed. Øget velstand forbedrer de materielle levevilkår, men afføder også større krav til offentlige tjenesteydelser som uddannelse, sundhed og pasning. Nye muligheder – ikke mindst på sundhedsområdet – skaber nye krav og behov og dermed et udgiftspres. Samtidig betyder den øgede velstand ønsker om mere fritid (kortere arbejdstid, længere ferier, osv.), hvilket presser skatteindtægterne. Globalisering er ikke et nyt fænomen i en nordisk sammenhæng, men den skaber løbende krav til omstilling og tilpasning – ikke mindst på arbejdsmarkedet. Et øget niveau for både im- og emigration kan være en stor udfordring for den nordiske model.

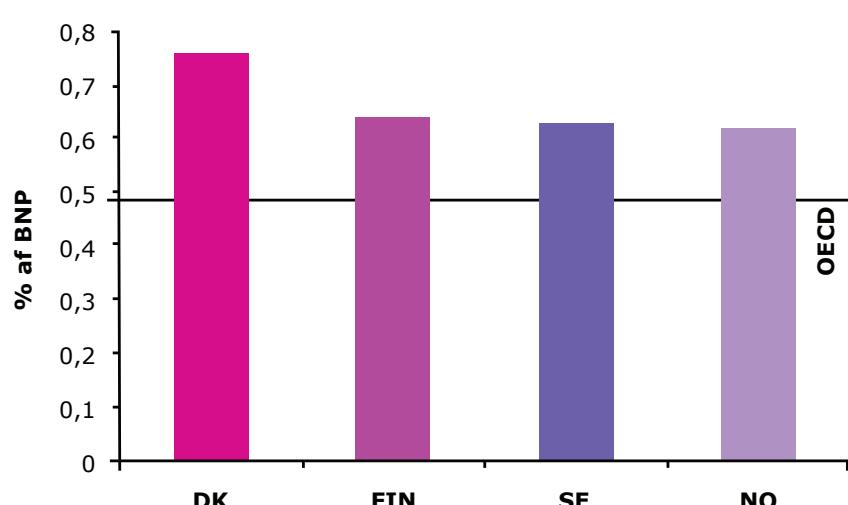
Alle disse udfordringer har en fællesnævner – både i relation til, hvorledes de påvirker velfærds-

samfundets økonomiske bærekraft, men også i forhold til mulige løsninger. Det korte svar er, at den nordiske model forudsætter et højt beskæftigelsesniveau, dvs. at en tilstrækkelig stor andel af befolkningen er i beskæftigelse. Årsagen er ret enkel. Det sociale sikkerhedsnet vil typisk sikre alle uden arbejde en eller anden form for overførselsindkomst, og samtidig finansieres velfærdssamfundet hovedsageligt på grundlag af de indkomster, der bliver skabt når vi går på arbejde. Enten ved direkte beskatning ved erhvervelsen af indkomsten (indkomstbeskatning eller arbejdsmarkedsbidrag) eller når vi bruger indkomst (forbrugsgifter/moms).

Et fald i beskæftigelsen vil således for velfærdssamfundet føre til større udgifter og mindre indtægter, og omvendt. Denne følsomhed er meget stor i de nordiske lande netop fordi velfærdssystemerne er veludbyggede (omfang og niveau). Figuren nedenfor viser, hvorledes de offentlige finanser i de nordiske lande påvirkes af beskæftigelsesniveauet.

Torben M. Andersen er professor, School of Economics and Management, Aarhus Universitet. Mail: tandersen@econ.au.dk mit.econ.au.dk/vip_htm/tandersen/index.htm

Effekt på de offentlige finanser af en ændring i beskæftigelsen på 1 %
Kilde: OECD, Economic Outlook 2010

Faldende beskæftigelse svækker bærekraften

Effekten er ganske betydelig. Et permanent fald i beskæftigelsen på f.eks. 3 % vil forringe de offentlige finanser med ca. 2 % af bruttonationalproduktet. Denne store beskæftigelsesfølsomhed viser sig over konjunkturerne, hvor stigninger i beskæftigelsen under gode konjunkturer forbedrer de offentlige finanser markant, og omvendt under dårlige konjunkturer. Men denne beskæftigelsesafhængighed er samtidig af stor betydning over tid, da et permanent fald i beskæftigelsen vil have drastiske konsekvenser for velfærdsmodellens økonomiske bærekraft. Kort sagt forudsætter den nordiske velfærdsmodel en høj beskæftigelsesfrekvens.

Der er yderligere en grund til, at beskæftigelse og arbejdssudbud er af stor betydning for den nordiske velfærdsmodel. Velfærdstjenester som uddannelse, sundhed og pasning er en central del af velfærdsmodellen, og tilbuddene skal være tidssvarende og opfylde de flestes behov. Disse tjenester stiller overvejende gratis til rådighed for befolkningen, dvs. at de er skattefinansieret. Disse aktiviteter er arbejdskraftsintensive, og derfor er den offentlige sektor en meget stor aktør på arbejdsmarkedet – omkring 1/3 af alle beskæftigede er ansat i den offentlige sektor.

Velfærdsmodellen er en beskæftigelsesmodel

Det er således ikke nogen tilfældighed, at de nordiske lande skiller sig ud ved at have en høj beskæftigelsesfrekvens – både for mænd og især for kvinder. Dette er simpelthen en forudsætning for den nordiske velfærdsmodel – det er en beskæftigelsesmodel.

Finansieringsgrundlaget for velfærdsfonden er således

fundamentalt et højt beskæftigelsesniveau i den private sektor. Selvfølgelig sammenholdt med skattetryk og udgiftsamptioner. Fremadrettet er målet at opret holde udgiftsamptionerne forstået som et veludbygget velfærdsfond med et fintmasket socialt sikkerhedsnet og et tidssvarende tilbud af velfærdstjenester. Da skattetrykket er højt og det næppe er realistisk at øge det af nævneværdigt omfang følger det, at beskæftigelsen bliver akilleshælen for velfærdsfondenets bærekraft.

De demografiske forandringer bliver netop en udfordring for velfærdsfonden, fordi arbejdssudbuddet mindskes, samtidig med at flere skal forsørges. Tilbud af velfærdstjenester stiller krav om arbejdskraft, og et stærkt underliggende pres for udbygninger af standarder og omfang stiller krav om mere arbejdskraft i den offentlige sektor. Samtidigt er der en trend i retning af mindre arbejdstid, samt sen indgang til og tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. Globaliseringen påvirker også velfærdsfonden i væsentligt omfang via beskæftigelsen – både i forhold til at opretholde en høj beskæftigelse under de fordelingsmæssige ambitioner og i forhold til indvandring (effekter af indvandring på de offentlige finanser afhænger fundamentalt set af beskæftigelsesseffekterne).

«Working poor» er ikke en løsning

Opretholdelsen af et højt beskæftigelsesniveau er således afgørende for at sikre den nordiske models bærekraft og håndtere de forskellige udfordringer for modellen. Det er samtidig en vigtig betingelse for dette, at en høj beskæftigelse skal opnås under væsentlige fordelingspolitiske begrænsninger. At sikre en høj beskæftigelse ved «working poor»

er ikke en acceptabel løsning. Det er en forudsætning, at man via beskæftigelse skal kunne være selvforsørgende på et «rimeligt» niveau.

Det stiller en række krav. Et er at sikre, at uddannelses-/kvalifikationsfordelingen er rimeligt lige – en stor restgruppe uden væsentlige arbejdsmarkedsrelevante kvalifikationer vil i stigende grad gøre det vanskeligt at forene høj beskæftigelse med de fordelingspolitiske mål.

I alle de nordiske lande er der diskussion om presset på de sociale ydelser for personer i den arbejdsduelige alder (utanførskabet). Velfærdssamfundet skal her sikre en balance mellem de sociale hensyn og incitamenter til at være i beskæftigelse. Alt andet lige vil et veludbygget socialt sikkerhedsnet sammenholdt med høje skatter gøre, at netop gevinsten ved at arbejde er beskedent. Hvis man socialt skal sikre sig at tab af arbejde ikke er forbundet med store økonomiske tab, så følger det, at gevinsten ved at komme i beskæftigelse bliver tilsvarende mindre. I de nordiske lande er dette problem et langt stykke af vejen blevet løst ved hjælp af aktiveringskrav, dvs. sociale ydelser tildeles ikke passivt, men med forskellige deltagelseskrav (jobsøgning, jobtræning, uddannelse, osv.) Det er en stadig udfordring at sikre en balance i dette system.

Tidlig indsats kan forhindre marginalisering

Alle de nordiske lande har i dag en stor gruppe i den arbejdsduelige alder på forskellige former for sociale ydelser, og en forøgelse af arbejdsudbud og beskæftigelse forudsætter en reduktion i dette antal. Antallet af personer i ordningerne i dag afspejler en lang række forhold, og derfor må det primære

fokus fremadrettet være at mindske tilgangen til disse ordninger. Afgørende her vil være mulighederne for at styrke incitamenterne, men også den tidlige indsats, for at undgå at sociale problemer leder til marginalisering fra arbejdsmarkedet. I en krisetid med høj arbejdsløshed er dette en særlig udfordring.

En forøgelse af arbejdsudbud og beskæftigelse indebærer også en sikring af både tidlige indgang til og senere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet. En væsentlig årsag til de demografiske forandringer er den øgede levetid, og for langt de fleste er der tale om såkaldt sund aldring. Uden reformer forrykker dette balancen mellem hvor mange år man bidrager til og trækker på velfærdssamfundet. Dette kræver en tilpasning af pensionsordninger og tilbagetrækningsaldre. Det er påfaldende, at denne diskussion som regel markedsføres som nedskæringer, når faktum er, at det skyldes det store velfærdsfremskridt forbundet med længere levetid.

Løsningen er under politisk kontrol

Selvom udfordringer for at sikre den økonomiske bærekraft for den nordiske model er store, så er løsningen af disse problemer under politisk kontrol. Med de rigtige tilpasninger og reformer kan bærekraften for den nordiske model sikres.

KRONIKK

Av Jonas Olofsson, docent i ekonomisk historia och verksam vid Umeå universitet och Malmö högskola

Den nordiska välfärdsmodellens utmaningar

Går det att tala om en specifik nordisk välfärdsmodell och vad kännetecknar i så fall den modellen? Svaret på den första frågan är ja. Det menar Jonas Olofsson. Han pekar ut några av de utmaningar som de nordiska länderna står inför.

Inom välfärdsforskningen har man länge talat om en särpräglad nordisk välfärdsmodell. Det betyder inte att de nordiska länderna är helt enhetliga, långt ifrån, men att det finns vissa grundläggande drag i välfärdspolitiken som under det senaste halvsekklet skilt dessa länder från andra jämförbara länder i Europa. Två förhållanden brukar framhållas särskilt: För det första ett utvecklat offentligt trygghetssystem med heltäckande socialförsäkringar och ett omfattande utbud av offentlig finansiärade sociala tjänster. För det andra ett stabilt system för partssamverkan på arbetsmarknaden med heltäckande kollektivavtal. Modellen har enligt flertalet bedömare resulterat i goda förutsättningar för ekonomisk tillväxt. Jämn inkomstfördelning och social trygghet har underlättat anpassning till ny teknik och föränderliga marknadsvillkor. Motståndet mot innovationer, rationaliseringar och frihandel har reducerats. Det har bidragit till en kombination av hög produktivitet och hög sysselsättningsnivå.

Väckt förundran

Internationellt har modellen väckt förundran. Det har framför allt handlat om frågan om hur man har lyckats förena jämn inkomstfördelning med ekonomisk effektivitet. Men poängen är just att den nordiska modellen bidragit till ett större mått av sociala investeringar, t.ex. i barnomsorg och utbildning, som haft ett starkt positivt inflytande på den ekonomiska tillväxten. Det är också så att inslaget av kollektiv riskfördelning, dvs. det förhållandet att socialförsäkringar och arbetsmarknadspolitiska insatser eliminaterat risken för fattigdom för dem som drabbas av den ekonomiska förändringens omställningskrav, i hög grad bidragit till fredliga förhållanden på

arbetsmarknaden och underlättat effektivitetshöjande investeringar.

Samtidigt är det uppenbart att den nordiska modellen är utsatt för ett starkt förändringstryck. Kommer den att klara att hantera framtidens utmaningar? I det följande ska fyra grundläggande utmaningar diskuteras.

Utmaningar

Den första utmaningen utgörs av åldersförändringarna. År 2030 beräknas 25 procent av befolkningen vara över 65 år. Det innebär en kraftfull press på pensionssystemen och bidrar också till kraftigt ökade kostnader för vård- och omsorg. Välfärdsstaternas möjligheter att hantera denna utmaning beror på utvecklingen av födelsenaten (som har legat allt för lågt i flertalet länder), inflödet av arbetskraft utifrån och utvecklingen av sysselsättningsgraden i de arbetsföra åldrarna. Antalet arbetade timmar är helt avgörande för möjligheterna att finansiera offentlig välfärd.

Den andra utmaningen hänger delvis samman med åldersförändringarna. De nordiska länderna har av tradition stått för en kollektiv finansiering av flertalet tunga välfärdstjänster. Erfarenheterna talar för att efterfrågan ökar på välfärdstjänster generellt i takt med stigande inkomster (t.ex. sjukvård). Samtidigt ökar givetvis efterfrågan på omsorgs- och hälsorelaterade tjänster som en effekt av åldersförändringarna. Den ekonomiska utmaningen är emellertid att produktivitetsökningen inom välfärdssektorn är betydligt långsammare än i den övriga ekonomin. Eftersom lönekostnaderna utvecklas på samma sätt innebär det att välfärdstjänsterna tenderar att bli allt dyrare jämfört med andra tjänster och varor i ekonomin. För att kompensera för

Jonas Olofsson har en bakgrund som utredare och forskare. Han är docent i ekonomisk historia och verksam vid Umeå universitet och Malmö högskola.

detta skulle man behöva höja skatterna dramatiskt framöver för att bevara nuvarande service-nivåer. Det sistnämnda är svårt att förverkliga med tanke på att skattetrycket redan ligger på en relativt hög nivå i de nordiska länderna. Istället får man försöka hitta andra metoder för att höja effektiviteten i produktionen av välfärdstjänster. Exempel på detta är övergång till målstyrning, etableringen av marknader och uppköp av tjänster från privata aktörer på serviceområdet.

Den tredje utmaningen handlar om globaliseringen. Globalisering är ett brett begrepp som omfattar ekonomiska såväl som sociala och kulturella företeelser. I det här sammanhanget används globaliseringbegreppet för att illustrera tendensen till en ökad rörlighet av kapital och arbetskraft över nationsgränserna. Vi avser också de sjunkande transportkostnaderna som utsätter företagen i alla länder för en tilltagande prispress via ökad handel med varor och tjänster. En ökad rörlighet hos kapital och arbetskraft kan innebära att regleringar av löner och arbetsvillkor, och i förlängningen sociala förmåner och skattesatser, utsätts för en press nedåt. Det finns två olika tolkningar av skeendet inom forskningen: en går ut på att vi går mot allt mer likriktade institutionella förhållanden på det välfärdsstatliga området. En annan skola går ut på att de grundläggande skillnaderna mellan länder med olika välfärdspolitiska och arbetsmarknadsrelaterade skillnader består (Varieties in Capitalism). Inom ramen för de olika välfärdsstatliga regimerna har man olika metoder för att hantera utmaningarna. Men helt klart är att globaliseringen har betydelse. Företagen i de nordiska länderna utsätts för ett starkare och mer

kvalificerat konkurrenstryck från nya regioner i Asien och Latinamerika. Det är nödvändigt att möta konkurrensen med innovationer och ökad förädlingsgrad, men försprånget minskar. Dessutom är naturligtvis inslaget av skattekonkurrens ett allvarligt hot mot välfärdsstaternas finansieringsmöjligheter.

Den fjärde utmaningen handlar om förändringarna i arbetslivet. De tendenser till allt mer uppsplittrade anställningsvillkor och förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaderna som kunde urskiljas under 1970- och 80-talen framstår inte längre bara som tendenser. Det gamla tayloristiska produktionsmönstret har ersatts av nya produktionssystem. I praktiken betyder detta att företagens behov av arbetskraft för mer rutinartade och kunskapsfattiga arbetsuppgifter minskar. Istället efterfrågas arbetskraft som kan ta ett helhetsansvar för olika funktioner, allt från planering, kundkontakter, produktion till försäljning.

De senaste årens omvandling handlar alltså i stor utsträckning om en förändring av industri- och tjänsteproduktion bort från rutinartad massproduktion till kunskapsintensiv högvärdeproduktion. Ur social och utbildningsmässig synvinkel blir den viktiga frågan hur de nya villkoren påverkar arbetsmarknad och arbetsliv i enskilda länder. Den avgörande frågan blir hur stor andel av arbetskraften som kan räknas till den kategori som har möjligheter att utveckla den kompetens som efterfrågas i den moderna ekonomin. Nästa fråga blir hur många som står utanför.

Social obalans

Sammanfattningsvis betonar flertalet forskare betydelsen av en tilltagande social obalans. Nya

produktionsmönster, ny teknologi och ökad kapitalrörighet har förändrat tidigare arbetsmarknadsrelationer och sociala riskbilder. Samtidigt blir de ekonomisk-politiska styrmedel för syssel-sättning och offentlig verksamhet, som utvecklades under decennier med reglerade kapitalmarknader och stora industriföretag med fast nationell förankring, allt mindre funktionsdugliga. Traditionell keynesiansk efterfrågestimulerande politik biter inte lika effektivt på fattigdomsfickor och kronisk arbetslöshet. Inte heller ger trygghetssystem som är upp-byggda kring en norm om lång och säker anställning ett effektivt försäkringsskydd på en mera individualiserad arbetsmarknad. Denna arbetsmarknad kännetecknas av både fler kortvariga och projektbetonade anställningar och stigande kompetenskrav. Fler som inte motsvarar kraven och upp-daterar sina kvalifikationer riskerar att utsättas för ökade arbetslös-hetsrisker. Hög ekonomisk tillväxt är inte heller en lika självklar garanti mot arbetslöshet och låga inkomster om undersysselsättning och inkomstotrygghet i stor ut-sträckning bottnar i en obalans mellan arbetskraftens kvalifikationer och företagens efterfrågan.

Inkomstklyftorna ökar

Det är alltså uppenbart att den nordiska välfärdsmodellen står inför stora utmaningar. Vi har också kunnat se förändringar i

de nordiska länderna som kan förknippas med dessa utmaningar. Inkomstklyftorna har ökat ganska påtagligt också i de nordiska länderna. Andelen fattiga har ökat påtagligt sedan 1990-talet. Ungdomars arbetslösheten är oerhört hög och andelen unga utanför både arbetskraften och utbildnings-systemet har vuxit. Svårigheterna att integrera utomeuropeiska invandrare på arbetsmarknaden är betydande.

Positiva förutsättningar

Samtidigt finns det ingen anledning att bli alarmistisk. De nordiska länderna hamnar fortfarande mycket högt i alla mätningar av välfärd och social trygghet. Även om samhällsklyftorna har ökat är spridningen i inkomster och levnadsförhållanden fortfarande lägre än i flertalet andra länder. Samtidigt visar undersökningar från t.ex. Världsbanken att de nordiska länderna uppfattas som mycket gynnsamma ur ett näringslivsperspektiv. Det är lätt att göra affärer i de nordiska länderna, öppnenheten mot om-världen är betydande, frihandels-principerna är allmänt accepterade och inslagen av korruption mycket begränsade. Parterna på arbets-marknaden samarbetar och respekterar varandra. Allt detta talar för att de nordiska länderna fortfarande är bra på att förena det som varit den nordiska välfärds-modellens kärna: social trygghet och ekonomisk effektivitet.

KRONIKK

Av Bjørn Hvinden, professor og forskningssjef, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og leder av NCoE Welfare REASSESS

Den nordiske velferdsmodellens framtid – hva utgjør de største truslene?

TEKST: Bjørn Hvinden
FOTO: Svein Erik Dahl

Etter en ubemerket eksistens blant forskere er uttrykket «den nordiske modellen» på vei inn i dagligtalen. Bjørn Hvinden tar opp hva som kan true modellens fortsatte relevans; store ytre og indre utfordringer eller ensidige svar på utfordringene.

Forskere flest vil si at kjernen i ideen om en nordisk modell er at det både er ønskelig og mulig å forene økonomisk effektivitet og likhet, konkurransesevne og sosial utjevning. Mange forskere, med svensken Walter Korpi og dansken Gösta Esping-Andersen i spissen, har vist at nordiske land har lagt større vekt på likhet og utjevning enn andre OECD-land. Få forskere bestrider at nordiske land i størstedelen av etterkrigstiden har klart å kombinere økonomisk vekst og høy sysselsetting med betydelig grad av likhet i befolkningens inntekt og levekår.

Den nordiske velferdsmodellen er ikke en håndfast ting, for eksempel én bestemt velferdsordning eller et gitt sett av ordninger. I enda mindre grad er det fruktbart å sette likhetstegn mellom velferdsmodellen og et slags gjennomsnitt av de ordningene som vi finner i de nordiske landene til enhver tid. Men et omfattende sett av samfunnstrekk og praktiske ordninger har gjort bærekraftig avveining mellom effektivitet og likhet til noe mer enn en vakker idé.

Vilkår for å virkeliggjøre modellen

For det første har det vært bred folkelig støtte for verdiene likhet og likeverd, og dermed for målet om sosial utjevning. De noe ulike måtene som utjevningsmålet har blitt fulgt opp på i de nordiske landene, har antakelig bidratt til å befeste og forsterke disse likhetsverdiene.

For det andre har nordiske land i større utstrekning enn andre land satset på velferdsordninger som skulle dekke hele befolkningens behov. Omfattende («universelle») velferdsordninger har bidratt til at de nordiske landene er blant dem med høyest nivå av samhold og tillit mellom innbyggerne.

For det tredje har de nordiske landene ikke bare sikret befolkningen mot bortfall av inntekt, men også satset på å sikre alle tjenester (helse, omsorg, utdanning) av høy kvalitet, uavhengig av egen økonomisk evne. Selv om nordiske myndigheters evne til å levere eller garantere – alle tjenester av høy kvalitet er omdiskutert – har nærmiljøet tilgang til tjenester trolig støttet oppfatninger blant innbyggere i nordiske land om at vi er i samme båt.

For det fjerde har det vært et nært samspill mellom velferdsordningene, både på inntekts- og tjenestesiden, og målsettingen om å fremme størst mulig sysselsetting. Voksne som søker inntektssikring skal hjelpes til å finne arbeid, eventuelt gjennom kvalifisering eller andre tiltak. Denne orienteringen mot «aktiv» politikk har bidratt til å fremme omstilling og mobilitet i arbeidsmarkedet.

For det femte har et utstrakt samarbeid mellom partene i arbeidslivet, både sentralt og i den enkelte virksomhet, og samordning av lønnsoppgjør utfylt den offentlige velferdspolitikken. Samordning og solidarisk lønnspolitikk har bidratt til at nordiske land er blant dem med mest sammenpresset lønnsstruktur i OECD. Dette har i sin tur stimulert strukturendringer, fornyelse og produktivitetsvekst i nordisk næringsliv og dermed bidratt til økonomisk vekst og opprettholdelse av konkurransesevne. Dessuten har en sammenpresset lønnsstruktur også muliggjort forholdsvis sjenerøse ytelsjer i de offentlige ordningene for inntektssikring.

På vei bort fra modellen?

Vi har nylig sett en del indikasjoner på at de nordiske landene har en økende ulikhet på viktige områder, for eksempel:

- En nyutgitt bok fra REASSESS,

Bjørn Hvinden er professor og forskningssjef ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og leder av NCoE Welfare REASSESS www.nova.no, www.reassess.no

Changing Social Equality (Kvist m. fl., Policy Press) konkluderer at det de siste 15–20 årene har blitt større forskjeller i disponibel inntekt eller utkomme i de nordiske landene. Boken viser også at ordningene for minnemomsinntekt (behovsprøvde stønader og lignende) i mindre grad enn før evner å beskytte mot fattigdom. Unge enslige og personer med innvandrerbakgrunn framstår som de nye fattige.

- Liknende resultater har blitt lagt fram i en stor ny OECD-rapport. Det har vært voksende inntektsforskjeller i nordiske land, om enn i noe ulik grad.
- Ifølge en rekke undersøkelser, dels fra OECD, dels fra nasjonale statistiske myndigheter, har det de siste 10–15 årene vært en nedadgående trend i yrkesdeltakelsen blandt personer med nedsatt funksjonsevne i de nordiske landene. Og omvendt, et voksende gap mellom yrkesdeltakelse for befolkningen under ett og for personer med nedsatt funksjonsevne. Det har vært en bekymringsfull økning i overgangen til langvarige inntektssikringsordninger blant yngre og middelaldrende personer med helserelatert reduksjon av arbeidsevne.

Dermed kan man si at de nordiske landene er i ferd med å bevege seg bort fra likhetsmålet i den nordiske velferdsmodellen. På den andre siden tilsier de fleste nyere undersøkelsene at inntektsulikhet og relativ fattigdom har økt mer i andre rike OECD-land enn i de nordiske landene, med et viktig unntak: I følge REASSESS-bokens analyser har de nordiske landene blitt slått av Nederland når det gjelder evnen til å bekjempe fattigdom generelt, fattigdom i

særlig risikogrupper og mer vedvarende fattigdom.

Gått ut på dato?

I det offentlige ordskiftet kommer det nå og da fram dystre spådommer om den nordiske velferdsmodellens framtid. Samtidig er det sjeldent klart hva som da legges i uttrykket den nordiske modellen. Noen ganger synes det å handle om en bestemt ordning eller lov. Forstått som ideen om at det er mulig – og ønskelig – å forene økonomisk styrke med sosial utjevning har den nordiske velferdsmodellen neppe gått ut på dato. Det er for eksempel ikke opplagt at sterkere globalisering og turbulent verdensøkonomi vil gjøre det mindre aktuelt å etterstrebe balanse mellom økonomisk effektivitet og sosial likhet, men balansegangen har nok blitt mer krevende.

Det er ikke tvil om at de nordiske landene står overfor store ytre og indre utfordringer de neste tiårene. I tabellen er noen av de store utfordringene listet opp. Alle utfordringene må tas på alvor, men det er ikke disse utfordringene i seg selv som vil gjøre ideen om den nordiske modellen mindre relevant. Det er snarere noen av svarene på utfordringene som utgjør den største trusselen mot modellens fortsatte relevans.

I debatten hører vi en rekke forslag til svar som hvis de gjenomføres, vil svekke utjevningen og øke de sosiale forskjellene i de nordiske landene. Det blir for eksempel foreslått å åpne for større forskjeller i lønnsinntekter eller svakere stillingsvern og mer bruk av midlertidige ansettelser. Dermed vil også ulikhettene i disponibel inntekt og jobbavhengige godter kunne øke. Noen sier at dette er en pris vi må være villig til å betale, men for hva? For å opprettholde fortsatt økonomisk

konkurranseevne? Noen debattanter mener at lavere minstelønner og flere midlertidige stillinger vil gjøre det lettere for personer med nedsatt funksjonsevne å få og beholde egnet arbeid. Det forskningsmessige belegget for slike antakelser er omstridt, og det er langt fra klart at rike OECD-land som har lavere minstelønner og større andel midlertidige stillinger enn de nordiske landene, lykkes bedre med å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne.

Realiseringen av en del forslag om hvordan de nordiske landene bør svare på de store utfordringene framover, vil med stor sannsynlighet innebære større sosiale og økonomiske forskjeller. I den grad forslagene også innebærer en aksept av større forskjeller, vil målet om sosial likhet bli betydelig svekket. Dermed vil en fjerne seg fra ideen om en nordisk velferdsmodell – eller gi modellen et helt annet og nytt innhold.

5

Fra
forskning

Stor framtidig utfordring	Berører trekk ved den nordiske modell mht.	Mulige kilder til svekking av sosial likhet
Aldrende befolkning	Forholdet mellom yrkesaktiv og yrkespassiv befolkning Behov for pensjon og helse- omsorgstjenester	Individualisering av ansvar for økonomisk trygghet i alderdommen Privatisering av tjenester – dekning etter kjøpekraft
Innvandringsdrevet etnisk mangfold	Forholdet mellom yrkesaktiv og yrkespassiv befolkning Behov for tilpasninger i arbeidslivet og tjenestelevering	Manglende evne til å utjevne forskjeller i kompetanse Manglende evne til å bekjempe diskriminering og fremmedskepsis
Økt mobilitet over grenser	Spørsmål om hvor langt modellens ambisjoner strekker	Manglende evne til å forene nasjonal med global solidaritet
Globalisert turbulent internasjonal økonomi	Kombinasjon av økonomisk sikring og rekvalifiserings- og omstillingstøtte for dem som rammes	Dreining mot større lønnsforskjeller (lavere minstelønner) og flere midlertidige stillinger
Klimaendringer og miljøødeleggelser	Å bevare arbeidsplasser kan kollidere med miljøhensyn	Omstillinger som bæres av noen få og ikke alle

KRONIKK

av Pauli Kettunen, professor i politisk historia, Helsingfors universitet. Direktör för den nordiska spetsforskningsenheten NordWel

TEKST: Pauli Kettunen
FOTO: Yuri Arcurs

Spänningen mellan välfärdsstaten och konkurrensstaten i den nordiska modellen

Enligt den idealiseringen styrdes utvecklingen i det förgångna av någonting internt nordiskt, någonting som nu har rubbats genom ytter, internationella, europeiska eller globala omvandlingar. Men «Den nordiska modellen» utvecklades inte i skyddet från en ytter värld, utan med ett starkt beroende av den internationella ekonomin som utgångspunkt. Det menar Pauli Kettunen och argumenterar för den historiska kunskapens kritiska roll.

Ett visst mått av nostalgi har kopplats till begreppen «Norden» och «nordisk» i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. Nostalgin kan innebära en längtan efter ett folkhem som är skyddat mot en yttre värld. Den kan innebära en längtan efter ett Norden där man konsekvent följer «universella» normer och värden, eller efter en unik typ av internationellt samarbete där spänningsfria mellanstatliga relationer också skulle ha en stark folklig förankring. Enligt den nostalgiska och idealiseringen styrs utvecklingen i det förgångna av någonting internt nordiskt, någonting som nu har rubbats genom yttre, internationella, europeiska eller globala omvandlingar. De facto var emellertid allmänna internationella faktorer, konflikter och kontext helt centrala för den nordiska utvecklingen, som nu ofta står som föremål för nostalgin.

Men nationella frågeställningar framträder kraftigt även inom globaliseringssdebatten själv. Det finns här en paradox. Debattörerna talar gärna om globaliseringen som «vår nya utmaning», men samtidigt som nuet och det förgångna sätts i skarp kontrast till varandra förutsätter man att det subjekt som möter utmaningen – «vi» – företräder kontinuitet. På vilka grunder är det möjligt att behandla globaliseringen som en nationell utmaning? Hur utformas den politiska agendan när man gör så? Med dessa frågor som utgångspunkten vill jag delta i diskussionen om «den nordiska modellen». Jag vill argumentera för den historiska kunskapens kritiska roll.

Internationell ekonomi

«Den nordiska modellen» utvecklades inte i skyddet från en yttre värld, utan med ett starkt beroende av den internationella ekonomin som utgångspunkt. De

små europeiska länderna, i all synnerhet de nordiska länderna, som blev relativt öppna ekonomier och särskilt utsatta för världsekonomins fluktuationer, störningar och kriser, byggde upp nationella sociala regleringssystem i den demokratiska korporatismens tecken. De nordiska länderna kan betraktas som bevis på att den internationella ekonomin har utgjort en grund och kontext för förstärkandet av nationalstatliga institutioner.

Ideologiskt betydelsefullt

Tanken om en nationalekonomi har varit ideologiskt mycket betydelsefull i de nordiska länderna. På 1930-talet blev denna tanke i Sverige, Norge och Danmark (och svagare och senare också i Finland och Island) baserad på idén om en «god cirkel» av den kumulerande ekonomiska framgången – en idé om att förhållandena mellan olika ekonomiska intressen inte utgör ett nollsummaspel utan att intressena av arbetare-konsumenter och jordbruksproducenter och dem av arbetstagare och arbetsgivare kan stödja varandra. Det var fråga om slutsatser från erfarenheterna under den ekonomiska världskrisen i början av 1930-talet.

God cirkel

Här förenades tre mentalhistoriska element som var centrala i moderniseringssprocesserna i de nordiska länderna och var förankrade i de nordiska samhällenas klasstrukturer: den nordiska bondefrihetens (stort idealiserade) tradition, kapitalismens anda och den socialistiska utopin.

De nordiska klasskompromisserna kom att manifestera en tro på en god cirkel mellan jämlighet, effektivitet och solidaritet. Detta var också en sekulariserad version av den lutherska traditionen som i sig hade en väsentlig betydelse för

Pauli Kettunen är professor i politisk historia vid Helsingfors universitet. Han är även direktör för den nordiska spetsforskningsenheten NordWel (The Nordic Welfare State - Historical Foundations and Future Challenges).

den kulturella homogeniteten i de nordiska samhällena. Jämlikhet, effektivitet och solidaritet blev fastställda som «samhällets» egna centrala värden.

Förändrats med tiden

«Det nordiska samhället» som en modell eller en kod för reform och förändring var inte en Plan och inte ens ett projekt, utan det uppstod och förändrades genom konflikter och kompromisser. «Det nordiska samhället» kom med varierande takter och former i de olika nordiska länderna att innebära bl. a. följande element:

- politisk demokrati som förenades med den fria bondens tradition, lokal självförvaltning och folkrörelser;
- offentlighetsprincipen;
- full sysselsättning som ändamål – eller principen att alla borde ha rättigheten att uppfylla sin skyldighet att arbeta;
- tanken om de sociala rättigheterna som en aspekt i medborgarskapet (universalismen);
- med anknytning till de två första principerna: kvinnornas möjlighet till förvärvsarbete som kärnan i jämlikheten mellan män och kvinnor;
- kollektivavtalens centrala roll i relationen mellan de starkt organiserade arbetstagarna och arbetsgivarna, med en formell symmetri mellan parterna som utgångspunkt;
- förbindelsen mellan den ekonomiska politiken, socialpolitiken och arbetslivsrelationerna genom det s.k. trepartssamarbetet;
- ett förtroende för en «god cirkel» mellan ekonomisk tillväxt, social jämktning och utvidgandet av demokratin.

Dessa punkter kan uppfattas som ett visst sätt att gestalta samhällsförändring och – reform, någonting

som närmast i början av 1970-talet också kunde ses som anmärkningsvärda förverkligade institutionella likheter mellan alla dessa länder.

Motsättningar

Detta sätt att gestalta samhällsförändring och -reform har blivit problematiskt. Det finns en inte alls obetydlig konfrontation mellan den globaliseringen och de nordiska sätten att uppfatta samhället: ett nationellt samhälle med en «egen» nationalekonomi inom världsekonomin, en viss symmetri mellan arbete och kapital samt en «god cirkel» där ekonomisk tillväxt, social utjämning och demokratins utvidgande stöder varandra och som kan åstadkommas och upprätthållas genom intressekompromisser inom det nationella samhället.

Globaliseringen

«Den nordiska modellen» blev ett populärt begrepp på 1980-talet. Med dess hjälp började man utforma förhållandet mellan den nationella sociala regleringen och den europeiska integreringen och den allt mera globala kapitalismen. Ibland hänvisar begreppet till den gamla strukturen som hotas av nya utmaningar, ibland åter till sättet att svara på dessa utmaningar. I bågge fallen är synvinkeln den att globaliseringen utgör en *nationell* utmaning.

Globaliseringen har gett styrka åt nationalism. Här avser jag inte bara rasistiska eller protektionistiska reaktioner mot globaliseringen, utan framför allt hur kraven på nationell konkurrenskraft har styrt den politiska agendan. «Vi» måste i våra nationella och lokala miljöer visa vår tillförlitlighet och attraktionskraft inför de övernationella aktörer som befriade från geografiska band genom sina beslut styr penningströmmarna och

placeringarna, etableringen av produktion och arbetsplatser och den så kallade kreativa klassens rörlighet. Det allmänt har fått och tagit sig uppgifter som flera forskare har hänvisat till med begreppet «konkurrensstaten».

Vad betyder detta för välfärdsstaten? Medborgarna och även invandrarna i de nordiska länderna har uttryckt sitt starka understöd för välfärdsstaten. Välfärdsstaten har å andra sidan visat sin flexibilitet på så sätt att den har kunnat formas till att fullgöra konkurrensstatliga uppgifter. Till och med inom den ekonomiska eliten har många framfört att den nordiska välfärdsstaten och det kollektiva avtalssystemet inte utgör hinder för konkurrenskraft utan konkurrensfördelar. Man har erkänt att en konkurrensstrategi som bygger på kunskap, utbildning, innovation och engagerade arbetstagare förutsätter höga sociala normer. De skapar innovativa utmaningar för företagen och ger arbetstagare en sådan trygghet som möjliggör engagemang i arbetsprocessen och företagets målsättningar.

Välfärdsstatens roll

Man kan emellertid fråga sig hur långt det är möjligt att motivera välfärds- och utbildningssystemets jämlikhetsprinciper med konkurrensfördelsargument. Välfärdsstaten är inbyggd i människornas levnadsvärld; den strukturerar livets gång och formar framtidsförväntningarna, och välfärdsstatens framtid har betydelse redan med avseende på om medborgarna

ger beslutssystemet sitt tysta bifall. Upprätthållandet av dylika nationella strukturer förutsätter övernationell reglering, som till exempel hindrar skattekonkurrensen att förstöra det finansiella underlaget för välfärds- och utbildningssystemet.

Det är emellertid inte bara fråga om hur man ska trygga den nationella välfärdsstatens förutsättningar i förhållanden med en global ekonomi – och särskilt en global ekonomi eller dess olika delar såsom euroområdet i kris. Globaliseringens utmaningar berör politikens nationalstatliga gränser på ett djupare sätt.

Övernationella utmaningar

Inte ens goda svar på frågorna om nationell konkurrenskraft räcker till som svar på frågorna om demokrati, medborgarskap, social jämlikhet och livets ekologiska villkor. Dessa frågor är övernationella eller snarare samtidigt lokala, nationella, europeiska och globala, och i samband med dem definieras «vi» på ett annat sätt än i det social-darwinistiska talet om ett konkurrenskraftssamhälle som deltar i den globala ekonomiska konkurrensen. Svaren på frågorna om nationell eller ens europeisk konkurrenskraft – alltså konkurrensstatens verksamhetslogik – räcker inte heller till som svar på problemen med själva det ekonomiska systemets funktionsduglighet. En nostalgisk välfärdsstat-nationalism vinner inte över konkurrenskraftsnationalismen, utan man måste lyfta blicken över de nationella gränserna.

Internasjonalt blikk

5
KAPITTEL

Efterlyser ny ekonomisk teori

Varför finns den nordiska välfärdsmodellen bara i Norden? Trots att en stor del av Europa och en hel del länder i övriga världen både beundrar och vill överföra den nordiska modellens fördelar till sina egna länder, är framgången milt sagt begränsad.

Vad kan den nordiska modellen medföra i kampen om global social rättvisa? Internationellt sett beundras den nordiska välfärdsmodellen av många, men samtidigt står den inför många utmaningar. Under Finlands ordförandeskap i Nordiska ministerrådet 2011 hölls en konferens i Helsingfors under namnet «What Role will the Nordic Welfare Model Play in Globalization?». Artiklarna i denna del baserar sig på föredrag från denna konferens.

Bruno Palier, forskare vid National Centre for Scientific Research i Frankrike, menar att vi måste nå fram till en ny förståelse av ekonomin, för att ge den nordiska modellen fart även på kontinenten.

– Många forskare är överens om att en stor del av européerna upplever en situation med otillfredsställda sociala behov å ena sidan och ökande ojämlikhet, fattigdom trots arbete och arbetslöshet å andra sidan, säger Bruno Palier.

Efter en period av neoklassisk ekonomisk teori, då offentliga utgifter enbart sågs som en kostnad och hinder för utveckling, fanns det för ett tiotal år sedan en relativt stor enighet om att offentlig social politik borde ses som en produktiv faktor, avgörande för ekonomisk utveckling och tillväxt.

– Hade jag stått här för tio år sedan, hade jag sagt att den nordiska välfärdsmodellen har vunnit och blivit en referenspunkt för hur samhällen utvecklas, säger Palier.

Men nu, tio år senare, är bilden mörkare.

Palier understryker att, visst, antalet jobb har ökat under de senaste 10 åren. Men om man ser på kvaliteten på arbetsförhållanden så har situationen förvärrats. Arbetsmarknaden kryllar av kort-tidsanställningar och osäkra arbetsförhållanden.

- 3 Virkeligheten
- 4 Politikk
- 5 Fra forskning
- 6 Internasjonalt blikk
- 7 Tips
- 8 Summary Samantekt Tiivistelmä

Bruno Palier är forskare vid National Centre for Scientific Research i Frankrike.
Foto: Julius von Wright

– Vi har en ekonomisering av social politik, där politiker fokuserar bara på de ekonomiska fördelarna med den. Det finns ingen fokus på den sociala dimensionen i en bra social politik, säger Palier.

Oförverkligad politik

Sociala investeringar omfattar både satsningar på humankapitalet genom vård, utbildning och livslångt lärande, och åtgärder som gör att humankapitalet används på ett effektivt sätt, genom stöd till ensamma föräldrar och aktiv arbetsmarknadspolitik som inkluderar traditionellt exkluderade grupper.

Trots goda föresatser och många deklarationer har denna politik inte förverkligats i Europa. Bland annat har investeringar i utbildning minskat, räknat per capita. De enda länderna som följer principen om social investering är de nordiska länderna och i viss mån Holland.

En ny ekonomisk teori

Varför har det blivit så här, varför har vi inte fått en ny välfärdsstat?

– Vi behöver en ny ekonomisk teori, framhåller Palier. Både bakom den keynesianska och också den neoklassiska politiken fanns ekonomiska teorier.

Palier fortsätter med att fastslå ett antal egenskaper som en ny teori måste omfatta för att kunna ha framgång.

– Jag är inte ekonom och kandidat för Nobelpriiset men jag anser att det finns några viktiga punkter som måste inlemmas i en ny teori.

Vi måste ändra vår syn på incitament och ojämlikhet.

Enligt neoklassisk teori är det de rika som driver ekonomin framåt, men trots att flera av våra samhällen har tillämpat detta har de misslyckats, menar Bruno Palier. Det är de jämlika samhällena som når bättre resultat.

– Tillgång till social service får inte vara riktad mot en enskild samhällsgrupp. Vi måste lämna trickle down-effekten, som bygger på att det finns rika vars förmögenhet «sipprar» ner till de fattiga. Att stanna med den modellen skulle definitivt vara ett misstag. Om vi inkluderar alla, så att alla har samma möjligheter, så uppstår mindre konflikt.

I det nya ekonomiska tänkandet får inte investeringar i humankapital, exempelvis utbildning, ses som konsumtion. BNP-måttet borde ändras så att det även innefattar välbefinnande och miljö. Sättet att mäta produktivitet i en service-ekonomi måste också bli annorlunda än i dag.

– Dagens EU leds av personer som för en neoklassisk politik. Det finns en tysk-fransk tanke att öka EU:s konkurrenskraft genom att skära ner på kostnader. Och var finns dessa kostnader? Jo, i pensioner och hälsovård. Men att tillämpa neoklassiska lösningar på problem som skapats med neoklassisk politik kan inte lyckas och man behöver inte vara synsk för att kunna förutse en ny finanskrasch om ett par år, liknande den som drabbade oss 2007, säger Palier.

Världssamfundet arbetar för en stabilare värld

Hälsovård för alla, hög sysselsättningsnivå, skäliga basinkomster och pensioner är centrala värderingar i de nordiska länderna. Befolkningen kan därför räkna med att samhället på ett eller annat sätt stöder dem vid ålderdom eller då sjukdom eller arbetslöshet överraskar. Befolkningen tar också barnbidrag och sjukpensioner för givna. En stor del av världens befolkning saknar dock dessa trygghetsskapande stödformer.

Timo Voipio från Utrikesministeriet i Finland och Sarah Cook från FN:s forskningsinstitut för social utveckling (United Nations Research Institute for Social Development, UNRISD) tog upp världssamfundets insatser för att minska fattigdomen och jämna ut ojämlikheterna i världen.

Under FN:s möte om finanskrisen år 2009 lanserades nio initiativ. «The social floor initiative» är ett av dem. – Målet med initiativen är att lära sig av de negativa följderna av finanskrisen, försnabba återhämtningen och skapa grogrund för en mera rättvis och hållbar globalisering. Med andra ord önskar man skapa ett globalt socialt kontrakt och en balans i världspolitiken, säger Voipio.

«The social floor initiative» koordineras av Internationella arbetsorganisationen (ILO) och Världhälsoorganisationen (WHO). Grundprinciperna i initiativet är att förse alla med grundläggande service och väsentliga sociala transferenser i form av inkomstjämningar och universell hälsovård. Detta eftersom social service och inkomstöverföringar anses vara de

mest verkningsfulla policyinstrumenten i kampen mot fattigdom, osäkerhet och ojämlikhet. Genom initiativet önskar FN skapa en stabil värld vars grundpelare utgörs av de mänskliga rättigheterna.

Socialpolitik baserad på universalism

Sarah Cook frågar hur vi kan utvidga socialpolitiken så att den omfattar hela världens befolkning. Hur skapa grundtrygghet för alla? UNRISD har nyligen utgett en rapport 'Combating Poverty and Inequality' som ger råd om hur fattigdomen kunde minskas och hur jämlikhet i världen kunde ökas. Rapporten hävdar att fattigdom inte minskas märkbart av en politik vars insatser enbart fokuserar på minskning av fattigdom. En betydligt bredare infallsvinkel behövs där socialpolitiken baserar sig på universalism. Det innebär att sociala rättigheter omfattas av hela befolkningen och inte endast en del av den. T.ex. införandet av pensioner för samtliga personer över 90 år i Nepal är ett exempel på det här, säger Sarah Cook.

Internasjonalt blikk

Timo Voipio er senior rådgivare ved Utrikesministeriet i Finland. Foto: Julius von Wright

Sarah Cook er direktør for FN:s forskningsinstitut for social utveckling (United Nations Research Institute for Social Development). Foto: Julius von Wright

Social sammanhållning nyckeln till välfärd

Hur kommer det sig att länder med ekonomisk tillväxt, inte har en fungerande välfärd? Social sammanhållning i samhället är en avgörande faktor, säger Johannes Jütting, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Vi måste se förbi BNP och hitta vad det är som binder ett samhälle samman.

Under det senaste tiotalet år har utvecklingsländernas andel i världens BNP ökat alltmer. Till exempel 2008 var det bara utvecklingsländer som överhuvudtaget visade på tillväxt. Men samtidigt har löneandelen sjunkit, vilket tyder på att den ekonomiska tillväxten har åtföljts av ökad ojämlikhet. Känslan av tillfredsställelse behöver inte alls nödvändigtvis korrelera med ekonomisk tillväxt.

– Välmående och ekonomisk tillväxt går inte alltid hand i hand. Vi ekonomer börjar bli allt mer intresserade av välmåendet i samhället. Hur känner sig männskor och vad tänker de? Vi måste se förbi BNP, säger Jütting.

Ekonomisk tillväxt är inte tillräckligt för att garantera alla männskor ett tryggt liv och delaktighet i samhället. Det finns både enskilda exempel och generell statistik som pekar på detta. Att nå social sammanhållning kräver betydligt mer än ekonomisk tillväxt. I dagens föränderliga värld möter social sammanhållning betydande utmaningar.

Jütting lyfter fram tre aspekter som är viktiga för social sammanhållning. Marginalisering måste motarbetas, för att förhindra ojämlikhet och fattigdom. Alla måste ha chansen att delta i de nya möjligheter som uppstår.

Medborgare måste känna att de är delaktiga i samhället och att de har möjligheten att påverka. Sist men inte minst lyfter Jütting fram möjligheten att klättra på den sociala stegen.

– Den sociala mobiliteten är också väldigt viktig för sammanhållningen. Påverkar föräldrarnas yrke barnens? Och det handlar också om mobilitet inom arbetsmarknaden. Det som är intressant är att de här tre delarna behöver inte alltid understödja varandra. Då en växer, så kan en annan minska. Till exempel kan det vara svårt att införa sjukförsäkringar i ett samhälle med starka familjetraditioner, där familj och släkt sköter om varandra, som i sin tur är ett tecken på starkt socialt kapital, säger Jütting.

Viktigt med tillit

Att bygga upp förtroende för samhället och dess struktur är en av de största utmaningarna när världen förändras och det kräver mer än bara ekonomisk tillväxt. Det krävs ett samhälle med effektiva lön>tagarorganisationer för att stärka löntagarnas position i samhället, bättre riskdelning så att inte de anställda alltid betalar hela priset vid exempelvis lågkonjunkturer. Med högre förtroende kommer högre skattemoral. I de nordiska länderna är det en liten andel av medborgarna som räfftfärdigar

Johannes Jütting är chef för Poverty Reduction and Social Development Team vid Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Foto: Julius von Wright

skatteflykt trots höga skatter. Det här tyder på att nordbor är nöjda med hur pengarna används. Situationen är annan i många utvecklingsländer där attityden mot skattesmitning är betydligt positivare trots låga skatter. Annan statistik kan ge svaret på varför beredskapen att betala skatt är så olika. I många utvecklingsländer är ojämlikheten lika stor efter beskattning som före. Det sker ingen omfördelning av pengar. I OECD-länder, där få mäniskor rätfärdigar skatteflykt, sjunker ojämlikheten dramatiskt efter beskattning och transfereringar.

Den nordiska välfärdsmodellen har några kännetecken som kan vara värda att studera för länder som önskar större sammanhållning i sina samhällen, säger Jütting.

– De nordiska länderna är öppna ekonomier, där det offentliga har en stark roll med omfattande sociala förmåner och social service, stora investeringar i utbildning och forskning, höga skatter och hög offentlig utgiftsnivå samt högt förtroende för samhällets institutioner. Detta är element som länder i södern skulle kunna ha nytta av, säger Jütting.

Et blikk langveisfra på den nordiske modellen

Til tross for store ulikheter mellom Kina og Norden har de kinesiske myndighetene og folket et stort ønske om å lære av den nordiske modellen, både teoretisk og praktisk. Det skyldes den positive effekten av omfordeling som bidrar til å opprettholde høy levestandard og stor grad av likestilling, skriver Ka Lin, professor og visedirektør ved Senter for europeiske studier, Zhejiang-universitetet i Hangzhou.

Den kinesiske staten ønsker å lære av de nordiske erfaringene fordi modellen representerer høy grad av sosial velferd og rettferdighet. De siste årene har kinesere med lav sosial status ofte klagt over at de ikke får fordeler av den raske veksten i samfunnsøkonomien. Det har gjort at kinesiske myndigheter har satt i gang forskjellige tiltak for å hjelpe disse gruppene, som blant annet er gjestearbeidere, bønder, arbeidsledige, fattige og pensjonister.

Samtidig gjør økt nettonasjonalinntekt det mulig å bruke mer penger enn før til å investere i trygdesystem og sosialhjelp. På det sosiale området vil den raske økonomiske veksten bidra til at inntektsforskjellene mellom sosiale grupper øker og også til at folk stiller høyere krav til forbedring av levestandarden. På bakgrunn av dette kan både staten og folket lære av den nordiske modellen i håp om å låne enkelte elementer fra den.

Uten å være en komplett liste, omfatter den nordiske velferdsmodellen sosial solidaritet, trepartssamarbeid, lokalt demokrati, den tillater individualitet og har fokus på rettigheter. Disse elemen-

tene danner grunnlaget for utviklingspolitikken i de nordiske landene, og til sammen danner dette et bilde av et «organisk samfunn» der sosialpolitikken er virkemidlet i samfunnet. I slike samfunn finnes det stort rom for individualitet, men det fører ikke til et fragmentert eller individualistisk samfunn. Dette sosiale grunnlaget vil også dyrke frem en sterk stat, men forhindre muligheten for diktatur. Disse elementene er imidlertid bortimot fraværende i de fleste østasiatiske samfunn, især i Kina. For Kina kan denne modellen fungere som et godt eksempel på en velferdsstat.

Omfordeling er viktig i dagens Kina

Praktisk sett ønsker myndighetene å lære av den nordiske modellens erfaringer med å bygge opp et samfunn med samhørighet, fred og harmoni, et samfunn med høy levestandard og likestilling. Overfor folket brukes den nordiske modellen ofte som et eksempel på likestilling i tilknytning til sosialistiske prinsipper. Slike prinsipper for likestilling og omfordeling er virkelig nødvendig i dagens Kina, ettersom folket merker en tydelig

forskjell mellom fattig og rik. Det klassedelte samfunnet blir stadig tydeligere.

De siste fem årene har myndighetene i teorien lansert begrepet «minimal universalitet», utelukkende for å gi direkte kommentarer til den nordiske velferdsmodellen. Vi bruker dette begrepet fordi det henger sammen med universalisme og på den måten fremmer ideen om at alle skal inkluderes i det sosiale sikkerhetssystemet. Dette er nytt i Kinas sosialpolitikk. Tidligere har det vært ulike sosiale ordninger for arbeidere i byene og på landsbygda. Likevel er det med Kinas enorme befolkning og store regionale forskjeller umulig å ha den samme standarden og de samme rettighetene på velferdsområdet. Det har ikke Kina økonomi til nå. Vi må gå gradvis frem, for husk at Kina fremdeles er et utviklingsland. Arbeidere på landsbygda har velferdsordninger med lavere standard, men de vil på sikt få samme velferdsordninger som arbeidere i byene. Vi kan altså ikke si at vi har universelle velferdsløsninger i dag. Derfor bruker vi begrepet «minimal universalisme».

I folket er det ofte en forvirring som dreier seg om forholdet mellom:

- velferdsstaten og den pågående finanskrisen i EU og dens utvikling

- den sterke konkurranseevnen og de høye sosiale utgiftene
- det gode bildet på et likestilt samfunn og den virkelige betydningen for læringen vår

Når det gjelder modellens betydning for internasjonal utvikling, kan den nordiske politikken inspirere politikere til å vurdere alternativer, selv om denne modellen ikke umiddelbart ser ut til å passe inn i deres praksis. Vi er interessert i modellen, men å anvende den nordiske velferdspolitikken er langt unna realiteten i Kina. I de 25-årige utviklingsplanene fremmer vi idelet med «minimal universalitet» og treffer politiske tiltak som implementerer slike ideer. Elementene som støtter opp under universalismen i de nordiske landene, er imidlertid bortimot fraværende i Kina. Enkelte elementer i den nordiske modellen kan vi ikke bruke til inspirasjon. Hvilke elementer som kan innføres, er avhengig av det reelle behovet i virkelighetens Kina. Studier av den nordiske modellen vil likevel være betydningsfulle teoretisk sett. Modellen kan bidra til at vi får testet en rekke teoretiske spørsmål, som konkurranseevne og likestilling, demokrati og en sterk stat, levestandard og økonomiske begrensninger. Vi ser også på modellen og dens kulturelle tradisjon og dens fremtidige utvikling med tanke på globaliseringspresset.

Internasjonalt 6 blikk

Ka Lin, professor og visedirektør ved Senter for europeiske studier, Zhejiang-universitetet i Hangzhou.

Tips

- Atle Midttun (ed.), Nina Witoszek (ed.), Carlos Joly, Sylvia Karlsson-Vinkhuyzen, Per Ingvar Olsen, Lennart Olsson, Þróstur Olaf Sigurjónsson, Asle Toje, Lars Trägardh and Uffe Østergård: *The Nordic Model: Is it Sustainable and Exportable?* UiO og BI, januar 2011. Publisert på www.forskning.no
- Barth, Erling & Moene, Karl Ove (2010). Små lønnsforskjeller og store velferdsstater: Søkelys på arbeidslivet. ISSN 1504-8004. 27(1/2), s 77- 86
- Barth, E. og K. Moenes (2008). Likhet og åpenhet, Tidsskrift for velferdsforskning, 1, s. 5-16.
- Bedre integrering. NOU 2011: 14. www.regjeringen.no
- Berge, Ø., Christensen, J., Dølvik, J. E., Fløtten, T., Hippe, J. M., Kavli, H. og Trygstad, S.: De nordiske modellene etter 2000 – en sammenliknende oppsummering: Fafo-notat 2009-11
- Blomberg H. & Kildal N. eds. (2010): *Workfare and welfare state legitimacy*. NordWel Studies in Historical Welfare State. Research 1, Helsinki.
- Christiansen, N.F. & Petersen, K. & Edling, N. & Haave, P. (eds.) (2006): *The Nordic Model of Welfare – a Historical Reappraisal*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press
- Combating Poverty and Inequality: Structural Change, Social Policy and Politics. The United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), Flagship Report. 2010 www.unrisd.org/publications/cpi
- Copyright Norden. Den nordiska modellen – fakta eller fiction? Nordisk årsbok 2008. Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet. Danmark.

- Ett socialt hållbart Finland 2020. Strategi för social- och hälso-vårdspolitiken. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2011:5. [www.stm.fi/c/document_library/get_file? folderId=2765155& name=DLFE-15325.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=2765155&name=DLFE-15325.pdf)
- Eklund, Klas: Nordisk capitalism: Vad har vi lärt oss? The Nordic Way, Word Economic Forum, Davos 2012
- Global utmaning och Föreningen Norden i Sverige: Den nordiska modellen, 2010, Stockholm.
- Hartman, Laura, red.: Konkurrensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd? 2011, SNS Förlag.
- Jensen, Carsten (2011): Velfärdsstaten – En introduktion. Hans Reitzels Forlag
- Kettunen, P. & Petersen, K. (eds) (2011): Beyond Welfare State Models - Transnational Historical Perspectives on Social Policy. Cheltenham, UK & Northampton, MA, USA: Edward Elgar.
- Kildal, N. & Kuhnle, S. (eds): (2005) Normative Foundations of the Welfare State: The Nordic Experience. London/New York: Routledge.
- Kvist mfl. 2012: Changing Social Equality, Policy Press, REASSESS
- Lindgren, Anne-Marie: Framtidens skatter för framtidens välfärd, 2009, Arbetarrörelsens tankesmedja, Stockholm.
- Løken, Espen: De nordiske modellene etter 2000 – bakgrunn og fellestrekke., Fafo-notat 2009-08
- Moene, Karl Ove; Mehlum, Halvor; Barth, Erling; Lind, Jo Thori & Krüger, Ingrid (2009). Den skandinaviske modellen og økonomisk ulikhet, I: Ådne Cappelen (red.), Fordelingsutvalget. Finansdepartementet. ISBN 978-82-583-1016-4. 3. s 328-351
- Mikka Kutto et al. 1999, Nordic Social Policy. Changing Welfare States. London: Routledge
- Normann, T. M & Rønning, E, & Nørgaard, E. (2009): Utfordringer for den nordiske velferdsstaten – sammenlignbare indikatorer. København: Nordisk Socialstatistisk Komité
- Olofsson, Jonas: Socialpolitik: varför, hur och till vilken nytta, 2011, SNS Förlag
- Olofsson, Jonas: Ungdomars övergång från skola till arbetsliv: aktuella utmaningar och lokala erfarenheter, 2010, Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå.
- Olofsson, Jonas: Arbetsmarknadspolitik: Förandrade förutsättningar och nya aktörer, 2009, Umeå universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå.
- Regeringsprogrammet för Jyrki Katainens regering. 2011. www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi332892.pdf
- Rethinking Poverty. Report on the World Social Situation 2010. Department of Economic and Social Affairs. United Nations. www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf
- Trägårdh, L. og Berggren, H.: Vad är det som är så specielt med de nordiska länderna? The Nordic Way, Word Economic Forum, Davos 2012
- Velferd og migrasjon. Den norske modellens fremtid. NOU 2011: 7. www.regjeringen.no

Summary Samantekt Tiiivistelmä

The Nordic Welfare Model

The task of the Nordic Centre for Welfare and Social Issues is to contribute to the development of welfare policies in the Nordic region. The centre shall work on identifying and putting welfare political issues on the agenda. We shall shed light on various aspects of the model, develop effective strategies for Nordic cooperation and promote development and renewal of the model.

Put in other words, the centre shall contribute to supporting the scientific and political basis for welfare policy decisions. With this publication, we wish to contribute to that cause. Therefore, we present interviews with Ministers in charge of welfare policies in their respective countries and feature articles from researchers in Denmark, Finland, Norway and Sweden – in addition to a facts section. In the international section, one can read about views from outside the Nordic region and a view from far away – all the way from China.

We Nordic people have grown up in the spirit of the welfare model, and most of us have for a long time taken it for granted. The financial and debt crisis in Europe has changed our minds. Having countries on the verge of bankruptcy, people losing their pensions and welfare benefits, losing their jobs and having to leave their homes, affects us, and is in sharp contrast to the situation in the Nordic region. This could be the background for the increased awareness of our own welfare model? Most people realize that our welfare model is under pressure – as shown by random interviews in all of our countries with people in the street.

AS A BUMBLEBEE

The Nordic welfare model might be compared to a bumblebee: With its heavy body and tiny wings it should not be able to fly – yet it does. The same was said about the Nordic welfare model; the high taxes and big public sector would not work in the long run. We Nordic citizens keep on taking off and flying in a way envied by many.

Every year, the Nordic countries are among the top ten when the World Economic Forum (WEF) ranks global competitiveness. Our countries are at the top of the list for the index of quality of life, welfare and equal rights. Or put in other words: Stressing justice and equal rights is not an opposite of economic success. On the contrary, it has proved to be a good basis for a stable economy.

For us Nordic people, the model has been safe and secure. For long. Until the financial crisis came, the debt crisis came, and a Europe with increased unemployment, social unrest and the news of a country being able to go bankrupt. In the Nordic region, there is no shortage of warnings about savings and cuts in public expenditure to ensure the sustainability of the welfare state. In any case, the crisis in Europe will be an intensive

test of how robust and durable the Nordic model is. There is no disagreement on the further development of the model. How it should be developed, and what new steps have to be taken, is not quite as clear.

THE NORDIC CENTRE FOR WELFARE AND SOCIAL ISSUES RECOMMENDS:

1. Strengthen welfare through inclusion

It is important to include all groups on the labour market, both because the welfare model is tax financed and because work leads to inclusion.

The Nordic Centre for Welfare and Social Issues believes that the Nordic countries should learn from each others' best practices in this area. This applies in particular to good initiatives aimed at youth at the transition between school and working life, people with disabilities, the elderly and immigrants.

2. Give room for free and open debate

Ensuring the future of the Nordic welfare model should not merely be a matter for researchers, social entrepreneurs and politicians. Public schemes are a matter of concern for all of us, and therefore it is important that many people from all walks of society take part in the debate.

Welfare policies in the Nordic region have in the past ten years moved towards adjustment and restructuring of public schemes. The sum of small changes might in the long run have considerable consequences in the Nordic socio-

ties – and for the living standards of people. The Nordic Centre for Welfare and Social Issues recommends therefore that these changes to a higher degree should be stressed and put into a wider context, and recommends an open debate on what is happening and its consequences for the inhabitants.

3. Create a Nordic assembly of action in order to develop the model

The progress of the Nordic countries is partly a result of their handling of the crises in the 1980s and 1990s. A couple of radical reforms were initiated; reforms that often demanded political courage in order to be put to practice. Future challenges, such as globalization, an ageing population and the implementation of new technology in order to solve welfare issues, will demand political courage.

Therefore, Nordic cooperation is facing the important task of finding an answer to how to develop the model further. The politicians cannot afford not to, nor can they miss a chance of cooperating on best practices, or be too cowardish when it comes to implementing new models of solution. From the start, the Nordic welfare model was a brave project, a creative innovation that unites effectiveness and active employment policies, social security systems, free mobility, family policies and an ambitious policy of equal redistribution. The same power of action, as shown by post-war politicians, is demanded today in order to tackle today's and tomorrow's challenges. This means among other things that today's limits of responsibilities must be

moved, that the professionals will be challenged and that social structures will be changed.

4. Ambient assisted living technologies have to be established as a strategic priority area

Before year 2035, there will be twice as many people over 80 years of age compared to today. The trend of declining numbers of children means that we will not get a corresponding growth in the workforce. There will be fewer hands to take care of the elderly. In order to meet this challenge, the Nordic countries must have ambient assisted living (AAL) technologies as a strategic priority area.

A strategic national effort has to take place in order to face the challenges. Without control and goal-directed work, coincidence will prevail. If key public authorities do not take responsibility, other market players will take over the scene. This may result in major differences where people with great spending power will be able to buy support and ambient assisted living solutions, while public welfare suffers. Implementing ambient assisted living technologies could be «to be or not to be» for our welfare societies. On top of that, ambient assisted living technologies open up for great industrial development. In order to meet this challenge, the Nordic countries must have welfare technology as a common strategic priority area.

5. Ensure universal design

Universal design is one of the characteristics of the Nordic welfare model, i.e. a high

degree of public responsibility and extensive social rights to all. This has proven to be a good strategy, also moneywise.

Universal design forms the basis for discovery of and ability to do something about disease and problems at an early stage. It pays off, both for the individual and for society. Whether it is about substance abuse, inclusion on the labour market and in society or problems in the family. Early intervention is often about helping people help themselves. The Nordic Centre for Welfare and Social Issues is convinced that public investment at an early age pays off in adulthood, and that an increased effort in this area in the long run will save huge amounts of money for welfare society.

6. Create a Nordic simulation model for estimating the future needs for welfare services

The fact that Nordic citizens live longer and have better health is a positive development society has to adapt to. In order to do so, a solid basis for decision-making is necessary.

The Swedish government has developed a simulation model (SESIM) that shows how a statistically representative population gets older year by year in a 50-year perspective, and consequences for the welfare services. The Nordic Centre for Welfare and Social Issues believes a similar model should be developed on a Nordic level to estimate the socioeconomic gains from investments in public health, ambient assisted living technologies and streamlining of businesses in the Nordic countries.

Norræna velferðarlíkanið

Hlutverk Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar (NVC) er að stuðla að þróun velferðarmála á Norðurlöndum. NVC á að vinna að því að bera kennsl á og taka velferðarmálefni til umræðu. Við eигum að varpa ljósi á ólíkar hliðar líkansins, þróa árangursríkar leiðir fyrir norrænt samstarf og hvetja til þróunar og endurnýjunar líkansins.

NVC á með öðrum orðum að stuðla að eflingu fræðilegs og pólitíkskra grundvallar velferðarpólítískra ákvvarðana. Með þessu hefti viljum við einmitt stuðla að því. Því kynnum við viðtöl við ráðherra á sviði velferðarmála í hverju landi fyrir sig og kjallargreinar frá fræðimönnum í Danmörku, Finnlandi, Noregi og Svíþjóð – til viðbótar við fræðilega hluta heftisins. Í alþjóðlega hlutanum má lesa um sjónarmið utan Norðurlandanna og sýn úr fjarska – alla leið frá Kína.

Við Norðurlandabúar höfum alist upp í anda velferðarlíkansins og flest hver höfum við lengi tekið líkaninu sem sjálfsögðum hlut. Fjármála- og skuldakreppan í Evrópu hefur breytt því áliti okkar. Það snertir okkur þegar við heyrum að lönd eru á barmi gjaldþrots, að fólk missi lífeymi og bótagreiðslur, missi vinnuna og verði að yfirgefa heimili sín og þetta er mjög ólíkt ástandinu á Norðurlöndunum. Þetta er kannski grundvöllurinn að aukinni vitund um okkar eigið velferðarlíkan? Flestir sjá að velferðarlíkanið okkar er undir þrýstingi – viðtöl sem við höfum tekið við fólk á fornnum vegi á öllum Norðurlöndunum sýna þetta.

EINS OG HUNANGSFLUGA

Það má líkja norræna velferðarlíkaninu við hunangsflugu: Með

sinn þunga búk og veikbyggða vængi ætti hún ekki að geta flogið – samt flýgur hún. Hið sama var sagt um norræna velferðarlíkanið; háir skattar í löndunum og stór opinber geiri getur ekki gengið til lengdar. Áfram höldum við Norðurlandabúar samt með að taka á loft og fljúga á öfundsverðan hátt í augum margra.

Á ári hverju eru Norðurlöndin meðal tíu efstu landa þegar Alþjóðaefnahagsráðið (World Economic Forum) leggur mat á samkeppnishæfni. Lönd okkar eru meira að segja efst á blaði með tilliti til lífsgæða, velferðar og jafnréttis. Eða orðað á annan hátt: Áhersla á réttlæti og jafnrétti er ekki andstæð hagvexti, þvert á móti hefur áherslan reynst vera góður grunnur að stöðugum efnahag.

Fyrir okkur Norðurlandabúa hefur líkanið verið öruggt og gott. Lengi. Þar til fjármálakreppan kom, skuldakreppan kom og Evrópa með vaxandi atvinnuleysi, félagslegrí ókyrrð og fréttum um að heilt land gæti orðið gjaldþrota. Á Norðurlöndunum í dag skortir ekki viðvaranir um sparnað og niðurskurð á útgjöldum hins opinbera til að tryggja sjálfbærni velferðarríkisins. Engu að síður mun kreppan í Evrópu verða alvarlegur prófsteinn á styrk og móttöðuafli norræna líkansins. Eigi ríkir ágreiningur um

að þróa beri líkanið frekar. Hvernig beri að þróa líkanið og hvaða ný skref þurfi að stíga er ekki jafn ljóst.

NORRÆNA VELFERÐ- ARMIÐSTÖÐIN RÁÐLEGGUR:

1. Styrkið velferð með þáttöku í samfélagini

Þátttaka allra hópa á vinnu-markaði er mikilvæg, bæði vegna þess að velferðarlíkanið er að mestu greitt með sköttum og vegna þess að atvinna skapar þáttöku í samfélagini.

Norræna velferðarmiðstöðin telur að Norðurlandin ættu að læra af bestu mögulegu lausnum hvert hjá öðru á þessu sviði. Þetta á einkum við um góð úrræði sem hleypt er af stokkunum fyrir ungmanni við skiptin úr skóla á vinnumarkað, einstaklinga með fötlun, aldraða og innflytjendur.

2. Tryggið víðtæka og opna umræðu

Trygging framtíðar norræna velferðarlíkansins ætti ekki bara að vera verkefni vísindamanna, félagslegra frumkvöðla og stjórnálamanna. Bóta-kerfið varðar okkur öll og því skiptir miklu að margir og úr ólíkum kimum samfélagsins taki þátt í umræðunni.

Velferðarmál á Norðurlöndum hafa síðastliðin tíu ár þróast í áttina að aðlögun og breytingu á opinberum velferðarkerfum. Allar þessar litlu breytingar til samans geta til lengri tíma litið haft verulegar afleiðingar í norrænu samfélagi – og fyrir lífskjör fólks. Norræna velferðarmiðstöðin ráðleggur því að þessar breytingar verði í auknum mæli kynntar og settar í stærra sam-

hengi og að fram náist opin umræða um það sem er í gangi og afleiðingarnar fyrir íbúana.

3. Hefjið norrænt átak til að þróa líkanið

Framfarir Norðurlanda má að hluta til rekja til þess hvernig löndin tókust á við krepputímama á níunda og tíunda áratug tuttugustu aldarinnar. Víðtækur umbætur áttu sér stað, umbætur sem oft kröfðust pólitíks hugrekkis til þess að mega verða að veruleika. Krefjandi verkefni framtíðarinnar eins og hnattvæðingin, hækkandi aldur íbúa og notkun nýrrar tækni til að leysa velferðarverkefni munu krefjast pólitíks hugrekkis.

Því er það mikilvægt verkefni fyrir norrænt samstarf að finna svör við því hvernig megi þróa líkanið frekar. Stjórnálamennir hafa hvorki efni á því að sleppa því að vinna saman að góðum lausnum eða vera huglausir þegar kemur að því að taka nýjar leiðir til úrlausnar í notkun. Norræna velferðarlíkanið hefur verið djörf lausn allt frá upphafi, nýsköpun sem sameinar áhrifaríkar lausnir og virka atvinnustefnu, félagstryggingakerfi, frjálst flæði vinnuafsls, fjölskyldustefnu og metnaðargjarna stefnu um jöfnun lífsgæða. Sama eldmóð og stjórnálamenn eftirstíðsáraðanna sýndu þarf líka í dag til að takast á við krefjandi verkefni dagsins og morgundagsins. Það þýðir meðal annars að það þarf að flytja til mörk ábyrgðar í dag, að látið sé reyna á sérfræðinga og samfélagsgerð breytt.

4. Velferðartækni verður að innleiða sem stefnumótandi áherslusvið

Fyrir árið 2035 munu verða tvisvar sinnum fleiri einstaklingar yfir átrætt en í dag. Fækkun barna í tímans rás leiðir til þess að við fáum ekki sambærilega aukningu vinnuafls. Það verða færri hendur til þess að annast aldraða. Til að takast á við þetta krefjandi verkefni verða Norðurlöndin að hafa velferðartækni sem stefnumótandi áherslusvið.

Það þarf stefnumótandi átak í hverju landi fyrir sig til að takast á við verkefnin. Án stýringar og markvissrar vinnu munu tilviljanir ráða för. Ef æðstu opinberu yfirvöld taka ekki á sig ábyrgðina munu aðrir aðilar stíga á stokk. Þetta getur leitt til mikillar mismununar þar sem einstaklingar með mikinn kaupmátt munu geta keypt aðstoð og velferðartæknilegar lausnir á meðan opinber velferð drabbast niður. Innleiðing velferðartækni getur skipt sköpum fyrir velferðarþjóðfélag okkar. Velferðartæknin opnar þar að auki leiðir fyrir mikla iðnþróun. Til að takast á við þetta krefjandi verkefni verða Norðurlöndin að hafa velferðartækni sem sameiginlegt stefnumótandi áherslusvið.

5. Tryggja hönnun fyrir alla

Hönnun fyrir alla er eitt af sérkennum norræna velferðarlíkansins, með mikilli opinberri ábyrgð og víðtækum félagslegum réttindum fyrir alla. Stefnan hefur reynst vel, líka fjárhagslega.

Hönnun fyrir alla leggur grunninn að því að greina og takast á við sjúkdóma og vandamál á fyrstu stigum. Það er gott bæði fyrir einstaklingum og samfélagið. Hvort heldur er um að ræða fíkniefnanotkun, þáttöku á vinnumarkaði og í samfélagi eða fjölskylduvandamál. Snemmtæk íhlutun snýst oft um að veita hjálp til sjálfshjálpars. Norræna velferðarmiðstöðin er sannfærð um að opinber fjárfesting á yngri árum skilar arði á fullorðinsárum og að aukið átak á þessu sviði muni til lengri tíma litið spara velferðarþjóðfélaginu stórfé.

6. Útbúið norrænt hermilíkan til að meta þörfina á velferðarþjónustu í framtíðinni

Sú staðreynnd, að íbúar Norðurlanda lifa lengur og halda heilsu, er jákvæð þróun sem samfélagið þarf að laga sig að. Til að svo megi verða er nauðsynlegt að hafa traustan grundvöll fyrir ákvarðanatöku.

Sænska ríkisstjórnin hefur þróað hermilíkan (SESIM) sem sýnir hvernig tölfraðilega dæmigerður hópur íbúa eldist ár fyrir ár á 50 ára tímabili og hvaða afleiðingar það hefur í för með sér fyrir velferðarþjónustuna.

Norræna velferðarmiðstöðin telur að það beri að þróa sambærilegt líkan í norrænu samstarfi til að meta hvaða þjóðhagslegan ávinning fjárfestigar í lýðheilsu, velferðartækni og hagræðingu í fyrirtækjum geti fært Norðurlöndum.

Pohjoismainen hyvinvoimallit

Pohjoismaisen hyvinvoointikeskuksen (NVC) tehtävä on edistää pohjoismaista hyvinvointipoliittikaa.

Hyvinvointipoliikan haasteiden tunnistaminen ja esille tuominen ovat keskeisellä sijalla. NVC:n tavoitteena on valottaa pohjoismaisen hyvinvoimallin eri ominaisuuksia, kehittää tehokkaita strategioita pohjoismaiseen yhteistyöhön sekä kannustaa mallin kehittämiseen ja uudistamiseen.

Tämän julkaisun tavoite on vahvistaa hyvinvointipoliittisten päätösten poliittista perustaa. Julkaisun sisältää tieto-osion, hyvinvointipoliikasta vastaavien ministerien haastatteluista ja tutkijoiden näkemyksiä. Kansainvälisessä osiossa tutustutaan näkökulmiin Pohjoismaiden ulkopuolelta aina Kiinaa myöten.

Hyvinvoimalli on ollut pohjoismaiden kansalaisille henkinen kasvuumparistö jota valtaosa kansalaisista pitää itsestään-selvyytenä. Euroopan finanssi- ja velkakriisit ovat kuitenkin herättäneet epävarmuutta. Valtioiden konkurssin partaalle ajautuminen, eläkkeiden ja muiden sosiaalietuksien menettäminen, työttömäksi jääminen ja kodeista luopumaan joutuminen ovat voimakkaassa ristiriidassa pohjoismaisen tämänhetkisen tilanteen kanssa mutta koskettavat myös pohjoismaalaista ja saattavat lisätä tietoisuutta omasta hyvinvoimallistamme. Tietoisuus hyvinvoimallille suuntautuvista muutospaineista oli havaittavissa myös tästä julkaisua varten tehdyissä katuhastattelussa.

KUIN KIMALAINEN

Pohjoismaista hyvinvoimallia voidaan verrata kimalaisen lentoon: raskaalla ruumiilla ja hen-

noilla siivillä ei pitäisi voida lentää, mutta siitä huolimatta kimalainen lentää. Maiden korkeaa verotusta ja laajaa julkista sektoria ei ole pidetty kestävään ratkaisuna, mutta siitä huolimatta pohjoismaalaiset liitäävät edelleen kadehdittavan korkealla.

Pohjoismaat ovat joka vuosi kymmenen parhaan joukossa Maailman talousfoorumin (World Economic Forum, WEF) kansainvälisessä kilpailukykyvertailussa. Pohjoismaat ovat kärkisijoilla myös elämänlaatua, hyvinvointia ja tasa-arvoa mittaavissa listauksissa. Oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon painottaminen ei siis ole ristiriidassa taloudellisen menestyksen kanssa vaan luo pääin-vastoin hyvän perustan vakaalle taloudelle.

Pohjoismaalaistolle hyvinvoimalli on pitkään merkinnyt turvaa ja hyötää, ainakin finanssi- ja velkakriisin puhkeamiseen asti, jolloin Euroopan työttömyys kääntyi nousuun ja sosiaalinen levottomuus lisääntyi kun tiedostettiin, että kokonaisen valtion on mahdollista mennä konkurssiin.

Myös Pohjoismaissa on ruvettu varoittelemaan siitä, että hyvinvointivaltion kantokyvyn turvaaminen edellyttää julkisten menojen säästöjä ja leikkauksia. Eurooppaa tällä hetkellä koetteleva

kriisi tulee joka tapauksessa olemaan myös pohjoismaisen hyvinvoimallin koetinkivi. Hyvinvoimallin uudistustarpeesta ollaan yksimielisiä, mutta vielä ei ole selvää, miten ja millaisilla toimenpiteillä mallia on kehitettävä.

POHJOISMAINEN HYVINVOINTIKESKUS SUOSITTELEE:

1. Osallistamista hyvinvoimin vahvistamiseksi

Kaikkien ryhmien mukana olo työmarkkinoilla on tärkeää paitsi siksi, että hyvinvoimalla rahoitetaan pääasiassa verotuloilla, myös siksi, että työnteko osallistaa työntekijää yhteiskuntaan.

Pohjoismainen hyvinvointikeskus katsoo, että Pohjoismaiden on otettava toisistaan oppia tällä saralla. Erityisen tärkeää on käynnistää toimenpiteitä, jotka hyödyttävät työelämän ja opiskeleiden ulkopuolelle jääneitä nuoria sekä liikuntaesteisiä, ikääntyviä ja maahanmuuttajia.

2. Laajaa ja avointa keskustelua

Pohjoismaisen hyvinvoimallin tulevaisuuden turvaamisen ei pitäisi olla pelkästään tutkijoiden, sosiaalialan yrittäjien ja poliittikojen asia. Hyvinvoimalljärjestelmät koskettavat kaikkia, ja siksi on tärkeää, että keskusteluun osallistujia olisi runsaasti yhteiskunnan erilähtökohdista.

Pohjoismaisessa hyvinvointipolitiikassa on viime vuosikymmenen aikana sopeutettu ja muutettu julkisia järjestelmiä. Pitkällä aikavälillä pienet muutosten yhteisvaikutus voi olla merkittävä

pohjoismaisissa yhteiskunnissa – myös ihmisten elintason kannalta. Siksi Pohjoismainen hyvinvointikeskus suosittelee, että muutokset nostetaan voimakkaammin esiin ja laajempaan yhteyteen, jotta muutoksista ja niiden seurauksista kansalaisille voidaan käydä avointa keskustelua.

3. Pohjoismainen voimakeksittyvä hyvinvoimallin kehittämiseksi

Pohjoismaiden menestyminen on osittain seurausta siitä, miten maissa hoidettiin 1980- ja 1990-lukujen kriisit. Tuolloin pantiin toimeen monia perusteellisia reformeja, joiden toteuttaminen vaati poliittista rohkeutta. Myös tulevat haasteet, kuten globalisaatio, väestön ikääntyminen ja uuden teknologian soveltaminen hyvinvointihäasteiden ratkaisemiseksi, vaativat poliittista rohkeutta.

Pohjoismaisen yhteistyön tärkeä tavoite on löytää vastauksia siihen, miten hyvinvoimallia voidaan kehittää. Poliitikoilla ei ole varaa olla tekemättä yhteistyötä ratkaisujen löytämiseksi tai arastella uusien ratkaisumallien käyttöönottoa. Pohjoismainen hyvinvoimalli oli alussa rohkea hanke ja mullistava innovaatio, joka yhdisti tehokkuuden ja aktiivisen työlistämispoliikan, sosiaalivakuutusjärjestelmät, vapaan liikkuvuuden, perhepolitiikan ja kunnianhimoisen uudelleenjakopolitiikan. Poliitikoilta kaivattaisiin nykyisten ja tulevien haasteiden kohtaamiseksi samallaista toimintatarmoa kuin sodanjälkeisenä aikana. Tämä vaatii muun muassa nykyisten vastuualueerajojen siirtämistä sekä ammattikunta- ja yhteiskuntarakenteiden muuttamista.

4. Hyvinvointiteknologista strateginen painopiste

Vuoteen 2035 mennessä yli 80-vuotiaiden osuuden pohjoismaiden väestöstä odotetaan nousevan kaksinkertaiseksi nykytilanteeseen verrattuna. Koska syntyvyyss on samanaikaisesti laskusuunnassa, ei työvoima kasva paikkaamaan väestön ikääntymisestä syntyvästä työvoimavajetta. Näin ollen muun muassa vanhustenhuollossa tulee olemaan vähemmän työntekijöitä, mikä edellyttää Pohjoismaissa strategisia panostuksia hyvinvointiteknologiaan.

Haasteet vaativat kansallista strategiaa. Ilman ohjausta ja tavoitteellista työtä ajaudutaan olosuhteiden armoille. Julkisen sektorin vähäinen panostus hyvinvointiteknologiaan edistää yhteiskunnallista eriarvoisuutta, kun ostovoimaiset henkilöt pystyvät hankkimaan apua ja hyödyntämään hyvinvointiteknologian ratkaisuja, julkisten hyvinvointipalvelujen heikentyessä. Hyvinvointiteknologian käyttöönnotosta saattaakin tulla hyvinvointiyhteyksille etenkin ikääntyvästä väestön palvelutarpeiden osalta elintärkeä kysymys. Lisäksi hyvinvointiteknologia luo mahdollisuuksia teolliseen kehitykseen, mutta haaste edellyttää, että Pohjoismaat panostavat yhdessä strategisesti hyvinvointiteknologiaan.

5. Universaalit palvelut turvattava

Kaikkia kansalaisia koskevat palvelut kuuluvat pohjoismaisen hyvinvointimallin ominaispiirteisiin ja merkitsevät suurta julkista vastuuta sekä laajoja, kaikille yhteisiä sosialisia oikeuksia. Tämä toimintamalli

on osoittautunut hyväksi myös talouden kannalta.

Universaalit palvelut luovat perustan sille, että sekä terveydellisiä että sosiaalisia ongelmia voidaan havaita varhaisessa vaiheessa ja niihin voidaan puuttua. Varhainen puuttuminen hyödyttää sekä yksilöitä että yhteiskuntaa niin päihiteiden väärinkäytöön, työlämän ja yhteiskuntaan osallistamisen kuin perheongelmienkin kohdalla. Varhainen puuttuminen tarkoittaa usein itsehoidon tukeesta. Pohjoismainen hyvinvointikeskus on vakuuttunut siitä, että lasten ja nuorten hyvinvointiin, koulutukseen jne. tehdyt julkiset panostukset tuottavat hyötyä vanhemmalla iällä ja että vahempi panostus lapsiin ja nuoriin säädäisi tulevaisuudessa hyvinvointiyhteyksinnan varoja huomattavasti.

6. Pohjoismainen simulaatiomalli hyvinvointipalveluiden tarpeen arvioimiseen

Se, että pohjoismaalaiset ovat terveempää ja elävät pidemppään, on osa myönteistä kehitystä, johon yhteiskunnan on varauduttava. Tämä edellyttää vankkaa tietoperustaa päätöksenteon tueksi.

Ruotsin hallitus on kehittänyt SESIM-simulaatiomallin, joka havainnollistaa väestön vuosittaista vanhenemista 50 vuoden aikajaksolla ja sen seurauskia hyvinvointipalveluiden kannalta. Pohjoismaisen hyvinvointikeskuksen mielestä Pohjoismaiden on kehitettävä vastaanlainen malli, jonka avulla voidaan arvioida niitä yhteiskuntataloudellisia hyötyjä, joita panostaminen kansanterveysteen, hyvinvointiteknologiaan ja toimintojen tehostamiseen loisi Pohjoissaissa.

Skribenterne fra Nordens Velfærdscenter

Gerd Vidje
Redaktør og journalist.
Frilans, for tiden
tilknyttet NVC.
Bioingeniør, journalist,
kommunikasjon og
ledelse.

**Lasse Winther
Wehner**
*Informations-
medarbejder,*
cand.it og bachelor
i engelsk.
Varetager opgaver af
informationsmæssig og
journalistisk karakter,
herunder redaktionelt arbejde, layout,
website, oversættelse og IT-opgaver.

Magnus Gudnason
*Akademisk med-
arbejder, cand.mag*
i dansk og engelsk
samt translatoør.
Udfører diverse
informationsmæssigt
og journalistisk
arbejde, herunder

redaktionelt arbejde, simultantolker,
oversætter, og opretholder NVCs
kontaktnet.

Nino Simic
Informatör, journalist.
Arbetar med informa-
tion, både för specifika
insatsområden och
övergripande, inklusive
redaktionellt arbete för
web, nyhetsbrev och
NVCs temahäften.

Helena Lagercrantz
Informationsansvarig,
journalist, kandidat-
examen från
Kulturvetarlinjen.
Koordinerande
informationsansvar för
Nordens Välfärdscenter.

Martina Lybeck
Projektmedarbetare,
politics magister
i sociologi.
Assisterar med diverse
projekt främst på
alkohol- och drog-
området vid kontoret
i Helsingfors. Upp-
gifterna innehåller information,
arrangemang, administration och
koordination av olika uppgifter.

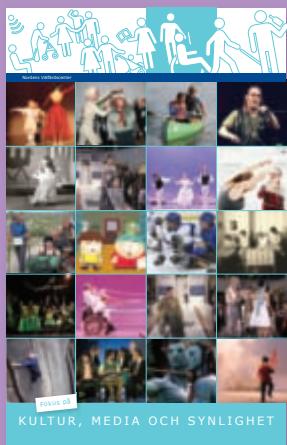
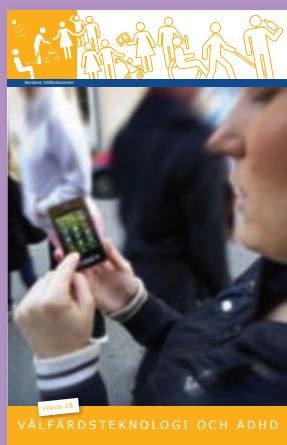
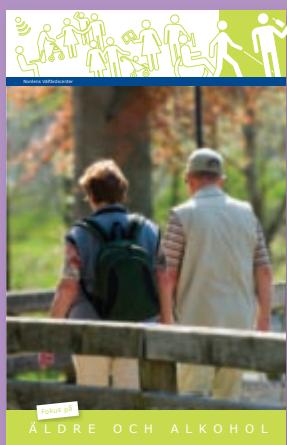
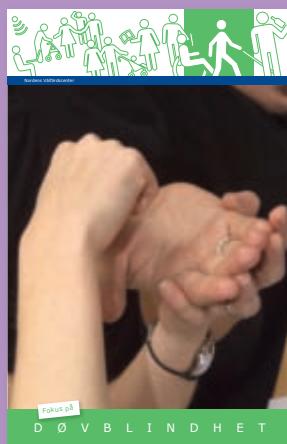
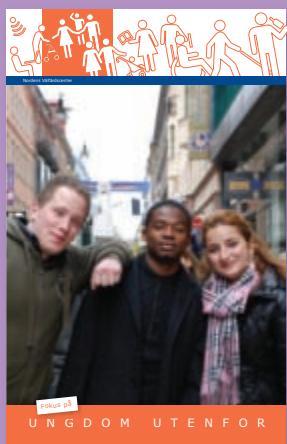

Pia Rosenqvist
Institutionsledare,
politics magister.
Leder arbetet på
alkohol- och drog-
området vid NVC.

Julius von Wright
*Journalistikstuderande
studentmedarbetare.*
Assisterar med
informatörsuppgifter
och projekt på alkohol-
och drogområdet vid
kontoret i Helsingfors.

Nordens Välfärdscenter har tidigare gett ut följande temahäften:

Temahäftena «Fokus på ungdom utanför», «Fokus på velfärdsteknologi», och «Fokus på nordisk handikappolitik» är också översatta till engelska.

Samtliga temahäften kan laddas ner i pdf-format via www.nordicwelfare.org eller beställas i tryckt format via www4.ekotryckredners.se/nordicwelfare

Nordens Välfärdscenter

Nordens Välfärdscenter – en institution under Nordiska ministerrådet

Vi arbetar för att belysa olika aspekter och stimulera utvecklingen av den nordiska välfärdsmodellen.

Vårt arbete syftar till att främja inkludering av utsatta grupper, likabehandling, social solidaritet samt tillgänglighet och kvalité i fråga om samhällets tjänster.

Nordens Välfärdscenters tre huvuduppgifter:

Kunskap

Vi samlar och sammanställer erfarenheter från de nordiska länderna inom det välfärdspolitiska området.

Vidareföring

Vi sprider kunskap och erfarenheter av goda exempel via våra aktiviteter och nätverk.

Dialog

Vi skapar dialog mellan politiker, forskare och praktiker.

Vi arbetar med följande områden:

- Alkohol- och drogfrågor
- Arbetsinkludering
- Funktionshinderfrågor
- Välfärdspolitik
- Välfärdsteknologi

Vår organisation

Institutionens huvudkontor ligger i Stockholm och dotterinstitutionerna i Danmark och Finland.

Nordens Välfärdscenter leds av en styrelse med representanter från de fem nordiska länderna. Styrelsen utses av Nordiska ministerrådet.

Till vår verksamhet har vi knutit nordiska institutions- och expertnätverk. Deras uppgift är att förankra vårt arbete i praktiken och att vidareföra resultat till beslutsfattare och praktiker.

En viktig del av vårt arbete sker internationellt. Vi samarbetar med internationella aktörer inom social- och hälsoområdet, bland annat EU, Europarådet och FN.